

PORTRETY BOTANIKÓW POLSKICH • PORTRAITS OF POLISH BOTANISTS

Konstanty STECKI senior (1885–1978) – botanik, profesor Uniwersytetu Poznańskiego i Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu, badacz flory Karpat, Wielkopolski i Pomorza, autor licznych publikacji z zakresu botaniki, zoologii, klimatologii, ochrony przyrody i krajoznawstwa.

Fotografia, wielkość fotokopii: 11 × 7,5 cm („Foto – Angelo” St. Kaczmarek, Poznań 1958). Właściciel: Muzeum Tatrzańskie im. Dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem (oryginał); Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej, Ogród Botaniczny – Instytut Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków (fotokopia).

Opracowała: Izabela KRZĘTOWSKA

Hugo ZAPĄŁOWICZ (1852–1917) – systematyk, fitogeograf, prawnik wojskowy, badacz flory południowo-wschodnich regionów Polski oraz Karpat, autor m.in. klasycznych prac: *Roślinność Babiej Góry pod względem geograficzno-botanicznym* (1880), *Conspectus florae Galiciae criticus* (t. 1–3, 1906, 1908, 1911), *Roślinna szata Gór Pokucko-Marmaroskich* (1889).

Fotografia, wymiary: 8 cm × 12 cm. Właściciel: Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej, Ogród Botaniczny – Instytut Botaniki UJ, Kraków. Fotokopia z pracy B. Hryniewieckiego 1931: *Zarys historii botaniki w Polsce. Précis de l'histoire de la botanique en Pologne*. Warszawa, Nakł. Min. W.R. i O.P., Fund. Kultury Narod., portr. s. 35.

Opracowała: Alicja ZEMANEK

ROZSTANIA • OBITUARIES

PROF. DR HAB. WANDA MARTA LASOTA
(1925 – 2003)

(fot./phot. A. Kurnatowski)

Wanda Lasota (z domu Październiak) urodziła się 12 września 1925 roku w Bobrownikach na Śląsku. W wieku siedemnastu lat została wywieziona do pracy przymusowej w gospodarstwie rolnym na terenie Niemiec. Pracowała tam ponad rok, po czym z powodu ciężkiej choroby wróciła do Polski. W 1948 r. uzyskała świadectwo dojrzałości w żeńskim gimnazjum w Tarnowskich Górach, a cztery lata później dyplom magistra farmacji w Akademii Medycznej w Łodzi. Po ukończeniu studiów w tejże uczelni rozpoczęła pracę naukową i dydaktyczną w Katedrze Nauki o Środkach Spożywczych (obecnie Zakład Bromatologii). Pracowała tam aż do emerytury, tj. do roku 1995; w latach 1989 – 1995 jako kierownik tej jednostki.

W roku 1961 obroniła pracę doktorską pt.: „Układ cholina wolna – cholina związana w czasie przechowywania i dojrzewania produktów spożywczych”.

Wyniki badań pracy habilitacyjnej Wandy Lasoty pt. „Badania krowiaka podwiniętego *Paxillus involutus* (Batsch) Fr. w związku z oceną przydatności tego grzyba do celów spożywczych” (1969 r.) pozwoliły autorytatywnie uznać ten gatunek za toksyczny dla człowieka. Wykryła w krowiaku podwiniętym muskarynę i acetylocholinę.

Pani profesor zajmowała się w swoich badaniach składem chemicznym produktów spożywczych, wartością odżywczą i toksykologią wielkoowocnikowych grzybów pochodzących zarówno ze stanowisk naturalnych, jak i uprawianych, również radioaktywnością grzybów i zawartością w nich metali ciężkich: rtęci, kadmu i ołowiu. Udowodniła, że białko grzybów (pieczarki, borowika, kurki, podgrzybka, maślaka, koźlarza) jest niepełnowartościowe; zawiera niski poziom aminokwasów egzogennych. Stwierdziła wysoką zawartość w grzybach ważnych dla żywienia pierwiastków, w tym szczególnie żelaza i kobaltu, także obecność w nich witaminy B₁₂, bądź jej analogów. Badała również układy enzymatyczne występujące w grzybach. Zwróciła uwagę na grzyby wielkoowocnikowe dziko rosnące jako wskaźniki zanieczyszczenia środowiska metalami, a także jako biowskaźniki w badaniu radioaktywnych zanieczyszczeń w ekosystemach leśnych.

Pani profesor jest autorką 130 prac doświadczalnych i podręcznika *Diagnostyka laboratoryjna zatruc grzybami* (wspólnie z Marią Klawitter, dwa wydania: 1978 i 1988). Pod jej kierunkiem wykonano szereg ekspertyz z zakresu badań żywności. Jako specjalista jakości zdrowotnej grzybów wielkoowocnikowych uczestniczyła w zespole opracowującym projekt rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej w sprawie nadzoru sanitarnego nad wprowadzeniem na rynek grzybów świeżych, przetworów grzybowych oraz nad technologią przetwórstwa grzybów. Współpracowała z Państwowym Zakładem Higieny w Warszawie i Instytutem Warzywnictwa w Skierniewicach.

Uczestniczyła w licznych zjazdach naukowych krajowych i zagranicznych, na których wygłosiła ok. 100 referatów. Zorganizowała dwa Krajowe Zjazdy Mikologiczne w Łodzi: V i VIII, brała także udział w organizacji pozostałych.

Była członkiem redakcji kwartalnika *Bromatologia i Chemia Toksykologiczna*. Należała do Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego, Toksykologicznego, Nauk Żywnościowych, Higienicznego, Łódzkiego Towarzystwa Naukowego. Od roku 1992 piastowała funkcję przewodniczącej Sekcji Mikologicznej Polskiego Towarzystwa Higienicznego. Była współzałożycielką tej Sekcji. Do Łódzkiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Botanicznego wstąpiła w roku 1970,

a w 1992 roku do sekcji mikologicznej tego Towarzystwa. W roku 1994 wygłosiła w Łódzkim Oddziale PTB referat pt.: „Naturalne substancje toksyczne w żywności”. Była ponadto członkiem szeregu komitetów i komisji PAN: Komitetu Ekologii Człowieka, Komitetu Żywności Człowieka, Komitetu Chemii Analitycznej, Komisji Higieny Żywności i Żywności oraz Komisji Bromatologicznej.

Profesor Wanda Lasota pełniła w łódzkiej Akademii Medycznej liczne odpowiedzialne funkcje. W latach 1972 – 1981 była prodziekanem do spraw nauki, w latach 1987 – 1993 dziekanem Wydziału Farmaceutycznego, a w latach 1984 – 1986 i 1993 – 1995 była dyrektorem Instytutu Badania Środowiska i Bioanalizy. Poza tym w latach 1985 – 1987 pracowała w Radzie Wyższego Szkolnictwa Medycznego przy Ministerstwie Zdrowia i Opieki Społecznej.

Pani profesor zajmowała się także pracą dydaktyczną, prowadząc zajęcia dla studentów farmacji. Pod jej kierunkiem wykonano ok. 160 prac magisterskich. Profesor Lasota jest współautorem pięciu wydań skryptu do ćwiczeń z bromatologii. Ponadto zajmowała się szkoleniem podyplomowym jako kierownik i wykładowca kursów „Zasady zapobiegania zatruciom grzybami i diagnostyka zatruc” organizowanych przez Centrum Kształcenia Podyplomowego w Bydgoszczy, wykładała także na kursach z zakresu składu chemicznego grzybów, organizowanych przez Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej.

Była również popularyzatorem wiedzy bromatologicznej i mikologicznej. Ukazało się ok. 50 publikacji popularnonaukowych autorstwa pani profesor. Organizowała wystawy grzybowe, często wspólnie z prof. Marią Ławrynowicz. Jest także współautorką przewodnika „*Zbierajmy grzyby*”.

Za swoją działalność naukową, dydaktyczną i społeczną prof. W. Lasota była nagradzana wielokrotnie przez Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej oraz rektora Akademii Medycznej. Otrzymała też liczne krzyże i medale: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Brązowy Medal „Za zasługi dla Obronności Kraju”, Medal 80-lecia Polskiego Towarzystwa Higienicznego, Medal 40-lecia Polski Ludowej, a także odznaczenia: Złotą Odznakę Honorową Polskiego Towarzystwa Higienicznego, odznaczenie „Za wzorową pracę w Służbie Zdrowia”, Honorową Odznakę miasta Łodzi, odznakę „Przyjaciół dziecka” oraz „Zasłużony dla Łódzkiej Akademii Medycznej”.

6 lutego 1997 roku Łódzkie Towarzystwo Naukowe zorganizowało symposium na temat: „45 lat pracy naukowej i dydaktycznej profesor Wandy Lasotowej”.

Pani profesor Wanda Lasota zmarła 19 lipca 2003 roku. Żegnamy osobę zasłużoną dla Wydziału Farmaceutycznego Akademii Medycznej w Łodzi, długoletniego członka Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Pani Profesor pozostanie w naszej pamięci nie tylko jako bromatolog, mikolog, farmaceuta, dziekan, ale również jako człowiek życzliwy, otwarty, uczynny i bezpośredni.

ŹRÓDŁA

- [1] FIJAŁEK J., GOLDSTEIN J., INDULSKI J., PYTLAS S. 1970. XXV lat Akademii Medycznej w Łodzi. *Ann. AM Lodzensis* **13**, Supl. 6.
- [2] HANISZ K. 1991. Prof. dr hab. Wanda Lasota profesorem zwyczajnym. *Farm. Pol.* **47**(2): 129–131.
- [3] JARONIEWSKI W., SYKULSKI J., HOŁYŃSKI J., WĘDZISZ A., HANISZ K., NOWAKOWSKI J. (red.), 2001. Kto jest kim w farmacji polskiej. Pol. Tow. Farm., Zarząd Główny w Warszawie i Oddział w Łodzi, Łódź.
- [4] KURNATOWSKI A., WOŹNIAK L. 1994. Współcześni i dawni profesorowie, docenci i doktorzy habilitowani Akademii Medycznej w Łodzi. UM w Łodzi, Łódź.
- [5] MIREK Z., MUSIAŁ L., WÓJCICKI J. J. (red.). 1995. Kto jest kim w botanice polskiej. *Polish Bot. Stud. Guidebook Ser. 14*, Polish Academy of Science. W. Szafer Institute of Botany, Kraków.
- [6] WOŹNIAK L., BERNER J., MŁODECKI H. (red.), 1985. 40 lat Akademii Medycznej w Łodzi (1945–1985). *Ann. AM Lodzensis*, Supl. **26**: 551–558.

WAŻNIEJSZE PUBLIKACJE PROF. WANDY LASOTY

- [1] BEM H., LASOTA W., KUŚMIEREK E., WITUSIK M. 1990. Accumulation of ¹³⁷Cs by mushrooms from Rogoźno area of Poland over period 1984–1988. *J. Radiol. Nucl. Chem. Letters* **145**(1): 39–46.
- [2] BRODZIŃSKA Z., LASOTA W. 1981. Skład chemiczny grzybów uprawowych. Cz. I. Pierścieniak *Stropharia rugoso-annulata* Farlow ex Murr. *Bromat. Chem. Toksykol.* **14**(3–4): 229–238.
- [3] FLORCZAK J., LASOTA W. 1995. Wchłanianie i wiązanie kadmu przez bocznika ostrygowatego (*Pleurotus ostreatus* Jacq. ex F. Quel) w warunkach uprawy. *Bromat. Chem. Toksykol.* **28**(1): 17–23.
- [4] KŁAWITTER M., LASOTA W. 1978. Diagnostyka laboratoryjna zatruc grzybami. PZW, Warszawa.
- [5] LASOTA W. 1988. Absorption and binding toxic metals (Hg, Cd, Pb) by *Agaricus bisporus*. Food Safety and Health Protection. *Monografia IPRH*, Rzym.
- [6] LASOTA W. 1989. Skład chemiczny grzybów uprawowych. Cz. III. Twardziak jadalny (Shii – take) *Lentinus edodes* (Berk) Sing. *Bromat. Chem. Toksykol.* **22**(3–4): 167–171.
- [7] LASOTA W. 1992. Czynniki wpływające na jakość zdrowotną grzybów uprawowych. *Problemy Higieny* **36**: 5–9.
- [8] LASOTA W., FLORCZAK J. 1991. Wpływ warunków

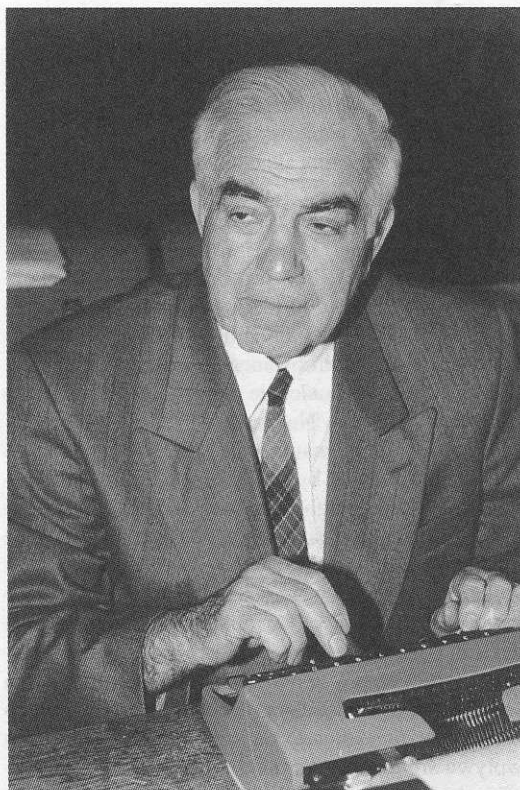
- uprawy na akumulację niektórych substancji toksycznych w grzybach. Cz. II. Wchłanianie i wiązanie ^{203}Hg przez pieczarkę dwuzarodnikową (*Agaricus bisporus* Lange) i boczniaka ostrygowatego (*Pleurotus ostreatus* Jacq.: Fr. Kumm). *Brom. Chem. Toksykol.* **24**(1): 67.
- [9] LASOTA W., FLORCZAK J., KARMAŃSKA A. 1990. Wpływ warunków uprawy na akumulację niektórych substancji toksycznych w grzybach. Cz. I. Obserwacje procesu wchłaniania Hg, Cd, Pb, Zn przez pieczarkę dwuzarodnikową (*Agaricus bisporus* Lange) i boczniaka ostrygowatego (*Pleurotus ostreatus* Jacq. Fr. Kumm). *Bromat. Chem. Toksykol.* **23**(3–4): 95–99.
- [10] LASOTA W., KLAWITTER M. 1988. Diagnostyka laboratoryjna zatruc grzybami. PZWL, Warszawa.
- [11] LASOTA W., KLAWITTER M. 1992. Zbieramy grzyby. Oficyna Wydawnicza „Ostoja”. Warszawa.
- [12] LASOTA W., MŁODECKI H., WIŚNIEWSKA – ŁUBA M. 1967. Wartość odżywcza potraw z pieczarek. Cz. I. Strawność substancji azotowych pieczarek w zależności od sposobu ich przyrządzania. *Roczniki Państwowego Zakł. Higieny* **18**(2):231–236.
- [13] LASOTA W., SYLWESTRZAK J. 1982. Skład chemiczny grzybów uprawowych. Cz.II. Boczniak ostrygowaty (*Pleurotus ostreatus* Fr. ex Jacquin) i jego odmiana florzydka (*P. florida* Eger). *Bromat. Chem. Toksykol.* **15**(1–2): 1–10.
- [14] LASOTA W., SYLWESTRZAK J. 1989. Enzymy celulolityczne grzybów. *Bromat. Chem. Toksykol.* **22**(2): 73–79.
- [15] MŁODECKI H., LASOTA W., MAJEWSKA A. 1967. Wartość odżywcza potraw z pieczarek. Cz. V. Zawartość aminokwasów egzogennych, wapnia, fosforu, żelaza oraz substancji tłuszczowej w pieczarce dwuzarodnikowej (*Agaricus bisporus* Lange). *Roczniki Państwowego Zakł. Higieny* **18**(6), 743–748.
- [16] MONIKOWSKI K., LASOTA W. 1963. Index cholinique. Méthode nouvelle de détermination de l'état de traicheur des produits alimenta res. *Rev. Ferm. Ind. Aliment.* **18**(5):153–159.

Emilia ANDRZEJEWSKA-GOLEC

PROFESOR DR KAROL MAŃKA (1915–2003)

Dnia 29 października 2003 r. zmarł prof. zwyczajny dr Karol Henryk Mańka, członek rzeczywisty PAN, doktor *honoris causa* Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu. Pogrzeb odbył się 4 listopada na cmentarzu parafii p.w. św. Jana Vianney w Poznaniu. W ostatniej, ziemskiej drodze towarzyszyła Zmarłemu córka i krewni oraz współpracownicy i liczne grono zaprzyjaźnionych leśników i mykologów ze wszystkich ośrodków akademickich Polsce, a także studenci.

Karol Henryk Mańka urodził się 7 stycznia 1915 roku w Wyrach na Górnym Śląsku. Świadectwo dojrzałości uzyskał w Gimnazjum Klasycznym w Miko-

łowie. Studia wyższe odbył w latach 1934–1938 na Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego. Pracę dyplomową wykonał pod kierunkiem prof. dr Karola Zaleskiego.

Po krótkim okresie pracy w Państwowej Szkole Ogrodnictwa w Poznaniu, wybuch II wojny światowej zmusił go do powrotu na Śląsk. W 1940 r. K. Mańka został wezwany do podpisania „volkslisty”; odmówienie podpisu spowodowało jego aresztowanie i osadzenie w KL Dachau, a następnie Sachsenhausen. Po zwolnieniu z obozu pod koniec tego samego roku, został przekazany do sudeckiego nadleśnictwa Langwaltersdorf (koło Wałbrzycha). Pracował tam jako robotnik leśny do końca wojny.

W 1945 r. po paru miesiącach pracy w Nadleśnictwie w Pszczynie, a później w Leśnym Ośrodku Szkoleniowym w Kuźni Nieborowickiej, otrzymał od prof. K. Zaleskiego propozycję podjęcia pracy na stanowisku starszego asystenta, przy Katedrze Botaniki Ogólnej i Fitopatologii Uniwersytetu Poznańskiego. W 1951 r. uzyskał stopień doktora nauk leśnych. Od 1954 r., jako docent, kierował powołanym w tym czasie Zakładem Fitopatologii Leśnej, z czasem Katedrą Fitopatologii Leśnej Akademii Rolniczej.

W 1963 r. Karol Mańka otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1970 r. – profesora zwyczajnego. W 1969 r. został członkiem korespondentem PAN, a w 1980 r. członkiem rzeczywistym PAN.

Jego dorobek naukowy obejmuje ponad 100 publikacji oraz podręcznik akademicki *Fitopatologia leśna* (5 wydań).

W dziedzinie dydaktyki dał K. Mańka początek nowym przedmiotom, które weszły do programu nauczania na uczelni. Pod jego kierownictwem ukończyło studia ponad 100 magistrów, wypromował 16 doktorów, wśród nich siedmiu uzyskało stopień naukowy doktora habilitowanego, a czterech tytuł profesora. Przez dwie kadencje pełnił K. Mańka funkcję Prorektora do Spraw Nauczania (1965–1969) Akademii Rolniczej w Poznaniu.

Życie K. Mańki było całkowicie poświęcone pogłębianiu fitopatologii. Jako pierwszy w Polsce zbadał opieńkową zgniliznę korzeni drzew oraz epifitozę holenderskiej choroby wiązków. Wyniki tych badań wykazały ogromny wpływ środowiska na odporność drzew. W związku z tym opracował metodę badań nazwaną „metodą szeregów biotycznych” pozwalającą określić wpływ środowiska, głównie gleby, na wzrost i patogeniczność grzybów dla roślin. Jest to oryginalne osiągnięcie, dające początek badaniom wpływu środowiska na powstawanie i przebieg chorób zakaźnych roślin. Metoda ta jest wykorzystywana w wielu ośrodkach naukowych w Polsce, a także za granicą. Służy to również poznawaniu ekologii grzybów glebowych.

Osiągane przez K. Mańkę wyniki badań, również przy wykorzystaniu własnych metod, przyczyniły się do przyznania mu w 1960 r. stypendium Fundacji Rockefellera. Dzięki temu K. Mańka uczestniczył w badaniach naukowych w Anglii, Kanadzie oraz w Stanach Zjednoczonych.

Z inicjatywy K. Mańki i dzięki Jego zaangażowaniu w prace organizacyjne, w 1971 r. powstało Polskie Towarzystwo Fitopatologiczne – należące do Międzynarodowego Towarzystwa Fitopatologicznego oraz do Europejskiej Fundacji Fitopatologicznej (1990 r.). Przez 25 lat był K. Mańka prezesem tego Towarzystwa i starał się stworzyć odpowiednie czasopismo. Początkowo ukazywały się tomy *Postępów Nauk Rolniczych* z podtytułem *Phytopathologia Polonica*, a od 1991 r. jest to już osobne czasopismo, w języku angielskim, pod podanym tytułem.

K. Mańka był zwolennikiem aktywności naukowej na polu badań, jak i zwolennikiem wymiany myśli twórczej – dlatego organizował konferencje i spotkania naukowe w terenie.

Za zasługi na polu nauki i dydaktyki K. Mańka

został odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim oraz Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Medalem im. Michała Oczapowskiego (Wydz. V PAN), medalem im. Karola Linneusza (Szwecja) oraz Złotą Honorową Odznaką Polskiego Towarzystwa Leśnego.

Dla mnie Karol Mańka był kolegą-przyjacielem przez 50 lat. Poznaliśmy się na zebraniu na Uniwersytecie Warszawskim, zaproszeni przez Panią (obecnie profesor) Alinę Skirgiełło. Spotkanie to miało na celu zorganizowanie współpracy botaników i leśników z całej Polski, zajmujących się grzybami.

Z K. Mańką połączyło mnie podobieństwo zainteresowań oraz sposób prowadzenia badań. W latach 50. bywał On często we Wrocławiu w Katedrze Fitopatologii Akademii Rolniczej, aby zapoznać się z prowadzonymi tam badaniami, głównie nad mykoryzą. Efektem była nasza wspólna praca pt. „Próba mykologicznej analizy korzeni świerka (*Picea excelsa*)” opublikowana w 1958 r. w *Acta Societatis Botanicorum Poloniae*. Odbiliśmy również wycieczkę w Góry Bardzkie w Sudetach ze względu na Jego zainteresowania jako leśnika. Spotkania nasze odbywały się ponadto w Poznaniu i w stacjach terenowych oraz w Warszawie, Krakowie i Lublinie, na zebraniach towarzystw naukowych oraz przy okazji posiedzeń związanych z oceną osiągnięć naukowych młodych fitopatologów.

Spotkania pogłębiały nasze przyjaźń. Ostatni raz był Karol Mańka we Wrocławiu 4.XI.2000 r. i brał czynny udział w jubileuszu 50-lecia mojej pracy naukowej.

Odszedł Drogi Przyjacielu, którego wspominam nie tylko jako zasłużonego dla nauki, ale jako życzliwego człowieka, który w stosunku do ludzi kierował się sercem. Będą o nim również pamiętać następne pokolenia.

Wanda TRUSZKOWSKA

PROF. DR JERZY CZOSNOWSKI (5 III 1922–6 VI 1976)

Jerzy Czosnowski urodził się w 1922 roku w Swarzędzu k. Poznania. Botaniką zainteresował się już w I klasie gimnazjum (był uczniem Gimnazjum Św. Marii Magdaleny w Poznaniu). Utrzymywał kontakt z Zakładem Botaniki Systematycznej Uniwersytetu Poznańskiego, korzystając z pomocy dr F. Krawca.

Po wysiedleniu rodziny przez Niemców w 1940 roku znalazł się w Krakowie, gdzie był zatrudniony

w Dyrekcji Kolejowej jako kreślarz, ale rozwijał nadal swoje zainteresowania botaniczne. Dzięki profesorowi Władysławowi Szaferowi podjął badania w dziedzinie algologii pod kierownictwem prof. Jadwigi Wołoszyńskiej w Instytucie Botanicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pracował nad florą glonów okolic Krakowa w skromnym laboratorium domowym. Od stycznia do czerwca 1944 roku pracował w Zakładzie Ichtiologii i Rybactwa jako praktykant pod kierunkiem dr Karola Starmacha.

W czerwcu 1944 roku przeniósł się do Zakopanego i rozpoczął obserwacje drobnych zbiorników wodnych (kałuż okresowo wysychających). W laboratorium domowym i w Muzeum Tatrzańskim prowadził badania nad glonami północnej strony Tatr. Opisał nowe gatunki wiciowców i wyniki tych prac opublikował po wojnie.

Studia biologiczne rozpoczął na Uniwersytecie Poznańskim w maju 1945 roku. Już w czerwcu tego roku na wniosek prof. Adama Wodziczki został przeniesiony na III rok studiów. We wrześniu tegoż roku został mianowany młodszym asystentem w Zakładzie Botaniki Ogólnej Uniwersytetu Poznańskiego. Dyplom magistra uzyskał 28 kwietnia 1947 roku. Za pracę magisterską p.t. „Materiały do flory wiciowców

Polski” otrzymał nagrodę Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

W tym okresie J. Czosnowski zainteresował się fizjologią roślin i nową wówczas metodą hodowli tkanek roślinnych *in vitro*. W celu zapoznania się z tą metodą wyjechał w 1948 roku do Paryża, do pracowni prof. Gauthiereta. Po powrocie do kraju w sierpniu 1948 roku kontynuował ten kierunek badań w Zakładzie Botaniki Ogólnej. Najważniejszymi osiągnięciami z tego okresu były badania nad gospodarką witaminową, charakterystyką biochemiczną i fizjologiczną tkanek normalnych i tumorowych. Dzięki pionierskiej działalności profesora Polska była w tej części Europy pierwszym krajem, w którym metoda hodowli tkanek *in vitro* została wprowadzona i była rozwijana.

W 1949 roku J. Czosnowski obronił pracę dokorską z dziedziny fizjologii: „Charakterystyka fizjologiczna i anatomiczna trzech typów tkanek *Vitis vinifera* hodowanych *in vitro*” i we wrześniu 1952 roku został powołany na kierownika Katedry Botaniki Ogólnej.

24 grudnia 1954 roku przyznano mu tytuł zastępcy profesora, w 1955 r. profesora nadzwyczajnego i w tymże samym roku został powołany na stanowisko kierownika Katedry Fizjologii Roślin, wyłonionej z Zakładu Botaniki Ogólnej.

W 1955 roku profesor brał udział w Zjeździe Fizjologów Roślin w Leningradzie. W 1957 roku wyjechał na trzy miesiące do Madison, USA do pracowni Patologii Roślin Uniwersytetu Wisconsin. W 1960 roku wyjechał do Halle do prof. Mothesa. W 1961 roku został zaproszony do wygłoszenia cyklu odczytów na Uniwersytecie w Uppsali w Szwecji. W 1964 roku przebywał w Algierii, gdzie pracował przez 1 rok jako wykładowca fizjologii roślin na Uniwersytecie w Oranie.

W latach 60. badania profesora Jerzego Czosnowskiego koncentrowały się wokół metabolizmu siewek we wczesnych stadiach ich rozwoju. Badania prowadzone były metodą hodowli *in vitro* izolowanych zarodków i dotyczyły gospodarki wodnej, gospodarki azotowej i zmian w składzie enzymatycznym podczas rozwoju, przynosząc wyniki liczące się w skali światowej.

W tym też okresie współpracował z Zakładem Genetyki Roślin PAN i wykładał również fizjologię na Uniwersytecie im. M. Kopernika w Toruniu. W 1963 r. został powołany na członka Komitetu Botanicznego PAN, a pod koniec 1969 roku na członka Rady Naukowej Zakładu Genetyki PAN.

W roku 1973 Rada Państwa nadała Jerzemu Czosnowskiemu tytuł profesora zwyczajnego. W czasie swojej stosunkowo krótkiej działalności naukowo-dydaktycznej wypromował ponad 100 magistrów i 8 doktorów.

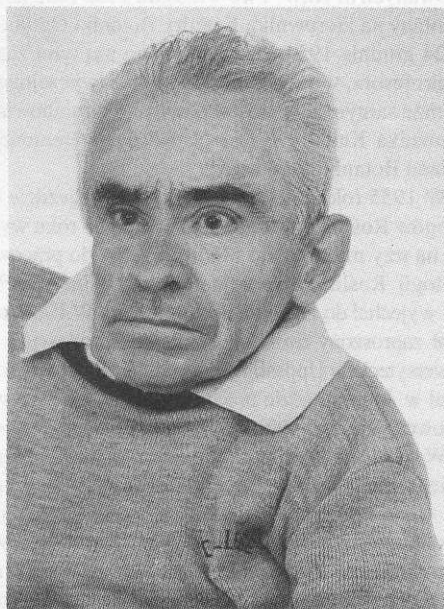
Niestety, Jego kariera naukowa została przerwana przez niespodziewaną, przedwczesną śmierć, która pozostawiła w żalu Jego współpracowników i studentów oraz w bólu Jego rodzinę.

Eligiusz CZOSNOWSKI

ROCZNICE JUBILEUSZE ANNIVERSARIES, JUBILEES

**70-LECIE URODZIN PROF. DR HAB.
KAZIMIERZA KARCZMARZA**

**70th anniversary of Professor Kazimierz
Karczmaz's birth**

W ubiegłym roku minęło 70 lat od urodzin wybitnego botanika – briologa, prof. Kazimierza Karczmaza. Urodził się 7 maja 1933 r. w Woli Sernickiej na Lubelszczyźnie. Babka ze strony matki pochodziła z długowiecznej, zasobnej rodziny Serwinów, która wydała cztery pokolenia wybitnych lekarzy, a wuj Hieronim w 1920 r. uczestniczył w działaniach armii gen. E. Rydza-Śmigłego w Kijowie i pod Gołębim nad Wieprzem. K. Karczmaz szkołę podstawową ukończył w rodzinnej miejscowości, a Liceum Ogólnokształcące w Lubartowie. W latach 1952–1957 studiował na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwer-

sytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, uzyskując stopień magistra w zakresie botaniki. Mchy poznał jako student pod kierunkiem prof. Bronisława Szafrana w Instytucie Botaniki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Już na ostatnim roku studiów podjął pracę w charakterze asystenta w Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin UMCS, którym kierował wówczas prof. Józef Motyka. W 1962 r. otrzymał stopień doktora na podstawie pracy pt. „Mchy Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego”, której recenzentami byli: prof. Bronisław Szafran i prof. Irena Rejment-Grochowska. Habilitował się w 1972 r. na podstawie rozprawy pt. „A monograph of the genus *Calliargon* (Sull.) Kind.” W latach 1961–1963 był starszym asystentem, od 1963 r. do 1972 r. – adiunktem, w latach 1972–1978 – docentem, następnie od 1978 r. do 1991 r. był profesorem nadzwyczajnym, a od 1991 r. jest profesorem zwyczajnym. Po odejściu prof. Dominika Fijałkowskiego na emeryturę w 1992 r. objął kierownictwo Zakładu Systematyki Roślin UMCS i piastował tę funkcję przez 11 lat. Jednocześnie sprawował funkcję kuratora Zielnika roślin zarodnikowych i nasiennych. W tym czasie wydawał trzy serie eksykatów: Charophyceae Poloniae Exs., Reg. Lublinensis, Fasc. I-II, Hepaticae Exs. Palatinatus Lublinensis, Fasc. I-II i Musci Exs. Palatinatus Lublinensis, Fasc. I-V.

Prof. K. Karczmaz specjalizował się w zakresie briologii, ale interesował się również ramienicami, roślinami naczyniowymi, historią botaniki, ewolucjonizmem i paleobotaniką (karbon i górna kreda, plejstocen). Badania terenowe oraz zielnikowe prowadził przede wszystkim na Lubelszczyźnie i wielu innych regionach Polski, a także za granicą. W latach 1972–1990 kierował długoletnimi badaniami nad wpływem Tarnobrzeskiego Kombinatu Siarkowego na sąsiednie lasy. Brał udział w pracach wielu komitetów redakcyjnych o charakterze ogólnokrajowym, m. in. przy opracowaniu przez Instytut Botaniki PAN *Atlasu rozmieszczenia roślin zarodnikowych Polski* (Seria Mchy – Musci). W ramach międzynarodowych działań na rzecz ochrony przyrody i środowiska opracował zagadnienie przemian flory mszaków Polski od najstarszego plejstocenu do współczesności oraz zanikania reliktowych mchów torfowiskowych. Wspólnie z prof. Janem Bystrkiem zajmował się bioindykacyjnymi właściwościami flory epifitów Wyżyny Lubelskiej i Rostocza.

Efektom pracy dydaktycznej prof. Karczmaza było wypromowanie 3 doktorów, 101 magistrów i 3 licencjuszy. Kierował też 8 stażystami w zakresie briologii, paleobotaniki i fikologii (Charophyta) z ośrodków krajowych i zagranicznych. Prowadził wy-

kłady z mechanizmów ewolucji, paleobotaniki, systematyki roślin niższych, z podstaw taksonomii roślin i teorii systemów; nadto seminarya, pracownie oraz zajęcia terenowe. Na kierunku pedagogicznym Wydz. Humanistycznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej prowadził także wykłady z biologii ogólnej.

Od 1958 r. jest członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego, a w jego ramach – Sekcji Briologicznej, oraz kilku innych towarzystw krajowych i zagranicznych. Był członkiem Komitetu Redakcyjnego *Acta Palaeobotanica* i *Bibliografii Botanicznych PAN*.

Prof. K. Karczmarsz jest autorem 211 publikacji oraz rozdziałów w 16 książkach w językach: polskim, ukraińskim i angielskim. Do najważniejszych osiągnięć naukowych Profesora należą: odkrycie i opisanie 3 nowych dla nauki gatunków mchów z rodzaju *Calliergon* oraz ponad 20 taksonów niższej rangi, opisanie wspólnie z S. J. Popielem trzech nowych gatunków roślin drzewiastych z górnej kredy Środkowego Roztocza i Wyżyny Lubelskiej, opracowania dotyczące mszaków Mongolii, Kaszmiru, Jammu i Nepalu oraz obszerne prace o brioflorze Spitzbergenu (z prof. Florianem Święsem). Opublikował światową monografię rodzaju *Calliergon*, nadto szczegółowe prace nad florą mszaków i ramieniem Lubelszczyzny, brioflorą Podlasia, północno-wschodniej Polski, Kotliny Sandomierskiej, Wyżyny Małopolskiej, Beskidu Niskiego, Pogórza Przemyskiego i Pienin. Kilka prac z wcześniejszego okresu opublikował z dr M. Kucem. Wspólnie z A. W. Sokołowskim ogłosił cenne opracowania torfowisk z uwzględnieniem ich unikalnej brioflory, dotyczące obszarów Suwalszczyzny, Pojezierza Augustowskiego, Niziny Kurpiowskiej i Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego. Wraz z innymi autorami opisał 3 nowe zbiorowiska mszaków naziemnych, ścian lessowych i głazów narzutowych. Opracował taksonomię mchów rozmnożkowych z rodzaju *Bryum* i *Pohlia* w Polsce (ten drugi rodzaj z prof. Janem Żarnowcem). Dzięki niemu powstały syntetyczne opracowania brioflory kilku Parków Narodowych – Białowieskiego, Pienińskiego, Wigierskiego i Roztoczańskiego.

Profesor wychował wiele pokoleń magistrantów darzącym go dużym uznaniem, a pracujących obecnie w wielu uczelniach krajowych i za granicą. Jego uczniami są: dr Mirosława Bloch, dr Halina Mamczarz (zm. 1978 r.), prof. dr hab. Jan Żarnowiec. Odbываяc liczne, długie staże zagraniczne i zmusne podróże naukowe – w tym trzykrotnie do Azji Środkowej, skąd przywoził stale zbiory – poznał i zaprzyjaźnił się z wieloma wybitnymi botanikami urodzonymi jeszcze w XIX stuleciu. Zachowuje o

nich zawsze najlepsze wspomnienia i głęboką wdzięczność, powodowaną ich wielką wiedzą, kulturą i okazywaną dobrocią.

W codziennym życiu wyróżniała Profesora zawsze skromność, uczciwość, obowiązkowość i uczynność względem najmłodszych i studentów. Zawsze unikał otwartych konfliktów i złośliwości. Swoich pracowników i kolegów traktował bardzo łagodnie i wyrozumiale.

Za wyróżniającą działalność naukową, dydaktyczną, społeczną i popularyzatorską otrzymał Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Medal Komisji Edukacji Narodowej oraz medale zasłużonego dla województw lubelskiego i tarnobrzelskiego.

Z okazji 70. urodzin prof. Kazimierza Karczmarsza, autorzy opublikowanego w 2003 r. wybitnego dzieła *Census Catalogue of Polish Mosses*, a zarazem przyjaciele Profesora, zadedykowali je Jubilatowi.

Dominik FUAŁKOWSKI

DWUDZIESTOLECIE ŚMIERCI PROFESORA JAKUBA MOWSZOWICZA TWÓRCY ŁÓDZKIEJ SZKOŁY GEOBOTANICZNEJ

20th anniversary of death of Professor Jakub Mowszowicz – a founder of Łódź geobotanical school

Dnia 5 grudnia 1901 r. w Wilnie urodził się Jakub Mowszowicz – późniejszy wybitny botanik, znawca flory Litwy i Polski, dziekan Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Łódzkiego, twórca łódzkiej szkoły geobotanicznej, prekursor badań flory i roślinności służących praktycznej, konserwatorskiej ochronie przyrody.

Na Uniwersytecie Stefana Batorego (USB) w Wilnie, jako student i młody naukowiec Jakub Mowszowicz uczył się i pracował w aurze ukształtowanej w XVIII i XIX wieku przez słynnych przyrodników: Jana i Jędrzeja Śniadeckich, Jeana E. Giliberta, Stanisława i Józefa Jundziłłów, Jana F. Wolfganga i wielu innych profesorów tworzących *Alma Mater Vilnensis*.

Na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym USB Jakub Mowszowicz studiował botanikę u profesorów: Piotra Wiśniewskiego i Józefa Trzebińskiego. Jako student został przyjęty do Zakładu Botaniki Ogólnej, w którym pod kierunkiem prof. Wiśniewskiego rozpoczął swój pierwszy etap pracy naukowej, zwieńczony magisterium za pracę pt. „Trawy i turzycowate Wileńszczyzny ze szczególnym uwzględnieniem okolic Wilna i Trok”. Oryginalna praca doktor-

Ryc. 1. Profesor Jakub Mowszowicz, 1967 r. (rys. J. K. Kurowski).

Fig. 1. Professor Jakub Mowszowicz, 1967 (drawn by J. K. Kurowski).

ska Jakuba Mowszowicza pt. „Flora i zespoły roślinne Gór Ponarskich i ich najbliższych okolic”, przedstawio-

na w 1936 r. należy do pionierskich dzieł w dziedzi- nie fitosocjologii. Studia fitosocjologiczne rozwijał

na stażu u profesora Josiasa Braun-Blanqueta w Montpellier, dokąd przybył latem 1946 r., już z Łodzi.

Po tragicznych dla Niego latach wojny, latem 1945 r. przybył do Łodzi, gdzie włączył się w nurt prac organizacyjnych w Uniwersytecie Łódzkim. Wiosną 1946 r. docent J. Mowszowicz został kierownikiem Zakładu Systematyki i Geografii Roślin, a od 1952 r. – Katedry Systematyki i Geografii Roślin, którą kierował nieprzerwanie do 1 października 1972 r. W 1951 r. Minister Szkół Wyższych i Nauki powierzył profesorowi Mowszowiczowi zorganizowanie i uruchomienie Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Łódzkiego. Zadanie to wypełnił on znakomicie; był m.in. prodziekanem, a następnie, przez dwie kadencje – dziekanem tego wydziału.

Na Ziemi Łódzkiej – która po Wileńszczyźnie, stała się Jego drugą małą ojczyzną – rozpoczął na szeroką skalę badania florystyczne i fitosocjologiczne. Prowadził je i rozwijał ze staraniem dobieranym zespołem. Owocem tych prac były m.in. dzieła: *Conspectus Florae Lodziensis* (1960), *Conspectus Florae Poloniae Medianae* (1978) oraz tworzone już z uczniami – cenne studia geobotaniczne rezerwatów przyrody: Dębowca, Żądłowic, Trębaczewa i Niebieskich Źródeł. Był też redaktorem i autorem znakomitego przewodnika *Parki Łodzi* (1962). Profesor Mowszowicz, jako wytrawny znawca flory polskiej, najwięcej inwencji twórczej wykazał w opracowaniu licznych przewodników do oznaczania: pospolitych roślin naczyniowych, roślin wodnych, krajowych roślin leczniczych, roślin trujących, użytkowych, drzew i krzewów oraz innych.

Jego wykłady, w których miałem szczęście uczestniczyć, były prowadzone dynamicznie, z dużym zaangażowaniem uczuciowym i pozostawały w pamięci słuchaczy. Ponieważ był obdarzony przez naturę nieprzeciętną spostrzegawczością i pamięcią, nie korzystał z notatek. Znał też były przypadki, gdy Profesor nie tylko pamiętał, gdzie student siedział na wykładzie, ale też potrafił określić wykłady, które ów opuścił. Nigdy jednak nie wykorzystywał tych okoliczności dla wykazania swojej przewagi nad studentem. Nie szczędził czasu ani studentom, ani pracownikom; troszczył się o ich rozwój naukowy, interesował się sytuacją materialną, często dyskretnie pomagał. Będąc od wojny człowiekiem samotnym traktował współpracowników i uczniów niemalże jak członków rodziny. Znajdował czas, aby ze swoimi magistrantami wybrać się do teatru. Swoją miłość do przyrody ojczystej pragnął zaszczerpić nam wszystkim i w licznych przypadkach udało się to naszemu Profesorowi. Zalecał, aby w zeszytach z wykładami

tekst umieszczać po stronie prawej, jako łatwiejszej w percepcji, natomiast rysunki, schematy itp. – po stronie lewej. Załączona rycina, przeniesiona tu z zeszytu z notatkami z Jego wykładów sprzed lat, pochodzi oczywiście ze strony parzystej, na której ówczesny student, autor niniejszego wspomnienia, próbował przedstawić wizerunek Profesora (Ryc. 1).

Pośród licznych zasług i osiągnięć Profesora Mowszowicza należy wymienić bardzo sumienne spełnianie obowiązków przewodniczącego Wojewódzkiej Komisji Ochrony Przyrody w Łodzi. W trakcie kilkunastoletniej kadencji, w efekcie owocnej współpracy z Okręgowym Zarządem Lasów Państwowych w Łodzi i wojewódzkimi konserwatorami przyrody, doprowadził do utworzenia ponad 20 rezerwatów przyrody. Są wśród nich niezwykle cenne przyrodniczo i powszechnie znane obiekty, w których chronione są: unikalne na niżu źródła krasowe (Niebieskie Źródła), źródła rzeki Wolbórki w bagiennym lesie olszowym, naturalne stanowiska jodły (Lubiaszów, Kobile Wielkie), buka, jodły i jawora (Wiączyń, Gałków, Nowa Wieś), cisa (Jasień), lipy szerokolistnej (Dębowiec), lipy drobnolistnej (Meszcze), modrzewia polskiego (Trębaczew), jałowca (Ciosny) i inne.

Imię Profesora Jakuba Mowszowicza nosi jeden z większych i piękniejszych rezerwatów – Dąbrowa Grotnicka. W uzasadnieniu nazwy rezerwatu napisano: „Utworzenie rezerwatu im. Profesora J. Mowszowicza będzie wyrazem hołdu złożonego Uczonemu, który swoje siły twórcze poświęcił badaniom i ochronie szaty roślinnej Ziemi Łódzkiej. Lasy okolic Grotnik były celem pierwszych wycieczek botanicznych Profesora po jego przybyciu z Wilna do Łodzi”.

Dwadzieścia lat temu – 18 grudnia 1983 r. – w Łodzi zmarł Prof. dr hab. Jakub Mowszowicz pozostawiając nam imponujące dziedzictwo naukowe: duchową, wciąż żywą inspirację do twórczej pracy; liczny zastęp uczniów (w tym kilku profesorów, 14 doktorów i 258 wypromowanych magistrów); około 800 publikacji oraz liczne, za Jego przyczyną utworzone, rezerваты przyrody.

Profesor Jakub Mowszowicz pochowany jest w Łodzi – na Dołach, w Alei Zasłużonych na Cmentarzu Komunalnym, w niewielkiej odległości od budynków macierzystego Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska, gdzie reprezentacyjna aula nosi Jego imię, i gdzie kolejne pokolenia studentów uczą się z Jego podręczników i przewodników do oznaczania roślin.

Józef K. KUROWSKI

**NA JUBILEUSZ 50 LAT ISTNIENIA
INSTYTUTU BOTANIKI IM. WŁADYSŁAWA
SZAFERA POLSKIEJ AKADEMII NAUK¹**

**On the 50th anniversary of foundation of the
Władysław Szafer Institute of Botany of the Polish
Academy of Sciences**

Instytut Botaniki, a właściwie – jak jest w dokumencie – Zakład Botaniki PAN powołany został „...na podstawie uchwały Sekretariatu Naukowego Prezydium PAN Nr 3/O/53 z dnia 5 X 1953 r.” Minęło właśnie 50 lat od tego faktu. Czas na jubileusz!

„Schemat organizacyjny ZB PAN przedstawiony został Wydziałowi II PAN pismem L.dz. 360/54 z dnia 13 V 1954 r.” Tak napisano w pierwszym „Sprawozdaniu z działalności Zakładu Botaniki PAN w Krakowie w r. 1954.” Zakład tworzyły wtedy trzy pracownie:

1. Pracownia Flory Polskiej (kierownik prof. Bogumił Pawłowski):
 - A. Dział Roślin Naczyniowych (kierownik prof. Bogumił Pawłowski);
 - B. Dział Bryologiczny (kierownik prof. Bronisław Szafran);
 - C. Dział Algologiczny (kierownik doc. Karol Starmach);
2. Pracownia Zmienności i Ewolucji Historycznej Roślin (kierownik prof. Janina Jentys-Szaferowa);
3. Pracownia Paleobotaniczna (kierownik prof. Władysław Szafer):
 - A. Dział Flor Trzeciorzędowych;
 - B. Dział Flor Plejstoceńskich;
 - C. Dział Flor Holoceńskich;
 - D. Dział Anatomii Drewna; ponadto
4. Biblioteka (kierownik prof. Jadwiga Dyakowska);
5. Muzeum Paleobotaniczne;
6. Biuro.

Na etatach (całych lub na połowie) w Zakładzie pracowało 22 pracowników naukowych i 7 pracowników obsługi. Większość pracowników była równocześnie zatrudniona w Instytucie Botanicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Poza wymienionymi samodzielnymi pracownikami naukowymi pracowali wtedy: docent Karol Ermich; doktorzy: Stanisława Pawłowska, Jan Kornaś, Irena Kucowa, Andrzej Środoń, Maria Środoniowa; magistrowie: Tadeusz Tacik, Wanda Zającówna, Kazimierz Zarzycki, Zofia Waclawska, Mieczysław Wąs, Cecylia Szklarczykówna (później Gazdowa),

Maria Białobrzeska, Janina Truchanowicz, Maria Koperowa, Kazimiera Mamakowa i Maria Reymanówna; jeden wówczas aspirant mgr Adam Jasiewicz; magistrami: Teresa Mrozińska, Kazimierz Wasyliuk, Krystyna Pstrokońska (później Wasyliukowa), Leon Stuchlik; oraz na pracach zleconych: Elżbieta Pancerówna, (później Kotejowa), Krystyna Chronowska (potem Grodzińska), Marian Kuc i mgr Jerzy Staszkievicz.

Byłam cztery lata po doktoracie i rok przed habilitacją, gdy 1 marca 1954 roku zostałam zatrudniona w Zakładzie Botaniki PAN. Dział Algologiczny nie mieścił się w małym wówczas – a potem wielokrotnie przebudowywanym i rozbudowywanym – uniwersyteckim budynku przy ulicy Lubicz 46, tylko zajmował dwa pokoje (bez ścian) na drugim piętrze przy ulicy Sławkowskiej 17, w zielniku przejętym przez Zakład po Muzeum Fizjograficznym Polskiej Akademii Umiejętności. Ze ścian nie mogliśmy korzystać, bo były zajęte przez masywne szafy z zielnikami i zbiorem nasion.

Sprawy administracyjne załatwiał się głównie przez telefon ze sprawnie działającą, sympatyczną i przystojną kierowniczką biura, panią Z. Hamerską. Bardzo dobre wspomnienie zostawił po sobie też inny dyrektor administracyjny, mgr Kazimierz Mańkowski. Zawsze pogodny, uśmiechnięty, wpadał na Sławkowską raz na tydzień z pytaniem: „czy wam czegoś nie trzeba?” To on wybudował w 1966 roku w niewiarygodnie szybkim – jak na tamte czasy – „trybie awaryjnym” pięciopiętrową oficynę na zapleczu uniwersyteckiego budynku. W ten sposób rozładował niebywałą ciasnotę w pracowniach i przyjął pod wspólny dach fykologię i zielnik ze Sławkowskiej, i jeszcze gościnie „tymczasowo” – bo na 37 lat – część Instytutu Ochrony Przyrody PAN.

Cotygodniowe czwartkowe posiedzenia Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Botanicznego, odbywające się tradycyjnie przy ulicy Lubicz 46, gromadziły o godzinie 6.15 po południu wszystkich botaników krakowskich, niezależnie od miejsca pracy. Studentom zaliczano obecność na posiedzeniu jako seminarium. Znało się seniorów i młodszych botaników z Wydziału Filozoficznego, czy potem Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UJ, z rolnictwa czy medycyny. Upowszechnienie telewizji spowodowało przesunięcie godziny rozpoczęcia posiedzeń o kwadrans wcześniej, ze względu na rozpoczynającą się w telewizji sensacyjną „Kobrę”. Obecnie telewizja konkuruje z posiedzeniami znacznie silniej.

Przy rozmaitych okazjach profesor W. Szafer, organizator i dyrektor późniejszego Instytutu, opowiadał o swoim ukochanym profesorze i mistrzu Marianie Raciborskim, czasem wspominał o jego nauczycielu

¹ Wspomnienie wygłoszone na spotkaniu pracowników IB PAN 25 listopada 2003.

profesorze Józefie Rostańskim. To była szkoła botaniczna w wielkim stylu! Jej przedłużeniem jest zarówno Instytut Botaniki UJ jak i Instytut Botaniki PAN.

Ja, jako uczennica profesora Karola Starmacha, pamiętając o jego mistrzu, którym był profesor Kazimierz Rouppert, czuję się przynależna do drugiej, równie dobrej krakowskiej szkoły botanicznej, tej zainicjowanej przez Edwarda Janczewskiego.

Profesor Janczewski, kolega i przyjaciel Rostańskiego, był pod koniec dziewiętnastego wieku, w roku 1875, organizatorem i kierownikiem drugiego botanicznego zakładu na Wydziale Filozoficznym UJ. Był to pierwotnie Zakład Anatomii i Fizjologii Roślin, który początkowo też mieścił się przy Ogrodzie Botanicznym przy ulicy Kopernika 27. Zakład ten nastawił Janczewski na szeroko pojętą problematykę botaniczną z uwzględnieniem praktycznych zagadnień związanych z rolnictwem i ogrodnictwem. Uczeń Janczewskiego – a też i Raciborskiego – Kazimierz Rouppert, sam bardzo dobry mikolog i botanik o wszechstronnych zainteresowaniach naukowych podbudowywanych gruntownymi studiami, oraz społecznik, kontynuował założenia Janczewskiego. Korzystając z powołania na Uniwersytecie nowego wydziału, Wydziału Rolniczego, przeniósł w 1923 roku wszystkie pracownie do nowo wybudowanego budynku przy alei Mickiewicza 21, już jako Zakład Botaniczny imienia Janczewskiego. Warto przypomnieć choćby listę wykształconych przez niego – nie żyjących już – profesorów, przedtem pracowników jego zakładu:

1. Franciszek Górski – twórca zakładów fizjologii roślin UJ oraz PAN;

2. Bolesława Kawecka-Starmachowa – specjalistka od grzybów pasożytujących na roślinach naczyniowych;

3. Zbigniew Kawecki – specjalista od czerwców pasożytniczych na roślinach naczyniowych;

4. Anatol Listowski – fizjolog roślin, dyrektor Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa i kierownik zakładu Fizjologii Roślin IUNG;

5. Kazimierz Miczyński – kierownik Zakładu Hodowli Roślin i Doświadczalnictwa WSR w Krakowie;

6. Marian Nowiński – kierownik Katedry Botaniki na rolnictwie w Poznaniu;

7. Jan Paluch – mikrobiolog, kierownik Zakładu Badań Wodociągowych i Kanalizacyjnych Politechniki Śląskiej w Gliwicach;

8. Kazimierz Piech – organizator i kierownik Katedry Anatomii i Cytologii Roślin UJ (też paleobotanik);

9. Edward Ralski – botanik w Uniwersytecie M. Kopernika w Toruniu;

10. Eugeniusz Ralski – botanik na rolnictwie we Wrocławiu;

11. Karol Starmach – fykolog, hydrobiolog i ichtiolog – organizator Zakładu Fykologii w IB PAN oraz Zakładu Biologii Wód PAN i twórca Katedry Hydrobiologii na UJ;

12. Wanda Zabłocka – fitopatolog, organizatorka Zakładu Mikologii UMK w Toruniu;

13. Jan Zabłocki – botanik i paleobotanik, twórca Katedry Botaniki Ogólnej UMK w Toruniu;

14. Stefan Ziobrowski – kierownik Katedry Ogrodnictwa AR w Krakowie.

Wybuch II wojny światowej zmusił Roupperta, działacza antyhitlerowskiego, do wyjazdu z Polski. Od powrotu do kraju po wojnie powstrzymała go wiadomość o aresztowaniu K. Starmacha jako politycznego działacza Polskiego Stronnictwa Ludowego. Uczniowie Roupperta rozjechali się po Polsce i utworzyli nowe placówki naukowe, a nowe kierownictwo zmieniło zupełnie profil problematyki Zakładu Botaniki im. Janczewskiego.

Za profesora Szafera w Instytucie Botaniki panowała atmosfera raczej patriarchalna. Jednak i wtedy były przypadki mniej oficjalnych zachowań. Tradycyjnie co roku organizowano kilkudniowe wspólne wyjazdy w rozmaite części Polski, np. w Góry Świętokrzyskie, Góry Pieprzowe, na Wyżynę Krakowsko-Częstochowską, czy na Zamojszczyznę. Z zakresu każdej specjalności obowiązkowo trzeba było przygotować referat wygłaszany na trasie na temat interesujących obiektów i stopnia zbadań wizytowanego terenu. Adam Jasiewicz, już jako dyrektor, dodał do tego wspólne jesienne zbieranie grzybów (jadalnych i ciekawych niejadalnych) połączone z wieczornym ogniskiem i pieczeniem kiełbasy. Profesor Szafer brał też zawsze udział w imprezach karnawałowych organizowanych co roku; nieraz długo w noc grając w brydża towarzyszył tańczącym.

Ponieważ los zdarzył, że przyszedłem do pracowni naukowej zaraz po maturze (było to z początkiem wojny, w 1940 roku), przez szereg lat byłam w niej najmłodszą zatrudnioną osobą. Nadziwić się nie mogę, że teraz jestem chyba najstarszym seniorem w Instytucie i że jest mi trudno nie tylko ruszać w teren, ale i chodzić po schodach. Cieszy mnie jednak, że mam dobrych następców, i że oprócz ludzi, z którymi przez szereg lat pracowałam, widzę tu wiele młodych, zapaleńców, którzy nie bacząc na to, że nie robi się tu majątku, mają nadzieję, że będą tutaj mogli robić to co lubią.

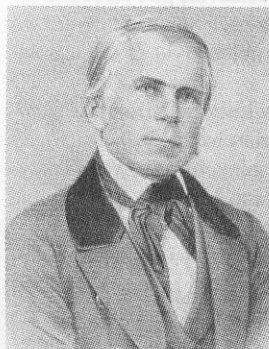
Życzę więc wszystkim powodzenia w przezwyciężaniu codziennych i corocznych trudności i w osiągnięciu zamierzonego celu.

Jadwiga SIEMIŃSKA

PRO MEMORIA

• **245-lecie urodzin Franciszka Scheidta (2 IV 1759–VIII 1807)**, botanika, chemika, ur. w Krakowie, zm. w Krzemieńcu profesora katedry chemii i historii naturalnej Krakowskiej Szkoły Głównej (obecnie Uniwersytetu Jagiellońskiego), nauczyciela historii naturalnej Liceum Krzemienieckiego, dyrektora ogrodów botanicznych w Krakowie i Krzemieńcu, zasłużonego dla rozwoju tych instytucji, autora m.in. zaginionej w rękopisie rozprawy *O botanice, jej podziale i użytku w ekonomii i agrykulturze* (1792); jego 10-tomowy zielnik znajduje się w Bibliotece Muzeum Narodowego w Wiedniu.

• **205-lecie urodzin Wojciecha Jastrzębowskiego (19 IV 1799–30 XII 1882)**, przyrodnika, ur. w Gier-

watach na ziemi Ciechanowskiej, zm. w Warszawie, profesora Instytutu Agronomicznego w Marymoncie pod Warszawą, gdzie założył Ogród Botaniczny, popularyzatora wiedzy botanicznej i rolniczej, autora m.in. *Klucza do układu przyrodzonego roślin* [...] (1856);

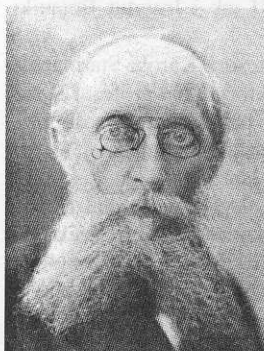
podczas licznych wędrowek po kraju zebrał bogaty materiał zielnikowy, wykorzystany w pracy J. Rostańskiego *Florae Polonicae Prodromus* (1872) (zob. Wiad. Bot. 41(1) (1997): 65–69).

• **185-lecie urodzin Józefa Bergera (1819–11 XII 1884)**, drukarza, wydawcy, botanika amatora, ur. w Krakowie, zm. w Warszawie, właściciela m.in. drukarni „Gazety Codziennej” w Warszawie, autora książki *Rodzina kaktusów opisana i w systematycznym porządku przedstawiona* [...] (1882).

• **180-lecie urodzin Wincentego Jabłońskiego (21 I 1824–5 IX 1895)**, botanika, entomologa, ur. w Czerwonej Woli w dawnym pow. przeworskim, zm. w Krakowie, nauczyciela szkół w Krakowie, autora m.in. pracy *Roślinność okolic Leżajska* (1867).

• **150-lecie urodzin, 90-lecie śmierci Modesta Maryańskiego (15 VI 1854–16 XI 1914)**, pseudonim Mary Ansky, ur. w Trzemesznie, zm. w Gnieźnie, kolekcjonera przyrodniczego, górnika, podróżnika, współzałożyciela i właściciela kopalń w Kalifornii i Australii; zbieracza m.in. roślin, autora książki *Z kresów Ameryki Północnej* (1891, 1899), w której opisał florę i faunę okręgu Okanagan w stanie Washington USA.

• **85-lecie śmierci Stefana Jentysa (21 VI 1860–17 IV 1919)**, fizjologa roślin, chemika rolnego, ur. w

Warszawie, zm. w Krakowie, profesora rolnictwa Wyższej Szkoły Rolniczej w Dublanach oraz w Uniwersytecie Jagiellońskim, autora prac z zakresu fizjologii roślin, chemii rolnej, rolnictwa, m.in. *O śródrobinowym oddychaniu roślin* (1883),

popularyzatora problematyki naukowego rolnictwa (portr. zob. Wiad. Bot. 46(1/2)(2002): 57).

• **45-lecie śmierci Krystyny Smoleń (25 X 1921–31 III 1959)**, farmaceutki, ur. w Chrzanowie, zm. w Krakowie, starszego asystenta w Zakładzie Botaniki Farmaceutycznej Akademii Medycznej w Krakowie, współorganizatorki pracowni fitochemicznej, autorki dwóch publikacji zawierających wyniki badań morfologicznych, anatomicznych i fitochemicznych rodzaju *Marrubium* (1956, 1960).

• **35-lecie śmierci Heleny Szafran (21 X 1888–17 II 1969)**, botanika, ur., zm. w Poznaniu, nauczycielki, adiunkta Zakładu Ochrony Przyrody Uniwersytetu Poznańskiego, działaczki społecznej m.in. Ligi Ochrony Przyrody, autorki ok. 100 publikacji z zakresu florystyki, ochrony przyrody, historii botaniki, dydaktyki, m.in. *Szlakiem Mickiewicza po lasach i parkach Wielkopolski* (1955).

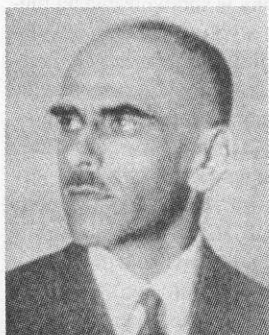
• **35-lecie śmierci Jerzego Wojciecha Szulcowskiego (22 IV 1879–13 III 1969)**, przyrodnika, etnografa, ur. w Cieńcisku w dawnym woj. bydgoskim, zm. w Kościanie, kierownika działu przyrodniczego i prehistorycznego w Muzeum Wielkopolskim, pracownika Ogrodu Botanicznego w Poznaniu, autora ponad 150 publikacji z zakresu entomologii, botaniki i etnografii dotyczących obszaru Wielkopolski, m.in. *Przybysze i przybłydy w roślinności Poznania* (1930), *Śluzowce Wielkopolskiego Parku Narodowego* (1951).

• **20-lecie śmierci Henryka Błaszczyka (14 XII 1911–5 II 1984)**, botanika, długoletniego asystenta naukowo-technicznego Ogrodu Botanicznego UJ, ur. w Częstochowie, zm. w Krakowie, autora kilkunastu publikacji naukowych z zakresu florystyki, systematyki, paleobotaniki, m.in. *Flora powiatu włoszczowskiego* (1959), *Polodowcowa historia lasów nad górną Wartą* (1965), opracowania rodziny *Solanaceae* do *Flory polskiej* (t. 10, 1963), a także kilkadzie-

Alicja ZEMANEK

• 50-lecie śmierci Michała Korczewskiego (16 IX 1889–28 VII 1954), botanika, fizjologa roślin, ur. w

Krakowie, zm. w Warszawie, profesora, założyciela i wieloletniego kierownika Katedry Fizjologii Roślin Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, członka Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Warszawskiego Towarzystwa Naukowego, członka – korespondenta Pol-

skiej Akademii Umiejętności oraz wielu zagranicznych towarzystw naukowych (British Biochemical Society, American Society of Plant Physiologists, Société de Chimie Biologique i in.).

Jako jeden z pierwszych naukowców badał w Uniwersytecie Jagiellońskim enzymy i wydzieliny z grzybnia *Aspergillus niger*, w późniejszym okresie zidentyfikowane jako antybiotyki (praca habilitacyjna „Studia nad tzw. oksydazą jodkową”, 1922). Wyniki te miały duży wpływ na wykrycie w latach 40. przez angielskich naukowców notatyny. W następnym okresie prowadził z Franciszkiem Majewskim badania dotyczące mechanizmu pobierania oraz funkcji makroelementów, głównie potasu i fosforu. Przed samą wojną prof. Korczewski miał już na ukończeniu, (w maszynopisie) podręcznik fizjologii roślin. Niestety z całego maszynopisu pozostały „dla potomności” zaledwie pojedyncze strony i niedopalone, zniszczone kartki, wydobyte spod gruzów domu.

Bezpośrednio po wojnie brak aparatury badawczej i niedostateczne zaplecze finansowe zmusiły prof. Korczewskiego do ograniczenia badań eksperymentalnych. Główną uwagę skupił wówczas na opracowywaniu opisu matematycznego krzywej wzrostu

roślin. Wiele czasu poświęcał dydaktyce, prowadząc piękne wykłady z fizjologii roślin z podstawami biochemii, w mistrzowski sposób ilustrujące najnowsze osiągnięcia nauki światowej. Przekazywał studentom przemysłaną, rzetelną wiedzę, zawsze służącą wiernej prawdzie naukowej. Ponadto pisał liczne artykuły popularnonaukowe i opracowania książkowe (np.: *Mikroskop elektronowy i jego zastosowanie w biologii*, 1949; *Na pograniczu życia i materii nieożywionej*, 1950). Wygłaszał liczne referaty i audycje radiowe, popularyzujące fizjologię roślin.

Zofia STARCK

SPRAWOZDANIA ZE SPOTKAŃ NAUKOWYCH SCIENTIFIC MEETING REPORTS

KRAJOWA KONFERENCJA PALEOBOTANICZNA „150 LAT PALEOBOTANIKI WE WROCŁAWIU” (WROCŁAW, 27–28 CZERWCA 2003)

Palaeobotanical Conference „150 years
of palaeobotanical investigations in Wrocław”
(Wrocław, Poland, June 27–28, 2003)

Krajowa konferencja paleobotaniczna zorganizowana przez Zakład Paleobotaniki Instytutu Nauk Geologicznych Uniwersytetu Wrocławskiego i Sekcję Paleobotaniczną Polskiego Towarzystwa Botanicznego odbyła się we Wrocławiu, w dniach 27 i 28 czerwca 2003 r. Pracami Komitetu Organizacyjnego kierowała prof. dr hab. Anna Sadowska, przewodnicząca Sekcji Paleobotanicznej PTB i kierownik Zakładu Paleobotaniki Instytutu Nauk Geologicznych Uniwersytetu Wrocławskiego. W spotkaniu uczestniczyło 30 osób z kilku ośrodków badawczych w Polsce (Kraków, Lublin, Poznań, Sosnowiec, Warszawa, Wrocław). Zgłoszono 15 referatów i 6 posterów. Pierwszy dzień konferencji poświęcony był ponad 150-letniej historii badań paleobotanicznych ośrodka wrocławskiego. Paleobotanika wrocławska jest związana przede wszystkim z nazwiskiem wybitnego niemieckiego uczonego działającego we Wrocławiu, wieloletniego dyrektora Ogrodu Botanicznego – profesora Heinricha R. Goeperta (1800–1884). Dzieje jego życia i dokonania, jako wybitnego uczonego, badacza i popularyzatora nauk przyrodniczych, przedstawiła dr M. Mularczyk z Uniwersytetu Wrocławskiego. Prof. E. Zastawniak (Instytut Botaniki PAN w Krakowie) omówiła bogaty dorobek H. R. Goep-

perta w dziedzinie badań paleobotanicznych, podkreślając wszechstronność jego zainteresowań i rozległą wiedzę z tej dziedziny. Prof. Goeppert badał szczątki roślin kopalnych różnego wieku, poczynając od karbonu aż po czwartorzęd. Jego nazwisko jest na trwałe związane z wieloma taksonami roślin z karbonu, z trzeciorzędu, zwłaszcza miocenu, oraz z badaniami szczątków roślin zachowanych w bursztynie.

Powojenna historia wrocławskiej paleobotaniki łączy się przede wszystkim z osobą profesora Mikołaja Kostyniuka, który w 1946 r. zorganizował Katedrę Paleobotaniki na Wydziale Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Wrocławskiego i kierował nią do czasu przeniesienia się na Wydział Geologii Uniwersytetu Warszawskiego, co nastąpiło w 1954 r. Wspomnienie o prof. M. Kostyniuku wygłosiła jego uczennica, później także współpracownica, dr M. Ziemińska-Tworzydło z Wydziału Geologii Uniwersytetu Warszawskiego. Dalsze lata istnienia Katedry, później Zakładu Paleobotaniki Instytutu Nauk Geologicznych Uniwersytetu Wrocławskiego, wyczerpująco omówiła prof. A. Sadowska, obecny kierownik Zakładu. Scharakteryzowała kierunki i wyniki badań uprawianych w Zakładzie Paleobotaniki w okresie ostatnich 50 lat, poświęcając wiele uwagi zmarłym pracownikom tego Zakładu, przede wszystkim doc. dr Annie Stachurskiej, która kierowała Zakładem w latach 1954–1971.

Interesującym punktem programu było zwiedzanie Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Wrocławskiego, w którym szczególną atrakcją dla paleobotanicznego grona była wystawa „Panorama Natury”, na której przedstawiono poszczególne etapy rozwoju świata zwierząt i roślin od momentu ich powstania. Kolejną atrakcją był, już w samym Ogrodzie pod gołym niebem, profil ilustrujący budowę geologiczną Dolnośląskiego Zagłębia Węglowego. Profil ten, zaprojektowany jeszcze w XIX wieku przez ówczesnego dyrektora Ogrodu – prof. H. R. Goepperta, zbudowany z oryginalnych, właściwych poszczególnym okresom skał – na szczęście przetrwał do naszych czasów.

W godzinach popołudniowych uczestnicy Sesji mieli okazję zwiedzić niektóre zabytki Wrocławia, w tym Aulę Leopoldinum i Salę Muzyczną Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Panoramę Raclawicką, która należy do najbardziej interesujących i godnych obejrzenia obiektów tego pięknego miasta.

W drugim dniu rozpoczęła się rano sesja referatowa, w której mówiono: o wymarłej roślinie szpilkowej *Hirmeriella muensteri* z liasu Polski (dr J. Ziaja, współautorstwo mgr E. Wcisło-Luranc); o historii znalezisk bennetytów z obszaru Polski (dr hab. D.

Zdebska), o wynikach badań paleogeńskiej mikroflory z okolic Kazimierza Dolnego (dr B. Słodkowska), o ziarnach pyłku *in situ* zachowanych w kwiatach i kwiatostanach miocenu Sońnicy (A. Kohlman-Adamska, M. Ziemińska-Tworzydło, E. Zastawniak), o wieku serii witowskiej na podstawie wyników badań makroszczątków roślin (S. Brud, G. Worobiec) oraz o szczątkach grzybów Microthyriaceae z miocennskich osadów Legnicy i Bełchatowa (E. Worobiec, G. Worobiec).

Po tej części sesji referatowej odbyło się zebranie wyborcze członków Sekcji Paleobotanicznej PTB. Dotychczasowa przewodnicząca Sekcji, prof. A. Sadowska, przedstawiła sprawozdanie z działalności Sekcji za lata 2000–2003, które zostało przyjęte. Uczestnicy Konferencji wyrazili uznanie Pani Przewodniczącej za trud włożony w sprawowanie tej funkcji. Następnie odbyły się wybory, w których wyłoniono nowy zarząd Sekcji Paleobotanicznej. Przewodniczącą jednogłośnie została wybrana ponownie prof. Anna Sadowska, wiceprzewodniczącą Sekcji – dr Aleksandra Kohlman-Adamska (Muzeum Ziemi PAN w Warszawie), a sekretarzem dr Grzegorz Worobiec (Instytut Botaniki im. Władysława Szafera PAN w Krakowie). Dr M. Malkiewicz (Uniwersytet Wrocławski) wybrano na przedstawiciela do International Federation of Palynological Societies (IFPC).

Po przerwie na kawę odbyła się druga część sesji referatowej. Była ona w całości poświęcona zagadnieniom palinologicznym. Przedstawiono wyniki badań palinologicznych osadów wczesnego wistulianu z Dziadowej Klody (T. Kuszell, K. Stychan), rezultaty badań torfowiska Izerskie Bagno (B. Popowski) oraz wyniki badań nad naturalnymi i antropogenicznymi przemianami szaty roślinnej północno-wschodnich Chin (M. Makohonienko). Sesję zamykało wystąpienie A. Stach z zakresu aeropalinologii – o wahaniach koncentracji pyłku wybranych taksonów w powietrzu Poznania w latach 1995–2002. Podczas sesji posterowej zaprezentowano 6 posterów: „Zapis zdarzenia Annulata w mikroflorze z famenu Kowali, Góry Świętokrzyskie” (P. Filipiak), „Nowe dane na temat wieku otoczków węgla kamiennego z formacji dębowieckiej (miocen), z otworu wiertniczego Kozy MT3 (Śląsk Cieszyński)” (P. Filipiak i A. Chylarecka), „Palaeoenvironment in the Late Pliocene of south-eastern Belarus” (F. Wieliczkievicz, E. Zastawniak), „Holoceniński rozwój wodnych i szuwarowych zbiorowisk roślinnych okolic Czarowa (dolina rzeki Ciemięgi) w świetle analizy pyłkowej i analizy makroszczątków roślinnych” (D. Urban, A. I. Mikosz), „Palinologiczne podstawy rekonstrukcji krajobrazu kulturowego Gniezna” (M. Makohonienko), „Zawar-

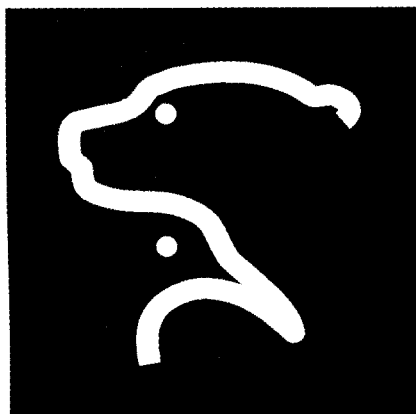
tość pyłku roślin w aeroplanktonie Sosnowca w latach 1997–2002” (K. Chłopek).

Spotkanie polskich paleobotaników we Wrocławiu było nie tylko okazją do zapoznania się z obecnie realizowaną tematyką w poszczególnych ośrodkach badawczych w kraju i najnowszymi wynikami badań, ale także stanowiło doskonałe forum dla wymiany myśli i dyskusji podczas przerw w sesjach. Komitetowi Organizacyjnemu Konferencji z Zakładu Paleobotaniki Instytutu Nauk Geologicznych Uniwersytetu Wrocławskiego należą się wyrazy szczerzego uznania za bardzo sprawną organizację konferencji, miłą atmosferę, pokrycie kosztów pobytu części uczestników oraz możliwość poznania zabytków Wrocławia ze wspaniałą Panoramą Raclawicką.

Ewa ZASTAWNIAK, Grzegorz WOROBIEC

XXIX MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM POLARNE (KRAKÓW, 19–21 WRZEŚNIA 2003)

29th International Polar Symposium (Kraków,
Poland, 19–21 September 2003)

(proj. D. Konieczkowska)

Tradycją już jest, że każdego roku w Polsce odbywają się sympozja naukowe dotyczące badań prowadzonych w rejonach polarnych. Tegoroczne, XXIX Międzynarodowe Sympozjum Polarne miało miejsce w Krakowie i zostało zorganizowane przez Zakład Badań i Dokumentacji Polarnej im. Prof. Z. Czeppego Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Współorganizatorami byli: Komitet Badań Polarnych Polskiej Akademii Nauk oraz Klub Polarny Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Hasło

przewodnie Sympozjum brzmiało: „Funkcjonowanie ekosystemów polarnych na tle globalnych zmian środowiska”.

Zorganizowane w krakowskim ośrodku botanicznym XXIX Sympozjum polarne zbiegło się z ważnymi rocznicami – 220-leciem istnienia Ogrodu Botanicznego i 90-leciem Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego.

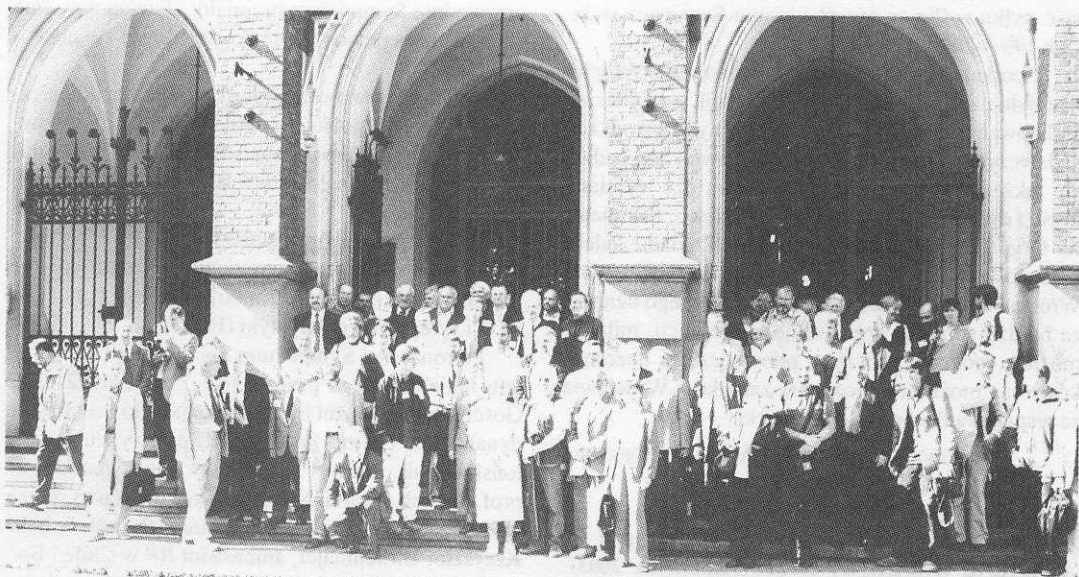
W Sympozjum uczestniczyło ponad 150 osób, wśród nich naukowcy zajmujący się profesjonalnie problematyką polarną, członkowie Klubu Polarnego PTG i sympatycy polarystyki (Fot. 1).

Patronat nad Sympozjum objął rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. dr hab. Franciszek Ziejka. Gośćmi honorowymi byli: prymas Polski ksiądz kardynał Józef Glemp, prorektor Uniwersytetu Jagiellońskiego ds. badań i współpracy międzynarodowej prof. dr hab. Maria Nowakowska, honorowy przewodniczący Komitetu Badań Polarnych prof. dr hab. Krzysztof Birkenmajer, ambasador RP w Chile i Boliwii (1991–96) prof. dr hab. Zdzisław J. Ryn, dyrektor Instytutu Botaniki UJ prof. dr hab. Adam Zajac oraz dyrektor Ogrodu Botanicznego UJ prof. dr hab. Bogdan Zemanek.

Podczas inauguracji, która odbyła się w dniu 19 września w auli Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego, uczestników Sympozjum powitały: przewodnicząca Komitetu Organizacyjnego prof. dr hab. Maria Olech oraz prof. Maria Nowakowska. W trakcie sesji plenarnej zebrani w auli goście wysłuchali trzech referatów. Prof. dr hab. Andrzej Kostrzewski przedstawił stan badań współczesnych geosystemów Spitsbergenu w warunkach globalnych zmian klimatu i narastającej antropopresji, prof. Maria Olech przedstawiła zakres badań antarktycznych w programie naukowym Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, a prof. dr hab. Aleksander Guterch omówił cele, zadania i przedsięwzięcia badawcze związane z IV Międzynarodowym Rokiem Polarnym.

Dalsze spotkania, w trzech sekcjach: Nauk Biologicznych, Nauk o Ziemi oraz Polarnych Nauk Humanistycznych i Społecznych, odbywały się w salach Instytutu Botaniki UJ. W trakcie całego Sympozjum w sumie wygłoszono blisko czterdzieści referatów oraz zaprezentowano kilkadziesiąt posterów.

W ramach sekcji Nauk Biologicznych przedstawiono referaty dotyczące: zmienności struktury przestrzennej, pokrycia i stanu biomasy *Deschampsia antarctica* w rejonie Zatoki Admiralicji (Szetlandy Południowe, Antarktyka), sedymentacji Tanaidacea (Malacostraca) w rejonie dwóch fiordów: Zatoki Admiralicji (Antarktyka) i Kongsfjorden (Arktyka), bo-

Fot. 1. Uczestnicy XXIX Międzynarodowego Sympozjum Polarne „Funkcjonowanie ekosystemów polarnych na tle globalnych zmian środowiska” przed Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego (fot. S. Nowak).

Phot. 1. The participants of the 29th International Polar Symposium „The Functioning of Polar Ecosystems as Viewed Against Global Environmental Changes” in front of the Collegium Novum of the Jagiellonian University (phot. S. Nowak).

gactwa gatunkowego antarktycznego fiordu na przykładzie bentosu Zatoki Admiralicji, uwalniania związków biogennych z guana pingwiniego, nowych i rzadkich gatunków rodzaju *Cladonia* (grzyby zlichenizowane) w rejonie Spitsbergenu, radiometrycznej analizy roślinności tundry arktycznej oraz sekwencji markerów mikologicznych dla *Dryas octopetala* wzdłuż transektu Jamał – Ural Południowy.

Najwięcej referatów wygłoszono w sekcji Nauk o Ziemi. W tym bloku tematycznym zaprezentowanych zostało ponad dwadzieścia prac. Przedstawiono referaty dotyczące między innymi: struktury skorupy ziemskiej pomiędzy Wyspą Elephant i Zatoką Marguerite (Antarktyka), struktury skorupy ziemskiej wzdłuż profilu głębokich sondowań sejsmicznych od Głębi Molloya do Ziemi Północno-Wschodniej (Spitsbergen), profilowania geomagnetycznego w rejonie Hornsundu (Spitsbergen), implikacji morfoklimatycznych sezonów zimowych w rejonie Wyspy Króla Jerzego (Antarktyka), późno czwartorzędowej historii Morza Pechora (Arktyka), mineralnych osadów mezozoicznych w rejonie Svalbardu, hydrologii wybranych ekosystemów Spitsbergenu, cyrkulacji wód w rejonie mórz nordyckich, meteorologicznych uwa-

runkowań ablacji Lodowca Scotta (Spitsbergen) w sezonie letnim 2001, struktury bilansu masy Lodowca Waldemara na tle lodowców Svalbardu w latach 1996–2002, zmian fizycznych właściwości powierzchni lodowca a zmienności albedo w okresie ablacyjnym 2002 na przykładzie Lodowca Waldemara (Spitsbergen), dynamiki strefy brzegowej południowo-wschodniej Islandii i jej związku z procesami glacialnymi, wpływu wybuchów wulkanów na temperaturę powietrza na Antarktydzie, modelowej analizy wpływu szczeliny na albedo lodowca.

Podczas obrad w sekcji Polarnych Nauk Humanistycznych i Społecznych poruszono między innymi zagadnienia dotyczące archeologicznych badań w rejonie północno-wschodniej Syberii, relacji norwesko-rosyjskich na archipelagu Svalbard oraz statusu prawnego meteorytów znajdujących na obszarach polarnych.

Nadesłane na Sympozjum prace wydrukowane zostały w angielskiej i polskiej wersji językowej w specjalnym tomie pt.: *The Functioning of Polar Ecosystems as Viewed Against Global Environmental Changes* (nakładem Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2003).

Specjalnym punktem programu Sympozjum był pokaz filmów o tematyce polarnej autorstwa niedawno zmarłego przyrodnika i polarnika, Ryszarda Wyrzykowskiego.

Zgodnie z tradycją odbyło się walne zebranie Klubu Polarnego Polskiego Towarzystwa Geograficznego, na którym m.in. omawiano sprawy aktualne i przyjęto nowych członków Klubu. Odbyło się również zebranie poszerzonego Prezydium Komitetu Badań Polarnych Polskiej Akademii Nauk.

Pierwszego dnia Sympozjum zorganizowano wieczorem spotkanie towarzyskie w szklarniach Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, przy świecach i pośród egzotycznych roślin. Ostatniego dnia zainteresowani uczestnicy Sympozjum mogli uczestniczyć w wycieczkach do Kopalni Soli w Wieliczce i do Ojcowskiego Parku Narodowego oraz w zwiedzaniu zabytków Krakowa.

Kolejne Sympozjum Polarne odbędzie się we wrześniu 2004 roku w Gdyni i zostanie zorganizowane przy współudziale Akademii Morskiej.

Piotr OSYCZKA

XIV KONGRES EUROPEJSKICH MIKOLOGÓW (JAŁTA, UKRAINA, 22–27 WRZEŚNIA 2003)

**14th Congress of European Mycologists (CEM)
(Yalta, Crimea, Ukraine, 22–27 September 2003)**

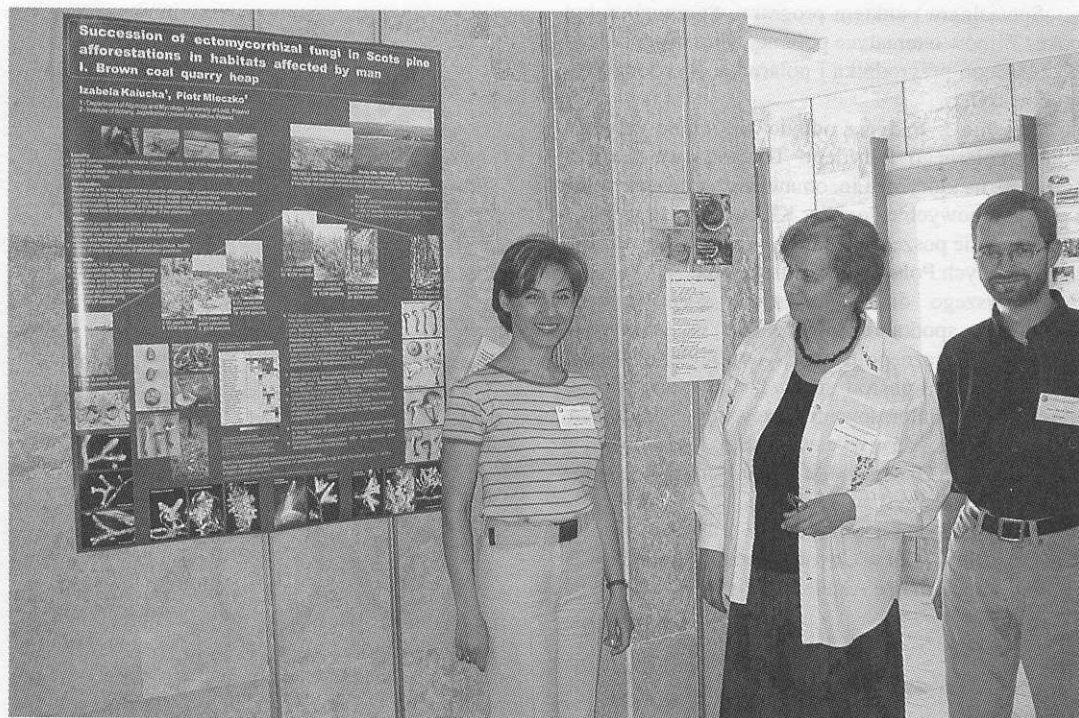
W dniach 22–27 września 2003 r. w miejscowości Katsiveli koło Jałty na Krymie odbył się XIV Kongres Europejskich Mikologów z udziałem 145 osób z 31 państw europejskich oraz z Egiptu, Iranu, Izraela, Kamerunu, Kanady i USA. Organizatorem Kongresu był Instytut Botaniki im. M. G. Kholodnego Ukraińskiej Akademii Nauk w Kijowie. Komitet organizacyjny tworzyli: przewodnicząca Irina Dudka, sekretarze Tatiana Andrianova i Vera Hayova oraz skarbnicy Yuri Tykhonenko i David Minter (Wielka Brytania), który od wielu lat blisko współpracuje z mikologami ukraińskimi.

Polska delegacja była bardzo liczna, liczyła 18 osób (I. Kałużka, B. Kiziewicz, M. Lisiewska, M. Ławrynowicz, J. Łuszczynski, M. Mańka, P. Mleczko, W. Mułenko, U. Nawrocka-Grześkowiak, A. Ronikier, M. Rudawska, D. Seta, A. Skirgiełło, B. Sumorok, G. Szkuta, J. Szymański, J. Turło i M. Wrzosek). Obrady toczyły się w ośrodku naukowym Ukraińskiej Akademii Nauk w Katsiveli k. Jałty, położonym nad samym brzegiem Morza Czarnego.

Oficjalnego otwarcia XIV CEM dokonał Prezydent Międzynarodowego Towarzystwa Mikologicznego T. Schumacher (Norwegia). Podkreślił on, że spotkania międzynarodowe zawsze służą wymianie najważniejszych i najnowszych informacji, często nigdzie jeszcze nie publikowanych i których trudno szukać w rozmaitych czasopismach, a także stają się inspiracją do nowych inicjatyw naukowych.

Uczestnicy mieli możliwość wysłuchania referatów skupionych w 9 grupach tematycznych (sympozjach): 1. Mikologia stosowana; 2. Mikologia eksperymentalna; 3. Ochrona grzybów; 4. Ekologia grzybów; 5. Systematyka, bioróżnorodność i ewolucja grzybów; 6. Kartowanie i geografia grzybów; 7. Medycyna i grzyby w medycynie; 8. Uprawy grzybów; 9. Mikologia w krajach Europy Wschodniej. Wykłady odbywały się codziennie, w sesjach przedpołudniowych i popołudniowych. Łącznie wygłoszono blisko 60 referatów i zaprezentowano ok. 110 posterów.

W pierwszym dniu sesji odbyły się dwa seminaria poświęcone mikologii stosowanej i eksperymentalnej oraz bioróżnorodności i ewolucji grzybów; łącznie wygłoszono 13 referatów. Kilka z nich wzbudziło szczególne zainteresowanie, m.in. wystąpienie N. M. Zhdanovej (Ukraina) na temat biologicznej aktywności

Fot. 1. Podczas sesji posterowej – od lewej dr Izabela Kałucka, prof. M. Ławrynowicz, dr Piotr Mleczko (fot. B. Sumorok).

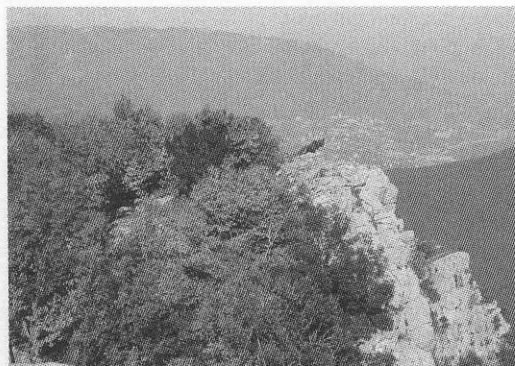
Phot. 1. During the poster session – from the left: dr Izabela Kałucka, prof. M. Ławrynowicz, dr Piotr Mleczko (phot. B. Sumorok).

ści grzybów izolowanych z miejsc o wysokim skażeniu radioaktywnym, M. Rudawskiej na temat wpływu zanieczyszczeń przemysłowych na strukturę pod- i nadziemnych zbiorowisk grzybów ektomikoryzowych (referat niezwykle efektywnie i dynamicznie zilustrowany) oraz A. Dalhberga (Szwecja) na temat dynamiki populacji *Suillus variegatus* na powierzchniach wypalanych i niewypalanych w borealnym borze sosnowym, a także U. Peitner (Austria) na temat systematyki niezwykle trudnego i największego wśród grzybów agarikoidalnych rodzaju *Cortinarius*.

Drugi dzień obrad obejmował trzy sympozja: „Ochrona grzybów”, „Medycyna i grzyby w medycynie” oraz „Uprawa grzybów”. W pierwszej grupie tematycznej interesujące były wystąpienia A. Bohlina na temat działalności Europejskiego Komitetu Ochrony Grzybów (European Council for the Conservation of Fungi), A. Dalhberga o ochronie grzybów w Szwecji, a także D. Mintera o pracach nad czerwoną listą Ukrainy. Popołudniowa sesja w całości poświęcona była prezentacjom posterów (Fot. 1), w jej trakcie autorzy plakatów prowadzili indywidualne rozmowy z

zainteresowanymi osobami. Sesja ta cieszyła się dużym powodzeniem pomimo wcześniejszego wystawienia prac i swobodnej możliwości ich oglądania. Wieczorem gospodarze zorganizowali krótką wycieczkę do Pałacu Vorontsov’a w Alupce. Poza zwiedzaniem pełnych przepychu pomieszczeń i obejść pałacowych, można było również w absolutnie przyjacielskiej atmosferze, przy lampce wina, posłuchać wokalnych zmagających niektórych grup narodowych, w tym m.in. Norwęgów, Polaków i Rosjan.

Po dwóch dniach referatowych, trzeci był zaplanowany jako dzień wycieczkowy do wybranych, pięknych miejsc na Krymie. Gospodarze wybrali trasę prowadzącą od położonego w Crimean Mountain-Forest Natura Reserve wodospadu Uchan-Su, który należy do najwyższych w Europie i ma wysokość 98,5 m, na górę Ai-Petri (1234 m n.p.m.). Na wysokości ok. 1180 m n.p.m. znajduje się Yalta Mountain-Forest Nature Reserve, gdzie rośnie jeden endemiczny dla Krymu zrnaż *Rumia* i 113 endemicznych gatunków roślin. Chociaż wskutek suchej pogody grzybów było niewiele, zebrano kilka interesujących ga-

Fot. 2. Widok z Ai-Petri na wybrzeże M. Czarnego i Jałtę (fot. B. Sumorok).

Phot. 2. The view from Ai-Petri on Jałta and the shore of Black Sea (phot. B. Sumorok).

tunków, m.in. *Gautieria graveolens* i *Rhizopogon roseolus* spośród grzybów podziemnych, uwagę również skupiano na bardzo interesujących roślinach i przepięknych krajobrazach (Fot. 2). Niedaleko rezerwatu położona jest tatarska osada, gdzie strudzonych wycieczką mikologów przyjęto na odpoczynek w miejscowym zajeździe i podano oryginalne tatarskie dania, jak szaszłyki i czebureki.

Po dniu przerwy, dwa kolejne upłynęły na sesjach plenarnych. Pierwsza dotyczyła ekologii grzybów, m.in. interesujące referaty zaprezentowały I. Kałucka omawiając sukcesję grzybów wielkoowocnikowych na gruntach porolnych na obrzeżach Puszczy Białowieskiej oraz O. Marfenina (Rosja) o grzybach występujących w średniowiecznych odkrywkach archeologicznych na terenie południowej Rosji i Ukrainy. Kolejna sesja dotyczyła mikologii w krajach Europy wschodniej. Był to przegląd historii i obecnego stanu mikologii w wybranych krajach tego regionu Europy. Wygłoszono łącznie 8 referatów. Główne ośrodki i kierunki badawcze w Polsce, a także dorobek polskiej mikologii zaprezentowała M. Ławryniewicz, natomiast M. Mańka omawiała osiągnięcia polskiej fitopatologii. W referatach tych podkreślano m.in. znaczenie prac zespołowych oraz rolę Kongresów, zwłaszcza IV Kongresu Europejskich Mikologów w Warszawie (1996) w integracji badań mikologicznych w Polsce.

Ostatni dzień sesji plenarnych upłynął na dwóch sesjach tematycznych i dwóch ważnych spotkaniach organizacyjnych. Poranne seminarium poprzedziła sesja organizacyjna (business meeting), na której zaprezentowano ideę utworzenia oraz sposób działalno-

ści nowego towarzystwa o charakterze ponadnarodowym – Europejskiego Towarzystwa Mikologicznego. Propozycja ta spotkała się z bardzo życzliwą reakcją i aprobatą wszystkich uczestników. Ukonstytuowało się tymczasowe prezydium Towarzystwa, a jego pierwszym przewodniczącym został D. Minter z Wielkiej Brytanii, sekretarzami – T. Andrianova i R. Pöder (Austria), a skarbnikiem S. Diamandis (Grecja). Członkami grupy konsultacyjnej zostali: R. Agerer (Niemcy), E. Arnolds i L. van Griensven (Holandia), A. Bohlin (Szwecja), F. Calonge (Hiszpania), D. Hawksworth (Wielka Brytania), A. Kovalenko (Rosja), H. Kotiranta (Finlandia), M. Ławryniewicz (Polska), E. Parmasto (Estonia) i C. Perini (Włochy).

Przedostatnie seminarium poświęcone było kartowaniu i geografii grzybów. Na uwagę zasługują nowoczesne techniki komputerowe, które m.in. przedstawił D. Mitchel (Wielka Brytania). Autor ten przedstawił stan skartowania grzybów wielkoowocnikowych w Północnej Irlandii, a wyniki tych prac zainteresowane osoby mogą obejrzeć w internecie na stronie www.nifg.org.uk/species/atlas.htm. W tej sesji wystąpiła również M. Lisiewska, omawiając rozmieszczenie ściśle chronionych gatunków grzybów w Wielkopolsce.

Drugim spotkaniem organizacyjnym był wybór organizatora następnego, XV Kongresu Europejskich Mikologów. Jeszcze przed Kongresem prof. I. Dudka (przewodnicząca komitetu organizacyjnego XIV CEM) zwróciła się z apelem o przygotowanie kandydatur do następnego Kongresu. W odpowiedzi zgłoszyły się cztery państwa: Belgia, Rosja, Szwecja i Węgry. W wyniku głosowania wybrano St. Petersburg, zatem XV CEM w roku 2007 odbędzie się w tym mieście.

Zamykające Kongres sympozjum, na którym wygłoszono 7 referatów, dotyczyło bioróżnorodności grzybów i ewolucji. Uwagę sprawozdawcy zajęły szczególnie dwa wystąpienia; pierwsze – to referat R. Pödera na temat stworzenia teoretycznego modelu rozwoju *Boletus edulis*. Modelowy owocnik tego gatunku charakteryzuje się m.in. kapeluszem o średnicy 11 cm, po spodniej stronie którego rozwija się rurkowaty hymenofor liczący 45 tys. rurek, każda o średnicy ok. 0,4 mm i 11 mm długości. Hymenium osiąga tutaj łączną powierzchnię 0,74 m² i produkuje 75 bilionów zarodników! Drugi referat G. Muellera (USA) dotyczył zasobów i rozmieszczenia gatunkowych grzybów makroskopowych na półkuli północnej w korelacji z różnorodnością i rozmieszczeniem roślin kwiatowych oraz kalkulacji co do liczby gatunków grzybów na świecie.

Fot. 3. Katsiveli k. Jałty, od lewej: dr D. Seta, prof. A. Skirgiełło, dr J. Łuszczynski (fot. B. Sumorok).

Fot. 3. Katsiveli near Yalta, from the left: mgr D. Seta, prof. A. Skirgiełło, dr J. Łuszczynski (phot. B. Sumorok)

Wieczorem odbył się uroczysty obiad zamykający XIV Kongres Europejskich Mikologów.

Osobnym akcentem, dla Polaków bardzo miłym, było uczestnictwo w Kongresie prof. Aliny Skirgiełło (Fot. 3) i podkreślenie tego faktu przez organizatorów, ponieważ prof. A. Skirgiełło jest jedyną spośród wszystkich europejskich mikologów obecną na wszystkich do tej pory, czternastu Kongresach CEM.

Kongresowi towarzyszyły również imprezy około kongresowe. Przed jego oficjalnym rozpoczęciem odbyła się sesja Europejskiego Komitetu Ochrony Grzybów (European Council for the Conservation of Fungi), której przewodniczył dr Anders Bohlin. Polskę w tym Komitecie reprezentuje prof. M. Ławrynówicz, która w latach 1995–1999 pełniła funkcję jego przewodniczącej.

Niezależną sesję zorganizowały także Międzynarodowa Komisja ds. Taksonomii Grzybów (International Commission for the Taxonomy of Fungi) i Sekcja Mikologiczna Międzynarodowej Unii Towarzystw Mikrobiologicznych (International Union of Microbiological Societies – Mycology Division) w otwartym spotkaniu International Subcommittee on Trichoderma & Hypocraea. Organizatorzy zadbali

również o osoby towarzyszące uczestnikom Kongresu, organizując dla nich wycieczki do miejsc historycznych i godnych zwiedzenia (a tych na Krymie nie brakuje), m.in. do Bakczysaraju, Jałty, Sewastopola (Kersonez) i Foros. Przez cały tydzień sesji kongresowych w hallu głównego budynku obrad widniała zmieniająca się wystawa fotografii ukazujących przyrodę Krymu.

Po zakończeniu Kongresu zorganizowano trzy wycieczki: pierwszą na tereny centralnego Krymu, drugą w obszary wschodniego Krymu i trzecią do stolicy Ukrainy – Kijowa.

Należy podkreślić ogólne odczucie wszystkich uczestników, że Kongres był dobrze zorganizowany, nie licząc drobiazgów. Uczestnicy byli witani przez Organizatorów na lotniskach w Kijowie i Simferopolu oraz przewożeni mikrobusami do miejsc obrad i zakwaterowania. Podobnie zorganizowano odjazd na lotnisko odlatującym grupom. Uczestników łączyła wyraźnie serdeczna więź, nie tylko celu i miejsca spotkania. Koledzy z Ukrainy zasłużyli na słowa wysokiego uznania.

Janusz ŁUSZCZYŃSKI

Z ŻYCIA PTB POLISH BOTANICAL SOCIETY NEWS

IV KONKURS DENDROLOGICZNY „ZNAM DRZEWA I KRZEWY” W CZĘSTOCHOWIE

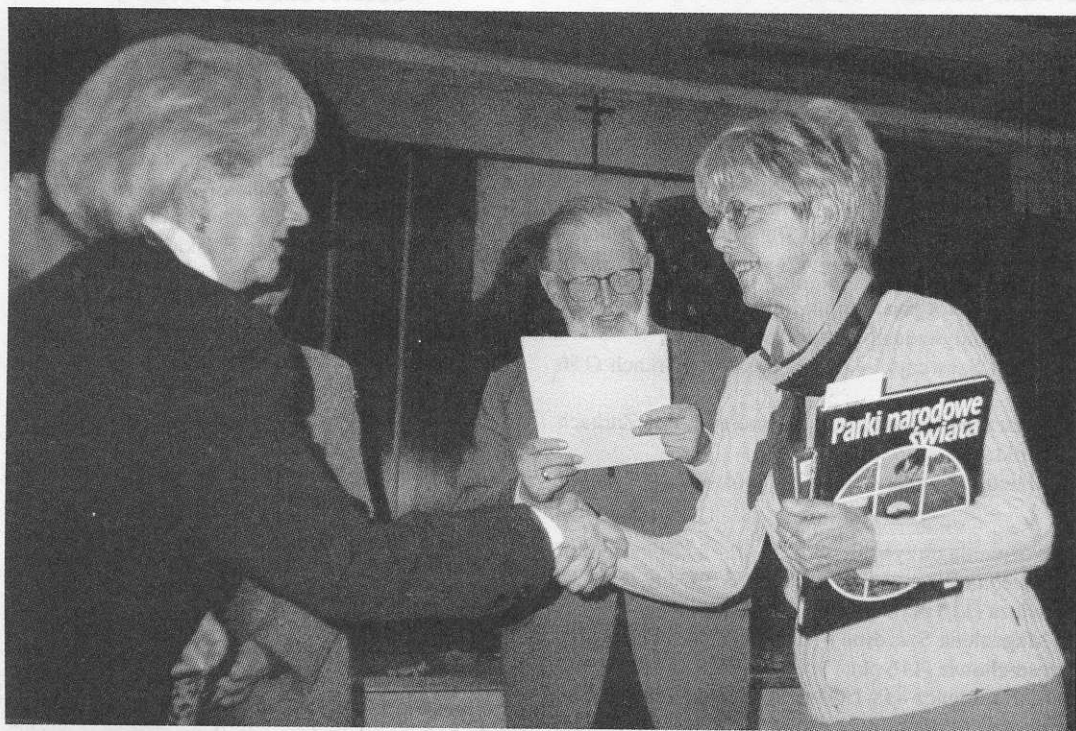
4th Dendrological Competition „I know trees and shrubs” in Częstochowa

Entuzjazm i zaangażowanie młodzieży szkolnej w zdobywaniu i poszerzaniu wiedzy dendrologicznej dały satysfakcję organizatorom ostatniego konkursu „Znam drzewa i krzewy”. Czwarta edycja, która odbyła się w Częstochowie w dniach 12 września i 3 października 2003 r. zgromadziła największą jak dotychczas liczbę uczestników. Do konkursu przystąpiło 65 uczniów, reprezentujących 23 szkoły z terenu

dawnego województwa częstochowskiego, tj. z: Częstochowy – 40 uczniów, Kłobucka – 5, Żarek – 5, Dąbrowy Zielonej – 4, Wrzosowej – 2, Starokrzepic – 2, Wręczyca Wielkiej – 2, Rędzin – 2, Huty Starej – 2 i Truskolasów – 1. Na słowa uznania zasługują również opiekunowie i nauczyciele przygotowujący uczniów do rywalizacji w zakresie wiedzy nieobjętej programem nauczania, którzy przybyli do Częstochowy wraz ze swoimi podopiecznymi.

Organizatorami IV edycji konkursu w Częstochowie, podobnie jak w latach ubiegłych, byli: Sekcja Dendrologiczna Polskiego Towarzystwa Botanicznego reprezentowana przez pracowników Katedry Geobotaniki i Ekologii Roślin Uniwersytetu Łódzkiego, Liga Ochrony Przyrody, Zarząd Okręgu w Częstochowie, Zespół Szkół im. C. K. Norwida w Częstochowie.

Jury konkursu w składzie: prof. dr hab. Janusz Hereźniak – przewodniczący, dr Jan T. Siciński, dr

Fot. 1. Mgr Maria Jasińska – sekretarz Zarządu Okręgu LOP w Częstochowie (z lewej) składa gratulacje i podziękowanie mgr Barbarze Sygudzie ze Szkoły Podstawowej Nr 2 w Kłobucku za pomoc w przygotowaniu i udany udział uczniów szkół kłobuckich w konkursie; w głębi prof. Janusz Hereźniak – przewodniczący jury konkursu (fot. K. Gładysz).

Phot. 1. Ms Maria Jasińska – secretary of the Board of Nature Protection League in Częstochowa (on the left) thanks to Ms Barbara Syguda (2nd Primary School in Kłobuck) for help in preparations to the competition and congratulates on successful participation of pupils from Kłobuck schools in the competition, in the background Professor Janusz Hereźniak – chairman of jury (phot. K. Gładysz).

Jeremi Kołodziejek i mgr Andrzej Grzyl – po sprawdzeniu testu pisemnego złożonego z 54 pytań z zakresu morfologii, geografii, ekologii oraz ochrony drzew i krzewów w Polsce, a także części praktycznej polegającej na rozpoznaniu w Parku Miejskim im. 3-Maja w Częstochowie 46 okazów drzew i krzewów – wyłoniło następujących laureatów:

W grupie gimnazjalnej:

Nagrody indywidualne otrzymali:

1. Anna Krawczyk – Publiczne Gimnazjum w Kłobucku (154 pkt.)
2. Zuzanna Kapsa – Gimnazjum Katolickie w Częstochowie (139 pkt.)
3. Kornelia Gładysz – Szkoła Podstawowa Nr 2 w Kłobucku (135 pkt.).

Wyróżnieni zostali:

1. Monika Kołodziej – Zespół Szkół we Wręcycy Wielkiej (128 pkt.)
2. Marta Żmudzka – Publiczne Gimnazjum w Kłobucku (119 pkt.)
3. Paulina Bernaś – Zespół Szkół we Wręcycy Wielkiej (115 pkt.)
4. Tomasz Tomczyk – Zespół Szkół w Truskolasach (113 pkt.).

Nagrody zespołowe uzyskały następujące 3-osobowe ekipy:

1. Gimnazjum w Kłobucku (362 pkt.)
2. Gimnazjum Katolickie w Częstochowie (321 pkt.).

W grupie szkół ponadgimnazjalnych:

Nagrody indywidualne otrzymali:

1. Paweł Szewczyk – Zespół Szkół w Żarkach (156 pkt.)
2. Katarzyna Halabowska – Zespół Szkół w Żarkach (151 pkt.)
3. Mateusz Trepka – Zespół Szkół w Żarkach (142 pkt.).

Wyróżnienia otrzymali:

1. *ex aequo* Przemysław Kurent – IV LO im. H. Sienkiewicza (116 pkt.)
2. Magdalena Szczesna – II LO im. R. Traugutta w Częstochowie (116 pkt.)
3. Marta Bogacz – IV LO im. H. Sienkiewicza w Częstochowie (110 pkt.).

Nagrody zespołowe przyznano 3-osobowym ekipom uczniów z:

1. Zespołu Szkół w Żarkach (449 pkt.)
2. IV LO im. H. Sienkiewicza w Częstochowie (335 pkt.).

Za współudział i pomoc w organizacji konkursu jury składa gorące podziękowania Dyrekcji Liceum Ogólnokształcącego im. C. K. Norwida w Częstochowie

na ręce dyrektora mgr Ewy Godali oraz nauczycielom – mgr Renacie Malinowskiej i mgr Barbarze Wcześniak. Młodzież tej szkoły z okazji wręczenia nagród przygotowała, podobnie jak w poprzednich edycjach tego konkursu, specjalny program słowno-muzyczny o tematyce dendrologicznej, oparty o własne – oryginalne, dowcipne i pouczające teksty.

Nagrody wręczono uroczystie z udziałem władz miasta Częstochowy (fot. 1). Wszystkie nagrody i wyróżnienia, w postaci wartościowych książek ufundował Zarząd Okręgu Ligi Ochrony Przyrody w Częstochowie oraz Wydział Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Leśnictwa Urzędu Miasta w Częstochowie, za co organizatorzy składają wyrazy wdzięczności i szacunku.

Andrzej GRZYL

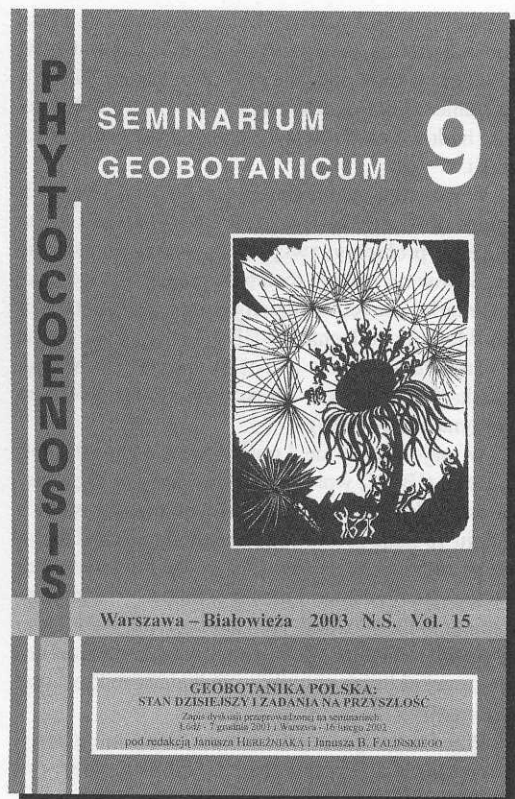
STAN POLSKIEJ GEOBOTANIKI CZYLI O REZULTATACH OGÓLNOPOLSKIEJ DYSKUSJI

The state of Polish geobotany – the results of the national discussion

W grudniu 2001 r. odbyła się na Uniwersytecie Łódzkim konferencja naukowa na temat „Aktualne kierunki i perspektywy badań w geobotanice na progu trzeciego tysiąclecia”, zorganizowana przy współudziale Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Uczczono w ten sposób setną rocznicę urodzin profesora Jakuba Mowszowicza, współtwórcy i wieloletniego dziekana Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi tej uczelni. Pracami komitetu naukowo-organizacyjnego kierował prof. dr hab. Janusz Hereźniak.

Część wspomnianej konferencji została pomyślana jako dyskusja w szerokim gronie polskich botaników na temat „Polska geobotanika w Europie na progu trzeciego tysiąclecia”. Kontynuacją tego spotkania, w którym uczestniczyło 28 osób, była dyskusja na seminarium geobotanicznym w Warszawie w lutym 2003 r., zorganizowanym z kolei przez Sekcję Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej PTB wspólnie z Białowieską Stacją Geobotaniczną Uniwersytetu Warszawskiego. To seminarium było liczniejsze, zgromadziło blisko 50 osób, w tym kilkanaście takich, które brały także udział w pierwszej części. Dyskusję prowadził – w obu jej odsłonach – prof. dr hab. Janusz B. Faliński z Białowieskiej Stacji Geobotanicznej UW. Postawił on przed uczestnikami dyskusji wiele problemów do rozważenia, sformułowanych w formie obszernych pytań, każde z kilkoma podpunktami, m.in.:

1. Jakie kierunki badań geobotanicznych są w Pol-

- sce zaniedbane i powinny być podjęte w imię włączenia się do współpracy międzynarodowej?
2. Czy potrzebna jest nadal synteza pt. *Szata roślinna Polski*? Jeśli tak, to w jakim kształcie?
 3. Jaka jest przyszłość badań nad biologią populacji roślin i badań ekologicznych, taksonomicznych w świetle postępów genetyki i biologii molekularnej?
 4. Czy warunki środowiska, zróżnicowanie i stan ich zachowania w Polsce uprawniają do podjęcia kompleksowych badań nad relacją: roślinność – komponenty środowiska?
 5. Jakie najistotniejsze zmiany wystąpiły w ciągu 25–50 lat w roślinności Polski i jej poszczególnych regionów, i jak je wyrazić i zinterpretować?

Ukazał się właśnie zapis dyskusji przeprowadzonych na obu seminariach, zatytułowany nieco skromniej niż to zakładano na początku – „Geobotanika polska: stan dzisiejszy i zadania na przyszłość”, zredagowany przez J. Hereźniaka i J. B. Falińskiego (*Phytocoenosis* 15 (N. S.) 2003, *Seminarium Geobotanicum* 9). Dużo uwagi poświęcono ocenie tak znaczących syntez, jak *Szata roślinna Polski*, *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce* i *Poten-*

cjalna roślinność naturalna Polski (mapa w 12 arkuszach), mówiono także m.in. o pilnej potrzebie zintensyfikowania prac nad nowoczesnym opracowaniem flory Polski. Sporo czasu zajęły rozważania o regionalnych badaniach geobotanicznych, o konieczności opracowania monografii dobrze już poznanych regionów kraju, oraz o zagadnieniu długoterminowych badań na stałych powierzchniach. Poruszano jeszcze wiele innych kwestii wiążących się z ogólnym tematem, jednak szeroko zakrojona problematyka dyskusji nie została wyczerpana – nie podjęto np. tak interesującego zagadnienia, jak znaczenie postępu badań paleoekologicznych i archeobotanicznych dla poznania współczesnej roślinności, czy też tego, na ile użyteczne są jeszcze stosowane dotąd sposoby analizy flory i roślinności, mało mówiono o badaniach fitosocjologicznych.

Zastanowienie się nad kondycją polskiej geobotaniki i jej zadaniami na przyszłość było na pewno potrzebne, a lektura zarejestrowanych wypowiedzi jest z wielu względów pouczająca. Interesujące są np. zróżnicowane zdania co do kształtu nowego, unowocześnionego opracowania *Szaty roślinnej Polski*. Wydrukowano wszystkie głosy – obok bardzo rzeczowych, konkretnych są więc i takie, które nic do roztrząsania problemu nie wносиły. Do nagranych na taśmie magnetofonową wypowiedzi redaktorzy tomu wprowadzili tylko niewielkie skróty; starano się raczej o to, by wypowiedź była zgodna z intencją dyskutanta i rzadko ingerowano w styl i składnię języka, co sprawiło, że niektóre czyta się z mieszanymi uczuciami.

W podsumowaniu zamykającym omawianą publikację – moderator dyskusji, profesor J. B. Faliński pisze m.in. o tym, iż oczekiwał, że pozwoli ona znaleźć rzeczywiste przyczyny niezadowolającego stanu polskiej geobotaniki; tak się nie stało. Jego zdaniem – „Od jakiegoś czasu nie zmierzamy do celu wyznaczoną sobie drogą, ale dajemy wyraz swojej bezradności, jak żuk, który znalazłszy się na ścieżce, niespodziewanie został odwrócony na grzbiet”. I prof. Faliński nie byłby sobą, gdyby nie zakończył tego podsumowania prowokacyjnym pytaniem: „Kto więc postawi żuka „na nogi”?”

Stefania LOSTER

„CZWARTKI BOTANICZNE” W ODDZIALE KRAKOWSKIM PTB W 2003 ROKU

„Botanical Thursdays” at the Polish Botanical
Society, Cracow Division, in 2003

20 grudnia 2002 roku miało miejsce nadzwyczajne posiedzenie, na którym Dr. Robert Sinclair (Uni-

wersytet w Pretorii, Republika Południowej Afryki) wygłosił referat nt. „Arbuscular mycorrhizal fungal inoculum production for soil amendment in South Africa”. Informacja o tym posiedzeniu nie została zamieszczona w doniesieniu o „Czwartkach botanicznych” za 2002 rok, w związku z tym jest podana w niniejszym sprawozdaniu.

W styczniu 2003 r. odbyły się 4 posiedzenia. Dwa pierwsze referaty związane były z tematyką paleobotaniczną. 9 stycznia prof. dr hab. Magdalena Ralska-Jasiewiczowa (Instytut Botaniki PAN) wygłosiła pięknie ilustrowany referat „Przekształcenia szaty leśnej niżowej Europy Centralnej po optimum klimatycznym interglacjacji holocenicznej”. Tydzień później dr Grzegorz Worobiec (IB PAN) wspólnie z dr Stanisławem Brudem (Przedsiębiorstwo Geologiczne S.A.) wygłosili referat „Szczątki roślin z neogeńskich osadów Witowa koło Koszyc (Małopolska)”. Na kolejnym posiedzeniu, 23 stycznia, dr Józef Mitka (Instytut Botaniki UJ) przedstawił bardzo ciekawy referat zatytułowany „Taksonomia linneusowska a filogenetyczna – czyli spór o model ewolucji i gatunku”. Na ostatnim styczniowym posiedzeniu doc. Jan Holeksa (IB PAN) zapoznał słuchaczy z zagadnieniem zniekształcenia wzorców zróżnicowania roślinności w badaniach fitosocjologicznych na przykładzie lasów Babiej Góry.

W lutym odbyły się 2 posiedzenia. 20 lutego dr Magdalena Szczepaniak (IB PAN) wygłosiła referat „Studia biosystematyczne nad *Elymus hispidus* (Opiz) Melderis w Polsce”. Tydzień później prof. dr hab. Helena Trzcńska-Tacik (IB UJ) wraz z członkami Koła Przyrodników Uniwersytetu Jagiellońskiego (Piotr Kołaczek, Jakub Brańka) zapoznała słuchaczy z aktualnym stanem występowania wybranych gatunków roślin naczyniowych na wyspie Wolin. Wykład ilustrowany był okazami zielnikowymi zebranymi przez uczestników zorganizowanego na Wolinie obozu naukowego. Ostatni, lutowy „czwartek botaniczny” był jednocześnie „tłustym czwartkiem”, dlatego korzystając z okazji członkowie Koła Przyrodników poczęstowali zebranych własnoręcznie robionymi fawkami.

W marcu odbyły się 4 posiedzenia. Na pierwszym doc. Jan Pilarski (Instytut Fizjologii Roślin, PAN) wygłosił referat „Pędy jako miejsce fotosyntezy”; temat ujęty jako „Fotosyntetyczna aktywność pędów” kontynuowany był na ostatnim marcowym posiedzeniu. 13 marca dr Grażyna Szarek-Łukaszevska (IB PAN), mgr Paweł Kapusta (UJ), mgr Łukasz Sobczuk (UJ) i prof. dr hab. Józef Kiszka (Akademia Pedagogiczna w Krakowie) zapoznali słuchaczy z bogactwem gatunkowym porostów Puszczy

Niepołomickiej. Tydzień później, 20 marca, mgr inż. Teresa Szkutnik (Stacja Hodowli Roślin, Straszów) mówiła o współczesnych metodach badań nad rozmnażaniem buraka cukrowego stosowanych w selekcji i hodowli roślin oraz ich roli w wykrywaniu apomiksji.

W kwietniu miały miejsce 2 posiedzenia. Na pierwszym dr Marek Krywult (IB PAN) przybliżył słuchaczom problemy związane z wpływem kolonii pingwinów na zmiany metabolizmu azotowego u roślin antarktycznych. Tydzień później, 10 kwietnia, dr hab. Małgorzata Kotańska (IB UJ) wygłosiła referat „*Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steich w zbiorowiskach roślinnych Płaskowyżu Proszowickiego (Wyzyna Małopolska)”.

W maju odbyły się 3 posiedzenia. 8 maja dr Piotr Młeczko (IB UJ) wprowadził słuchaczy w zagadnienie ektomikoryz – czyli „kolorów w krainie mroku”. W dniu 15 maja prof. dr hab. Adam Zajac (IB UJ) zapoznał zebranych z oceną stanu badań florystycznych w Karpatach polskich i na ich przedpolu. 22 maja dr Elżbieta Wilk-Woźniak (Zakład Biologii Wód PAN) wygłosiła referat pt. „Zewnętrzna struktura ściany komórkowej różnych gatunków zielenic w mikroskopii skaningowej”.

Przed wakacjami, jak co roku, miała miejsce wizyta w Ogrodzie Botanicznym UJ, którą poprowadził prof. dr hab. Bogdan Zemanek (IB UJ).

Po przerwie wakacyjnej Oddział Krakowski PTB wznowił swoją działalność. W październiku odbyły się 3 posiedzenia. 2 października dr inż. Anna Janeczko (Instytut Fizjologii Roślin PAN) wygłosiła referat nt. „Aktywność hormonów płciowych człowieka w procesach fizjologicznych roślin ze szczególnym uwzględnieniem indukcji kwitnienia”. Tydzień później dr Aldona Bieniek (IB PAN) przedstawiła referat „Rośliny w ekonomii pierwszych rolników neolitycznych żyjących na Kujawach w VI i V tys. B. C.”. W dniu 16 października Dr. Guido Lingua (Università degli studi del Piemonte Orientale „Amadeo Avogadro”) wygłosił pięknie ilustrowany wykład pt. „Interaction among plants, mycorrhizal fungi, phytophagus and parasitoid insects”.

Tradycyjnie w czwartek poprzedzający uroczystość Wszystkich Świętych, pod przewodnictwem prof. dr hab. Zbigniewa Mirka (IB PAN), złożono kwiaty i zapalono znicze na grobach botaników na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

W listopadzie były 2 posiedzenia. W dniu 6 listopada referat wygłosił dr Marek Krywult (IB PAN), który przedstawił zmiany tempa asymilacji i zawartości związków azotu w tkankach roślinnych w różnych typach ekosystemów polarnych. Dwa tygodnie

później dr Hieronim Golczyk (IB UJ) wygłosił referat nt. „Cytogenetyka permanentnych heterozygot translokacyjnych rodzaju *Rhoeo*”.

W grudniu odbyły się 3 posiedzenia. Na pierwszym prof. dr hab. Anna Medwecka-Kornaś (IB UJ) przedstawiła bardzo interesujące wyniki badań o zmianach w borach mieszanych Ojcowskiego Parku Narodowego. Tydzień później, 11 grudnia prof. dr hab. Zbigniew Mirek (IB PAN) wspólnie z doc. Janem Holeksą (IB PAN) przedstawili pięknie ilustrowany wykład na temat „Sukcesji świerka *Picea abies* na polanach Tatr polskich”. Na kolejnym, ostatnim w tym roku posiedzeniu prof. dr hab. Krystyna Grodzińska (IB PAN) wraz z dr Grażyną Szarek-Łukaszkowską (IB PAN) przedstawiły bardzo ciekawy wykład na temat „Przegląd badań prowadzonych na hałdach w okolicach Olkusza”.

W 2003 roku odbyło się 26 posiedzeń, na których 32 prelegentów wygłosiło 26 referatów. Na posiedzeniach czwartkowych prezentowano również nowości wydawnicze, a w poczet nowych członków zwyczajnych i nadzwyczajnych przyjęte zostały 2 osoby.

Jolanta CABAŁA

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO W 2002 ROKU

Polish Botanical Society in 2002

I. DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNA

W roku sprawozdawczym odbyły się w 2 posiedzenia Zarządu Głównego: 23 marca oraz 14 grudnia.

Posiedzenie w dniu 23 marca poświęcone było powołaniu redakcji i rad redakcyjnych wydawnictw PTB na nową kadencję oraz powołaniu składu Komisji Medalu im. W. Szafera i składu Kapituły Medalu im. B. Hryniewieckiego.

Skład redakcji czasopism PTB na kadencję 2002–2004 przedstawia się następująco:

Acta Societatis Botanicorum Poloniae:

Redaktor Naczelny: prof. dr hab. Jerzy Fabiszewski (AR Wrocław), Zastępca Redaktora: prof. dr hab. Beata Zagórska-Marek (UWr, Wrocław), Sekretarz Redakcji: dr Jan Koniarek (AR, Wrocław); Członkowie Redakcji: prof. dr hab. Jan Kopcewicz (UMK, Toruń), prof. dr hab. Bronisława Morawiecka (UWr, Wrocław), prof. dr hab. Stefan Zajączkowski (SGGW, Warszawa). Rada Redakcyjna: przewodniczący – prof. dr hab. Tomasz J. Wodzicki (SGGW, Warszawa); członkowie – prof. dr hab. Janusz B. Fa-

liński (UW, Warszawa-Białowieża), prof. dr hab. Zygmunt Hejnowicz (UŚI, Katowice), prof. dr hab. Alina Kacperska-Lewak (UW, Warszawa), prof. dr hab. Gabriela Lorenc-Plucińska (Instytut Dendrologii PAN, Kórnik), prof. dr hab. Anna Medwecka-Kornaś (UJ, Kraków), prof. dr hab. Leon Mejnartowicz (Instytut Dendrologii PAN, Kórnik), prof. dr hab. Marian Michniewicz (UMK, Toruń), prof. dr hab. Maria J. Olszewska (UŁ, Łódź), prof. dr hab. Jerzy Poskuta (UW, Warszawa), prof. dr hab. Ewa Symonides (UW, Warszawa), prof. dr hab. Jerzy Szwejkowski (UAM, Poznań), prof. dr hab. Kazimierz Zarzycki (IB PAN, Kraków), prof. dr hab. Waldemar Żukowski (UAM, Poznań).

Acta Agrobotanica:

Redaktor Naczelny: prof. dr hab. Janusz Lipecki (AR, Lublin); Zastępca Redaktora: prof. dr hab. Maria Szymańska (AR, Lublin), Sekretarz Redakcji: inż. Anna Janisz (AR, Lublin), Rada Redakcyjna: przewodniczący – prof. dr hab. Zofia Starck (SGGW, Warszawa); sekretarz – mgr Izabella Ulatowska (ZG PTB, Warszawa); członkowie: prof. dr hab. Adam Dobrzański (IW, Skierniewice), prof. dr hab. Leszek S. Jankiewicz (IW, Skierniewice), prof. dr hab. Zenon Krzywański (AR, Poznań), prof. dr hab. Małgorzata Mańka (AR, Poznań), prof. dr hab. Joanna Nowak (ISK, Skierniewice), prof. dr hab. Marian Saniewski (ISK, Skierniewice), prof. dr hab. Kazimierz Tomala (SGGW, Warszawa), prof. dr hab. Helena Trzcińska-Tacik (UJ, Kraków), prof. dr hab. Aurelia U. Warcholińska (UŁ, Łódź).

Acta Mycologica:

Redaktor Honorowy: prof. dr hab. Alina Skirgiełto (IB UW), Redaktor Naczelny: prof. dr hab. Maria Ławrynówicz (UŁ, Łódź), Sekretarz Redakcji: dr Joanna Żelazna-Wieczorek (UŁ, Łódź), Rada Redakcyjna: przewodniczący – prof. dr hab. Tomasz Majewski (SGGW, Warszawa); członkowie – prof. dr hab. Alicja Borowska (UW, Warszawa), dr Andrzej Chlebicki (Instytut Botaniki PAN, Kraków), prof. dr hab. Stanisław Cieśliński (AŚ, Kielce), prof. dr hab. Maria Lisiewska (UAM, Poznań), prof. dr hab. Maria Ławrynówicz (UŁ, Łódź), dr Wiesław Mułenko (UMCS, Lublin), prof. dr hab. Alina Skirgiełto (UW, Warszawa), prof. dr hab. Hanna Zarzycka (Instytut Ziemiaka, Młochów).

Monographiae Botanicae:

Redaktor Naczelny: prof. dr hab. Krystyna Czyżewska (UŁ, Łódź), Sekretarz Redakcji: dr Małgorzata Ruszkiewicz-Michalska (UŁ, Łódź), Rada Reda-

kcynna: przewodniczący – prof. dr hab. Romuald Olaczek (UŁ, Łódź); członkowie – prof. dr hab. Stanisław Balcerkiewicz (UAM, Poznań), prof. dr hab. Stanisław Cieśliński (AŚ, Kielce), prof. nadzw. dr hab. Krystyna Czyżewska (UŁ, Łódź), prof. dr hab. Władysław Matuszkiewicz (UW Warszawa), prof. dr hab. Krzysztof Rostański (UŚI, Katowice), prof. dr hab. Waldemar Żukowski (UAM, Poznań).

Wiadomości Botaniczne:

Redaktor Naczelny: dr hab. Stefania Loster, (UJ Kraków), Sekretarz Redakcji: dr Piotr Köhler (UJ, Kraków). Członkowie Redakcji: prof. dr hab. Adam Boratyński (Instytut Dendrologii PAN, Kórnik), dr Jan J. Wójcicki (IB PAN, Kraków), prof. dr hab. Alicja Zemanek (UJ, Kraków). Rada Redakcyjna: przewodniczący – prof. dr hab. Kazimierz Zarzycki (IB PAN, Kraków); zastępca przewodniczącego – prof. dr hab. Romana Czapik (UJ, Kraków); sekretarz – dr Piotr Köhler (UJ, Kraków); członkowie – prof. dr hab. Kazimierz Browicz (Instytut Dendrologii PAN, Kórnik), prof. dr hab. Stanisław Cieśliński (AŚ, Kielce), prof. dr hab. Jerzy Fabiszewski (AR, Wrocław), prof. dr hab. Janusz B. Faliński (UW, Warszawa-Białowieża), prof. dr hab. Krystyna Grodzińska (IB PAN, Kraków), dr hab. Andrzej Jankun (UJ, Kraków), prof. dr hab. Alina Kacperska-Lewak (UW, Warszawa), prof. dr hab. Maria Ławrynowicz (UŁ, Łódź), prof. dr hab. Tomasz Majewski (SGGW, Warszawa), prof. dr hab. Zbigniew Mirek (Instytut Botaniki PAN, Kraków), prof. dr hab. Romuald Olaczek (UŁ, Łódź), prof. dr hab. Krzysztof Rostański (UŚI, Katowice), prof. dr hab. Tomasz J. Wodzicki (SGGW, Warszawa), prof. dr hab. Władysław Wojewoda (Instytut Botaniki PAN, Kraków), prof. dr hab. Ewa Zastawniak (IB PAN, Kraków), dr hab. Bogdan Zemanek (Ogród Botaniczny UJ, Kraków), dr hab. Elżbieta Zenkteler (UAM, Poznań).

Rocznik Dendrologiczny:

Redaktor Naczelny: dr inż. Władysław Danielewicz, (AR Poznań), Sekretarz Redakcji: dr inż. Tomasz Maliński (AR, Poznań). Członkowie Redakcji: prof. dr hab. Jerzy Tumiłowicz (Arboretum SGGW, Rogów), prof. dr hab. Jerzy Zieliński (Instytut Dendrologii PAN, Kórnik). Rada Redakcyjna: przewodniczący – prof. dr hab. Janusz Hereźniak (UŁ, Łódź); sekretarz – dr inż. Tomasz Maliński (AR, Poznań); członkowie – dr inż. Tomasz Bojarczuk (Instytut Dendrologii PAN, Kórnik), prof. dr hab. Władysław Bugała (Instytut Dendrologii PAN, Kórnik), prof. dr hab. Mieczysław Czekalski (AR, Poznań), dr inż. Władysław Danielewicz (AR, Poznań), prof. dr hab.

Tomasz Nowak (Ogród Botaniczny UW, Wrocław), prof. dr hab. Romuald Olaczek (UŁ, Łódź), prof. dr hab. Aleksandra Stachak (AR, Szczecin), prof. dr hab. Tomasz J. Wodzicki (SGGW, Warszawa).

Biuletyn Ogródów Botanicznych, Muzeów i Zbiorów:

Redaktor Naczelny: doc. dr hab. Jerzy Puchalski, (Ogród Botaniczny – CZRB PAN, Warszawa-Powsin), Zastępca Redaktora Nacz.: prof. dr hab. Jan J. Rybczyński (Ogród Botaniczny – CZRB PAN, Warszawa-Powsin), Sekretarz Redakcji: mgr Wiesław Gawrys (Ogród Botaniczny – CZRB PAN, Warszawa-Powsin), Członek Redakcji: prof. dr hab. Marian Saniewski (ISK, Skierniewice). Rada Redakcyjna: przewodniczący – prof. dr hab. Władysław Bugała (Instytut Dendrologii PAN, Kórnik); członkowie – prof. dr hab. Jan Kozłowski (Instytut Roślin i Przetworów Zielarskich, Poznań), prof. dr hab. Aleksander Łukasiewicz (SGGW, Warszawa), prof. dr hab. Tomasz Nowak (Ogród Botaniczny UW, Wrocław), prof. dr hab. Halina Piękoś-Mirkowa (IOP PAN, Kraków), doc. dr hab. Jerzy Puchalski (Ogród Botaniczny – CZRB PAN, Warszawa-Powsin), prof. dr hab. Jerzy Tumiłowicz (Arboretum SGGW, Rogów), dr Hanna Werblan-Jakubiec (Ogród Botaniczny UW, Warszawa), prof. dr hab. Adam Zając (Instytut Botaniki UJ, Kraków), dr hab. Bogdan Zemanek (Ogród Botaniczny UJ, Kraków).

Komisję Medalu im. W. Szafera tworzą: prof. dr hab. Jerzy Fabiszewski, prof. dr hab. Krystyna Grodzińska, dr hab. Grzegorz Jackowski, prof. UAM, prof. dr hab. Maria Olszewska, prof. dr hab. Stefan Zajączkowski.

W skład Kapituły Medalu im. B. Hryniewieckiego zostali powołani: prof. dr hab. Maria Charzyńska, prof. dr hab. Wiesław Fałtynowicz, dr hab. Jacek Herbich, prof. UG, dr hab. Jan Holeksa, dr hab. Bogdan Jackowiak, prof. UAM, dr hab. Wiesław Mułenko, prof. dr hab. Zofia Starck.

Posiedzenia plenarne były ponadto poświęcone bieżącym sprawom Towarzystwa. Omawiano sytuację Biblioteki PTB oraz dyskutowano nad trudną sytuacją finansową.

II. DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

Towarzystwo nie prowadzi bezpośredniej działalności naukowej natomiast czynnie uczestniczy w jej organizacji i upowszechnianiu. Ważnym przejawem aktywności na tym polu jest organizacja sympozjów, konferencji, sesji naukowych służących wymianie

myśli naukowej i integracji społeczności botanicznej. W roku 2002 sekcje i oddziały PTB zorganizowały 18 ogólnopolskich spotkań naukowych. Ponadto członkowie poszczególnych oddziałów i sekcji spotykali się na posiedzeniach naukowych na terenie kraju. W posiedzeniach tych uczestniczyli również sympatycy Towarzystwa, uczniowie szkół średnich, nauczyciele, studenci. W roku sprawozdawczym odbyło się 121 posiedzeń naukowych w oddziałach Towarzystwa, na których wygłoszono łącznie 144 referatów (Tabela 2).

W roku 2002 oddziały i sekcje Towarzystwa zorganizowały lub współorganizowały następujące ogólnopolskie spotkania naukowe:

1. „Aktualne kierunki i perspektywy badań w geobotanice”, seminarium geobotaniczne – 16 lutego, Warszawa (organizator: Sekcja Geobotaniki i Szaty Roślinnej);
2. „Biologia – to można polubić” – 13 kwietnia, Warszawa (organizator: Oddział Warszawski);
3. „Historia roślinności Polski w późnym wistulianie i holocenie w świetle map izopolowych wybranych taksonów drzew i roślin zielnych” – 18 kwietnia, Kraków (organizator: Sekcja Paleobotaniczna);
4. „Rodzaje materiałów teledetekcyjnych i możliwości ich interpretacji w naukach o środowisku” – 20 kwietnia, Warszawa (organizator: Sekcja Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej);
5. „Wiek XXI – schyłek czy stulecie systematyki?” – 18 maja, Warszawa (organizator: Oddział Warszawski);
6. „Polskie kolekcje dendrologiczne i ich wykorzystanie” – 21–22 maja, Kórnik – konferencja połączona z jubileuszem 55-lecia pracy naukowej prof. dr hab. Władysława Bugały. Podczas konferencji Jubilatowi nadano tytuł Honorowego Przewodniczącego Sekcji Dendrologicznej PTB (organizator: Sekcja Dendrologiczna);
7. „Woda i światło w życiu rośliny” – 8 czerwca, Warszawa (organizator: Oddział Warszawski);
8. XXI Międzynarodowe Sympozjum Fykologiczne „Głony różnych ekosystemów – problemy ochrony, ekologii i taksonomii” – 13–16 czerwca, Sosnowka Górna – Karpacz – (organizator: Sekcja Fykologiczna);
9. „Rośliny reliktowe Puszczy Kampinowskiej” – 15 czerwca, Warszawa (organizator: Oddział Warszawski);
10. III Toruńskie Seminarium Ekologiczne „Migracje – Inwazje – Ostoje” – 21–23 czerwca, Toruń (współorganizator: Oddział Toruński);
11. „Hałda przemysłowa – obiekt obserwacji procesów biologicznych” – 20 czerwca, Katowice (organizator: Oddział Śląski, Oddział Warszawski);
12. XVIIth International Congress on Sexual Plant Reproduction „Sexual Plant Reproduction in Nature and the Laboratory” – 9–13 lipca, Lublin. Prezentacje konferencyjne zostały opublikowane w *Acta Biol. Cracoviensa* (współorganizator: Oddział Lubelski);
13. XVII Zjazd Lichenologów Polskich „Zagrożone gatunki porostów (grzybów zlichenizowanych) – ekologia, przyczyny zagrożeń, problemy ochrony” – 9–14 września, Olsztyn-Kalbarnia (współorganizator: Sekcja Lichenologiczna i Oddział Olsztyński);
14. „Flora miast” – 12–13 września, Myślecin – Bydgoszcz (organizator: Oddział Bydgoski); warsztaty briologiczne „Mszaki piętra subalpejskiego i alpejskiego Karkonoszy – zróżnicowanie gatunkowe i zmienność ekotopowa”; „Wybrane zagadnienia z briotaksonomii” – 13–17 września, Karpacz (organizator: Sekcja Briologiczna);
15. „Geologia torfowisk Borów Tucholskich” – 17–19 październik, Poznań – seminarium, (współorganizator: Sekcja Paleobotaniczna);
16. „Śmierć komórek, która warunkuje prawidłowy rozwój czyli apoptoza w rozwoju osobniczym” – 30 listopada, Warszawa (organizator: Oddział Warszawski); seminarium „Torfowiska Borów Tucholskich – geneza i budowa geologiczna” – 9 grudnia, Poznań (współorganizator: Sekcja Paleobotaniczna).
17. W ramach działalności naukowej Sekcja Pteridologiczna prowadzi prace nad inwentaryzacją i waloryzacją arkuszy zielnikowych ze zbiorami pteridologicznymi na terenie kraju, a Sekcja Historii Botaniki gromadzi materiały archiwalne dotyczące polskiej botaniki.

Członkowie Towarzystwa czynnie uczestniczyli w życiu naukowym biorąc udział w licznych konferencjach, sympozjach i sesjach na forum krajowym i międzynarodowym.

III. WSPÓŁPRACA NAUKOWA Z TOWARZYSTWAMI I ORGANIZACJAMI NA TERENIE KRAJU

Oddziały i Sekcje Towarzystwa prowadzą stałą lub okresową współpracę z licznymi organizacjami rządowymi i pozarządowymi oraz towarzystwami na terenie kraju. Współpracują z placówkami naukowymi oraz zarządami obszarów chronionych: parków narodowych, parków krajobrazowych itp.

Ważnym aspektem działalności Towarzystwa jest

współpraca Oddziałów i Sekcji Towarzystwa oraz członków z lokalnymi władzami: Urzędami Miejskimi i Wojewódzkimi, Wojewódzkimi Konserwatoriami Przyrody. W roku 2002 Oddział Bydgoski nawiązał również współpracę z władzami sołectw i starostw na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego.

Wielu członków Polskiego Towarzystwa Botanicznego współpracuje z Komitetem Badań Naukowych wchodząc w skład zespołów i komisji oraz pełniąc funkcje recenzentów. Członkowie PTB uczestniczą w pracach Komitetów PAN (Komitet Botaniki, Komitet Historii Nauki i Techniki, Komitet Ekologii, Komitet Ochrony Przyrody, Komitet Człowiek i Środowisko oraz Zmiany Globalne przy Prezydium PAN, Komisja Historii Nauki i Techniki przy I Wydziale PAN, Komisja Historii Nauki Polskiej Akademii Umiejętności).

W wielu organizacjach rządowych i pozarządowych członkowie PTB zajmują istotne stanowiska wchodząc w skład zarządów i rad.

Poniżej podano przykłady jednostek, z którymi współpracują Oddziały i Sekcje Towarzystwa (wykaz nie uwzględnia placówek naukowych): Centra Edukacji Ekologicznej (Oddz.: Bydgoski, Gdański, Śląski, Toruński); Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska (Oddz. Śląski); leśne kompleksy promocyjne (Oddz.: Gdański, Lubelski, Toruński); Leśny Park Kultury i Wypoczynku (Oddz. Bydgoski (projekt arboretum); Liga Ochrony Przyrody (Oddz.: Bydgoski, Krakowski, Lubelski, Łódzki, Olsztyński, Skierniewicki, Szczeciński, Warszawski); Lubelskie Towarzystwo Ornitologiczne (Oddz. Lubelski); Klub Przyrodników (Oddz.: Gdański, Szczeciński); Łódzkie Stowarzyszenie „Film – Przyroda – Kultura” (Oddz. Łódzki); Międzynarodowe Miasteczko Edukacji Ekologicznej w Rogoźniku (Oddz. Śląski); Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu (Oddz.: Gdański, Lubelski); Ministerstwo Środowiska (Oddz.: Gdański, Warszawski); Muzea Archeologiczne (Oddz. Gdański, S. Paleobotaniczna); Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (Oddz.: Lubelski, Olsztyński, Śląski); Ogrody Botaniczne i Arboreta (Oddz.: Bydgoski, Gdański, Krakowski, Lubelski, Łódzki, Skierniewicki, Śląski, Warszawski, Wrocławski, S. Dendrologiczna, S. Ogrodów Botanicznych); Ośrodek Badania Alergenów (Oddz. Lubelski); Ośrodek Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Kliniskach (Oddz. Szczeciński); Polska Asocjacja Krajobrazu (Oddz. Lubelski); Polski Klub Ekologiczny (Oddz.: Śląski, Wrocławski); Polski Związek Fotografików Przyrody (Oddz.: Krakowski, Lubelski, Łódzki, Toruński, S. Ogrodów Botanicznych i Arboretów); Polskie Towarzystwo Aler-

gologiczne (Oddz. Gdański, S. Paleobotaniczna); Polskie Towarzystwo Biochemiczne (Oddz.: Olsztyński, Toruński); Polskie Towarzystwo Chirurgów Drzew (S. Dendrologiczna); Polskie Towarzystwo Ekologiczne (Oddz.: Gdański, Lubelski, Olsztyński, Toruński; S. Dendrologiczna); Polskie Towarzystwo Farmaceutyczne (S. Mikologiczna); Polskie Towarzystwo Fitopatologiczne (Oddz.: Olsztyński, Wrocławski, S. Mikologiczna); Polskie Towarzystwo Geograficzne (Oddz. Toruński); Polskie Towarzystwo Gleboznawcze (Oddz. Olsztyński); Polskie Towarzystwo Higieniczne (S. Mikologiczna); Polskie Towarzystwo Hydrobiologiczne (Oddz.: Białostocki, Lubelski; S. Fykologiczna); Polskie Towarzystwo Hydrologiczne (S. Fykologiczna); Polskie Towarzystwo Lekarskie (S. Mikologiczna); Polskie Towarzystwo Leśne (Oddz.: Gdański, Lubelski); Polskie Towarzystwo Miłośników Kaktusów (Oddz. Lubelski); Polskie Towarzystwo Nauk Agrotechnicznych (Oddz. Olsztyński); Polskie Towarzystwo Nauk Ogrodniczych (Oddz.: Lubelski, Skierniewicki); Polskie Towarzystwo Ogrodów Botanicznych (S. Ogrodów Botanicznych i Arboretów, S. Dendrologiczna); Polskie Towarzystwo Parazytologiczne (Oddz. Olsztyński); Polskie Towarzystwo Przyrodników im. M. Kopernika (Oddz.: Białostocki, Krakowski, Łódzki, Toruński); Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (Oddz.: Bydgoski, Szczeciński, Toruński); Polskie Towarzystwo Zakażeń Szpitalnych (S. Mikologiczna); Porozumienie na Rzecz Ochrony Mokradeł (Oddz.: Gdański, Szczeciński); Pracownia Zachowania Różnorodności Biologicznej Górnego Śląska (Oddz. Śląski); regionalne Dyrekcje Lasów Państwowych i Biura Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej (Oddz.: Bydgoski, Gdański, Krakowski); regionalne Towarzystwa Naukowe (TN): Częstochowskie TN, Gdańskie TN, Kieleckie TN, Lubelskie TN, Towarzystwo Wiedzy Powszechnej w Lublinie, Łódzkie TN, Szczecińskie TN, Toruńskie TN, Wrocławskie TN, Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne Inżynierów i Techników Ogrodnictwa CITO, Pszczelnicze TN; Stowarzyszenie Bioregion Ziemi Kujawsko-Dobrzyńskiej we Włocławku (Oddz. Toruński); Stowarzyszenie Ekologiczne w Barcinie (Oddz. Bydgoski); Stowarzyszenie Regionalne na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju w Gorzowie Wlkp. (Oddz. Toruński); Towarzystwo Ekologiczno-Kulturalne w Bobolicach (Oddz. Szczeciński); Wojewódzki Związek Pszczelarzy i Spółdzielnia Pszczelarska „Apis” w Lublinie (Oddz. Lubelski); Zamek Królewski na Wawelu (S. Paleobotaniczna); Związek Szkółkarzy Polskich (S. Ogrodów Botanicznych i Arboretów).

IV. WSPÓŁPRACA NAUKOWA TOWARZYSTWA Z ORGANIZACJAMI ZAGRANICZNYMI

Przejawem współpracy naukowej Towarzystwa z organizacjami zagranicznymi jest przynależność sekcji do federacji towarzystw:

- Sekcja Biochemii Roślin jest członkiem Federacji Europejskich Towarzystw Fizjologii Roślin (FESPP) oraz członkiem International Association of Plant Physiologist (IAPP). XIV Kongres FESPP odbędzie w Polsce (w Krakowie) w 2004 r. Prof. dr hab. F. Dubert, przewodniczący Sekcji Biochemii Roślin z PAN w Krakowie został wybrany prezydentem FESPP na lata 2002–2004;

- Grupa palinologiczna z Sekcji Paleobotanicznej jest afiliowana przy Międzynarodowej Federacji Towarzystw Palinologicznych jako Polskie Towarzystwo Palinologiczne. Przedstawicielem Polski w tej Federacji jest dr M. Malkiewicz (UWr);

- Członkowie Sekcji Anatomii, Cytologii i Embriologii Roślin są członkami International Association of Sexual Plant Reproduction Research.

Ponadto Sekcja Lichenologiczna współpracuje z British Lichen Society, Nordic Lichen Society oraz Bryologicko–Lichenologicke Sekce CBS (Česka Botanická Společnost), Institute of Botany – Department of Mycology, Vilnius, Lithuania; Institute of Botany, National Academy of Sciences, Kiev, Ukraine; Oddział Gdański współpracuje z European Pollen Database; Oddział Szczeciński bierze udział w pracach Komisji Helsińskiej (Baltic Marine Environment Protection Commission); Oddział Olsztyński współpracuje z Europejskim Stowarzyszeniem Roślin Strączkowych oraz Federacją Europejskich Towarzystw Fizjologii Roślin; Sekcja Dendrologiczna współpracuje z Międzynarodowym Towarzystwem Uprawy i Ochrony Drzew; Sekcja Dendrologiczna współpracuje z Niemieckim Towarzystwem Przyjaciół Cisa oraz Niemieckim Towarzystwem Arboretów (w roku 2002 dendrolodzy niemieccy odwiedzili Kórnik i Rogalin).

Członkowie Towarzystwa są także członkami różnych towarzystw i stowarzyszeń zagranicznych. Pełnią również istotne funkcje w zarządach i radach: prof. dr hab. M. Ławrynowicz z Oddz. Łódzkiego jest prezydentem European Council for Conservation of Fungi, prof. dr hab. M. Latałowa z Oddz. Gdańskiego jest przedstawicielem Polski w Radzie Konsultacyjnej Europejskiej Palinologicznej Bazy Danych, dr L. Wołejko z Oddz. Szczecińskiego jest członkiem Rady Głównej International Mire Conservation Group, prof. dr hab. J. Szmeja z Oddz. Gdańskiego jest członkiem New York Academy of Science.

V. DZIAŁALNOŚĆ NA RZECZ OCHRONY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

Działalność na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego jest bardzo istotnym aspektem działalności Towarzystwa. Przejawia się ona poprzez zaangażowanie oddziałów i sekcji oraz członków Towarzystwa w prace związane z ochroną środowiska przyrodniczego w Polsce. Członkowie Towarzystwa współpracują z wieloma organizacjami, których celem jest ochrona środowiska przyrodniczego. Współpracują z odpowiednimi jednostkami, komisjami i komitetami na wszystkich szczeblach administracji państwowej. Są członkami rad naukowych i społeczno-naukowych obszarów chronionych. Wykonują ekspertyzy i opiniują plany ochrony. Udzielają różnych konsultacji jednostkom państwowym i organizacjom pozarządowym. Pełnią funkcję biegłych do spraw ochrony środowiska.

Członkowie Towarzystwa wchodzi w skład wielu organów decydujących o ochronie środowiska przyrodniczego w Polsce, np. prof. dr hab. Romuald Olaczek jest przewodniczącym Komisji Parków Narodowych i Rezerwatów Przyrody Państwowej Rady Ochrony Przyrody; głównym Konserwatorem Przyrody w Ministerstwie Środowiska jest prof. dr hab. Ewa Symonides; prof. dr hab. Waldemar Żukowski jest przewodniczącym Komitetu Botaniki PAN, prof. dr hab. Tomasz Wodzicki jest honorowym przewodniczącym Komitetu Botaniki PAN, prof. dr hab. Stefan Zajączkowski jest wiceprzewodniczącym Komitetu Botaniki PAN, prof. dr hab. Krystyna Grodzińska jest wiceprzewodniczącą Komitetu Ekologii PAN, prof. dr hab. Jerzy Fabiszewski jest przewodniczącym Komisji Ochrony Środowiska PAN, prof. dr hab. Maria Ławrynowicz jest wiceprzewodniczącą Komisji Ochrony Przyrody PAN, prof. dr hab. Zbigniew Mirek jest wiceprzewodniczącym Komitetu Ochrony Przyrody PAN, dr hab. Jacek Herbich, prof. UG pełni funkcję eksperta Ministerstwa Środowiska w sprawach Dyrektywy Habitatowej oraz jest członkiem Komitetu Sterującego i Zespołu Wykonawczego Projektu „Natura 2000”.

Członkowie Oddziałów współpracują także z lokalnymi organizacjami mającymi na celu ochronę środowiska np. Oddział Szczeciński współpracuje ze Stowarzyszeniem na Rzecz Ochrony Dziedzictwa „Młyn–Papiernia” w Barlinku, a Oddział Gdański i Szczeciński z „Porozumieniem na Rzecz Ochrony Mokradeł”. Oddział Toruński współpracuje ze Stowarzyszeniem „Bioregion Ziemi Kujawsko–Dobrzyńskiej” oraz Stowarzyszeniem Regionalnym na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju w Gorzowie

Wlkp. Na podkreślenie zasługuje działalność oddziału Bydgoskiego PTB w promocji wartości przyrodniczych na terenie sołectw i starostw. W zakresie tej działalności Oddział ogłosił akcję „Każda wieś ma swoją aleję” na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, a członkowie oddziału wzięli czynny udział w sadzeniu lipowej „Alei Odnowy Wsi” w sołectwie „Małe Rudy” (950 m) oraz w programie „Odnowy Wsi” w Starostwie Powiatowym Nakło.

W opracowywaniu planów ochrony przyrody obiektów chronionych, wizjach lokalnych, sporządzaniu dokumentacji nowych obiektów oraz interwencjach lokalnych brali udział m.in. członkowie oddziałów: Bydgoskiego, Gdańskiego, Kieleckiego, Krakowskiego, Lubelskiego, Łódzkiego, Olsztyńskiego, Poznańskiego, Szczecińskiego, Śląskiego, Warszawskiego, Wrocławskiego oraz Sekcji Lichenologicznej.

Poniżej podano kilka przykładów współpracy Oddziałów z jednostkami mającymi na celu ochronę środowiska przyrodniczego: Komisja Kształtowania Przestrzeni Polski Północnej PAN (Oddz.: Gdański, Szczeciński); Komisja Utylizacji Odpadów i Ochrony Środowiska (Oddz. Śląski); Lasy Państwowe (Oddz.: Bydgoski, Gdański, Krakowski, Lubelski, Szczeciński, Toruński); Liga Ochrony Przyrody (Oddz.: Bydgoski, Krakowski, Lubelski, Łódzki, Olsztyński, Skierniewicki, Szczeciński, Warszawski); Wojewódzka Komisja Ochrony Przyrody (Oddz.: Bydgoski, Gdański, Kielecki, Lubelski, Łódzki, Szczeciński, Śląski, Toruński); Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (Oddz.: Lubelski, Olsztyński, Śląski); Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (S. Fykologiczna); Wojewódzki Konserwator Przyrody (Oddz.: Bydgoski, Gdański, Kielecki, Krakowski, Lubelski, Olsztyński, Szczeciński, Śląski, Toruński); Wydział Ochrony Środowiska UW i UM (S. Pteridologiczna, S. Fykologiczna).

VI. UPOWSZECHNIANIE WIEDZY BOTANICZNEJ

Upowszechnianie wiedzy botanicznej jest jednym ze statutowych celów działalności Towarzystwa. Wszystkie oddziały i sekcje Towarzystwa realizują ten cel poprzez organizację licznych wykładów, prelekcji, odczytów, szkoleń, wycieczek przyrodniczych zarówno dla młodzieży szkolnej, nauczycieli, studentów jak również dla szerokiego kręgu odbiorców. Członkowie Towarzystwa popularyzują wiedzę botaniczną również poprzez udział w audycjach radiowych i programach telewizyjnych, a także przez artykuły popularnonaukowe w wielu czasopismach i

książkach. W upowszechnianiu wiedzy botanicznej ważną rolę odgrywa zaangażowanie członków Towarzystwa w organizację Festiwalu Nauki służących przybliżeniu osiągnięć współczesnej nauki społeczeństwu polskiemu. W 2002 roku w organizacji Festiwalu Nauki (FN) w poszczególnych miastach brały udział: Oddział Kielecki w III Kieleckim FN, Oddz. Krakowski w Krakowskim Festiwalu Nauki, Oddz. Łódzki w I Festiwalu Nauki i Sztuki w Łodzi, Oddział Wrocławski we Wrocławskim FN, Oddział Warszawski w Warszawskim FN, Oddział Szczeciński w „II Zachodniopomorskich Spotkaniach z Nauką” oraz „Zachodniopomorskich Spotkaniach z Nauką w Wałcu”. Podczas trwania Festiwalu Nauki członkowie PTB wygłaszali referaty, przeprowadzali pokazy i prezentacje, organizowali wystawy tematyczne, prowadzili wycieczki przyrodnicze.

Oddziały współpracują na stałe z wieloma szkołami – zarówno poprzez współpracę z nauczycielami jak również z młodzieżą szkolną. Zarząd Oddziału Toruńskiego posiada funkcję członka Zarządu do współpracy ze szkołami. W ramach tej działalności odbywają się regularne prelekcje – w roku 2002 było ich siedem (dla ok. 1300 uczniów). Uczniowie szkół średnich, nauczyciele i studenci uczestniczą w posiedzeniach naukowych Oddziałów i Sekcji. Członkowie Oddziałów i Sekcji PTB biorą udział w specjalistycznych szkoleniach dla nauczycieli oraz organizują liczne wycieczki, prelekcje, demonstracje, w których biorą udział uczniowie i nauczyciele szkół podstawowych, gimnazjalnych i średnich.

Do działań mieszczących się w zakresie upowszechniania wiedzy botanicznej zalicza się także sprawowanie opieki nad Kołami Studenckimi. Opiekę taką sprawuje Oddział Białostocki, Kielecki, Szczeciński i Toruński.

W roku 2002 członkowie Zarządu Oddz. Śląskiego brali udział w przekazaniu szkołom ponadpodstawowym sprawnych mikroskopów optycznych będących w wyposażeniu Katedr Wydziału Biologii UŚ. Członkowie Sekcji Anatomii, Cytologii i Embriologii Roślin przekazują szkołom preparaty biologiczne, tablice i mikroskopy.

Dr K. Burkiewicz z Oddz. Gdańskiego i dr hab. B. Czarniecka, prof. UMCS z Oddz. Lubelskiego są rzeczoznawcami podręczników szkolnych zatwierdzanych przez MENiS.

Prelekcje dla szerokiego kręgu odbiorców połączone często z koncertami odbywały się w Ogrodach Botanicznych Krakowa i Wrocławia organizowane przez członków Sekcji Ogródów Botanicznych i Arboretów. Sekcja Dendrologiczna organizuje coroczne Dni Azalii i Różaneczników w Arboretum Kórnickim.

Tabela 1. Władze Oddziałów PTB w 2002 roku.

Oddział	Data wyboru obecnych władz	Przewodniczący	Wiceprzewodniczący	Sekretarz	Skarbnik
Białostocki	9.11.2001	dr M. Orłowska	dr E. Pirożnikow	dr G. Łaska	dr B. Kiziewicz
Bydgoski	12.06.2001	dr inż. E. Krasicka-Korczyńska	prof. dr hab. M. Jassem	dr inż. G. Żurek	mgr K. Sawilska
Gdański	5.04.2000	dr hab. J. Herbich, prof. UG	prof. dr hab. D. Szlachetko	dr M. Badura	dr P. Rutkowski
Kielecki	15.05.2001	dr J. Łuszczynski	dr A. Świercz	dr A. Przemyski	dr K. Toborowicz
Krakowski	22.03.2001	dr hab. A. Jankun	dr K. Wołowski	mgr J. Cabała	dr hab. K. Towpasz
Lubelski	16.11.2001	prof. dr hab. E. Weryszko-Chmielewska	dr M. Kucharczyk	dr M. Masierowska	mgr inż. B. Żuraw
Łódzki	5.06.2001	prof. dr hab. J. Jakubowska-Gabara	prof. dr hab. K. Marciniak	dr D. Michalska-Hejduk	dr J. Patkowski
Olsztyński	11.06.2001	prof. dr hab. B. Polakowski	dr hab. P. Stypiński, prof. UWM	mgr M. Woźniak	mgr I. Łązniewska
Poznański	16.05.2001	prof. dr hab. L. Burchardt	dr hab. A. Werner	dr M. Pełechaty	mgr P. M. Owsianny
Skiernewicki	16.03.1999	dr R. Górecki	dr H. Bryk	dr M. Podwyszyńska	dr L. Kawa-Miszcza
Szczeciński	4.06.2001	prof. dr hab. S. Friedrich	prof. dr hab. A. Witkowski	mgr inż. U. Banaś	prof. dr hab. W. Bacieczko
Śląski	4.04.2001	dr hab. R. Ciepał	dr A. Rostański	dr I. Łukasik	dr T. Zaufal
Toruński	25.03.2001	dr hab. T. Załuski	dr hab. A. Nienartowicz	mgr I. Paszek	dr L. Rutkowski
Warszawski	5.06.2001	dr hab. M. Wierzbicka, prof. UW	dr B. Maciejewska	dr R. Karwowska	dr T. Tykarska
Wrocławski	28.06.2001	dr hab. K. Kromer, prof. UW		dr M. Mularczyk	dr E. Szczęśniak

Upowszechnianie wiedzy botanicznej odbywa się także poprzez organizację konkursów dla dzieci i młodzieży. Przykładem takiej działalności jest coroczna organizacja Konkursu Dendrologicznego pod hasłem „Znam drzewa i krzewy” przez Sekcję Dendrologiczną przy Oddziale Łódzkim. W roku 2002 odbyła się XIX edycja tego konkursu. III edycja konkursu została zorganizowana w Częstochowie pod przewodnictwem prof. dr hab. Janusza Hereźniaka przy współudziale Zarządu Okręgu LOP w Częstochowie.

Członkowie Sekcji Ogrodów Botanicznych i Arboretów w wielu miastach przeprowadzają konkursy przyrodnicze i rysunkowe dla dzieci i młodzieży. Wszystkie Oddziały i Sekcje Towarzystwa zaangażo-

wane są w organizację Olimpiady Biologicznej dla uczniów szkół ponadpodstawowych.

Członkowie Oddz. Szczecińskiego współorganizowali Wojewódzki Konkurs Biologiczny dla młodzieży szkolnej oraz konkurs dla dzieci szkolnych o Puszczy Bukowej. Oddział Bydgoski współorganizował „Forum wiedzy interdyscyplinarnej” w Starostwie Żnin. Oddział Toruński przeprowadził kolejną edycję Konkursu na najlepszą pracę magisterską o tematyce botanicznej z zakresu biologii ogólnej i molekularnej oraz biologii środowiskowej.

Upowszechnianiu wiedzy botanicznej sprzyjają wystawy organizowane przez członków Towarzystwa. Członkowie Sekcji Mikologicznej zorganizo-

Tabela 2. Dane liczbowe Oddziałów PTB w 2002 roku.

Oddział	Liczba członków									Liczba posiedzeń	Liczba referatów	Liczba preleg. zagran.
	ogólnie	zwyczajni	nadzwyczajni	honorowi	zagraniczni	emerytowani	nowi członkowie	wystąpiło	członkowie wspierający			
Białostocki	26	26	–	–	–	–	1	3	–	1	1	
Bydgoski	38	11	18	–	–	–	–	–	–	4	4	
Gdański	89	77	11	1	–	–	1	5	–	4	4	
Kielecki	25	25	–	–	–	–	–	–	–	1	1	
Krakowski	206	160	23	4	5	14	7	–	–	26	25	1
Lubelski	102	95	7	1	7	10	5	–	–	12	12	
Łódzki	112	48	52	2	1	9	1	1	3	8	6	
Olsztyński	46	28	14	1	–	3	–	–	–	6	5	1
Poznański	212	130	48	–	–	34	–	19	–	22	23	2
Skierniewicki	40	30	–	1	–	10	–	–	1	3	4	
Szczeciński	50	15	35	–	–	5	–	–	1	5	5	
Śląski	96	76	20	–	–	–	5	–	–	8	7	
Toruński	53	44	3	2	–	4	1	–	–	9	11	
Warszawski	240	172	62	6	–	–	9	19	3	5	25	
Wrocławski	97	64	9	3	1	20	5	–	–	7	7	
Łącznie	1432	1000	302	21	14	110	36	46	8	121	140	4

wali kilka wystaw grzybów na terenie kraju m.in. w Ogrodzie Botanicznym w Łodzi, a stałe wystawy znajdują się w Łodzi w Muzeum Geologicznym i na Wydziale Biologii i Ochrony Środowiska oraz w Muzeum Przyrodniczym w Chrzanowie. Członkowie Sekcji Dendrologicznej współorganizowali wystawę roślin wrzosowatych w Ogrodzie Botanicznym w Łodzi. W Muzeum Geologicznym UE członkowie sekcji Lichenologicznej przygotowali stałą ekspozycję porostów charakteryzujących środowiska przyrodnicze Polski Środkowej.

W roku 2002 odbyło się także kilka wystaw fotografii przyrodniczej: w Oddziale Lubelskim odbyły się dwie wystawy (galeria „Pod palmą” w UMCS – komisarz dr M. Kucharczyk), w Oddziale Krakowskim (Sekcja Historii Botaniki) – dwie wystawy fotograficzne i dwie wystawy malarstwa, w Sekcji Lichenologicznej – dwie wystawy autorskie członków Sekcji (Kraków, Zwierzyniec).

Członkowie Towarzystwa udzielają także porad i

konsultacji zarówno instytucjom, stowarzyszeniom jak również pojedynczym osobom.

Wyrazem upowszechniania działalności Towarzystwa jest publikowanie informacji o Oddziałach, a także o konferencjach, zjazdach i sympozjach, w których członkowie Towarzystwa biorą udział. Informacje te zamieszczane są w *Wiadomościach Botanicznych*. Informacje o bieżących wydarzeniach w poszczególnych Oddziałach (np. plany posiedzeń) umieszczane są w wersji elektronicznej na stronie internetowej (<http://ptb.ib-pan.krakow.pl/>).

VII. DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

W 2002 roku Towarzystwo prowadziło działalność wydawniczą korzystając z pomocy finansowej Komitetu Badań Naukowych. Z funduszy przyznanych na 2002 r. ukazały się następujące tomy wydawnictw Towarzystwa:

Tabela 3. Władze Sekcji PTB w 2002 roku.

Sekcja	Data wyboru obecnych władz	Przewodniczący	Wiceprzewodniczący	Sekretarz
Anatomii, Cytologii i Embriologii Roślin	9.06.2001	prof. dr hab. M. Charzyńska	dr hab. A. Jankun	dr hab. A. Majewska-Sawka
Briologiczna	26.09.2001	dr E. Fudali		
Dendrologiczna	25.09.2001	prof. dr hab. J. Hereźniak	prof. dr J. Tumiłowicz	dr J. Krzemińska-Freda
Fizjologii i Biochemii Roślin	25.09.2001	prof. dr hab. F. Dubert	dr A. Rzepka	dr hab. P. Wojtaszek
Fykologiczna	13.06.2002	prof. dr hab. L. Burchardt	prof. dr hab. B. Rakowska	Dr B. Messyas
Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej		p.o. prof. J. B. Faliński		
Historii Botaniki	22.02.2001	prof. dr hab. A. Zemanek	prof. dr hab. T. Majewski	dr P. Köhler
Kultur Tkankowych Roślin	26.09.2001	doc. dr hab. T. Orlikowska	dr hab. E. Zenkteler	dr R. Mól
Lichenologiczna	25.09.2001	prof. dr hab. K. Czyżewska	prof. dr hab. J. Kiszka	dr U. Bielczyk
Mikologiczna	16.09.1998	prof. dr A. Skirgiełło	prof. dr M. Lisiewska	dr S. Czyżewska
Ogrodów Botanicznych i Arboretów	21.05.2002	dr M. Lankosz-Mróż	Mgr E. Jeżak	mgr T. Bielska
Paleobotaniczna	27.06.2000	prof. dr hab. A. Sadowska	dr S. Florjan	dr W. Granoszewski
Pteridologiczna	26.09.2001	prof. dr hab. H. Piękoś-Mirek		dr hab. E. Zenkteler

- *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* vol. 70 (z.1, 2, 3, 4) – 56 arkuszy,
- *Wiadomości Botaniczne* vol. 46 (z.1/2 i z.3/4) – 25,3 arkusza,
- *Acta Mycologica* vol. 37 (z.1 i z.2) – 14 arkuszy,
- *Acta Agrobotanica* vol. 55 (z.1 i z.2) – 32,8 arkuszy,
- *Rocznik Dendrologiczny* vol. 50 – 15,6 arkusze,
- *Monographiae Botanicae* vol. 90 – 20,5 arkuszy,
- *Biuletyn Ogrodów Botanicznych, Muzeów i Zbiorów* vol. 11 – 10 arkuszy.

Działalność wydawnicza Oddziałów i Sekcji:

Erdman Z. (red.) 2002. *Osobliwości przyrodniczo-krajobrazowe Czarlich Gór zwanych Diabelcami*. Świecie – wydawnictwo przygotowane przez członków Oddziału Bydgoskiego;

Stuchlik I., Ziemińska-Tworzydło M., Kohlman-Adamska A., Grabowska L., Ważyńska H. 2002. *Atlas of pollen and spores of the Polish Neogene, vol.2 – Gymnosperms*. Szafer Institute of Botany

PAN, Kraków – wydawnictwo przygotowane przez członków Sekcji Paleobotanicznej;

„*Głony różnych ekosystemów*” – materiały konferencyjne XXI Międzynarodowej Konferencji Sekcji Fykologicznej PTB. (nr ISBN: 83-916946-1-5);

Oddział Krakowski wydał dwa numery „*Biuletynu Informacyjnego*” (nr 58–59) zawierającego programy posiedzeń „czwartkowych” i informacje dla członków Oddziału;

Sekcja Pteridologiczna wydała cztery numery „*Biuletynu Pteridologicznego*” z informacjami dla członków Sekcji, ważniejszych konferencjach i spotkaniach dotyczących paprotników.

VIII. BIBLIOTEKA PTB

Opracowany księgozbiór Biblioteki PTB obejmował na koniec roku 2002:

- 6510 vol. wydawnictw zwartych (w tym 19 starodruków),
- 18023 odbitek i broszur,

Tabela 4. Dane liczbowe sekcji PTB w 2002 roku.

Seksja	Liczba członków	Spotkania ogólnosekcyjne				Spotkania Sekcji w Oddziałach	
		liczba spotkań	liczba uczestników	liczba referatów i doniesień	liczba posterów	liczba spotkań	liczba referatów
Anatomii, Cytologii i Embriologii Roślin	96	–	–	–	–	ok. 10	ok. 10
Briologiczna	22	1	17	4	–	–	–
Dendrologiczna	120	1	80	5	23	5	3
Fizjologii i Biochemii Roślin	250	–	–	–	–	b.d.	b.d.
Fykologiczna	146	1	108	12	46	b.d.	b.d.
Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej	b.d.	2	62+34	2	–	b.d.	b.d.
Historii Botaniki	35	2	b.d.	3+12	–	–	–
Kultur Tkankowych Roślin	55	–	–	–	–	b.d.	b.d.
Lichenologiczna	47	1	7	7	10	b.d.	b.d.
Mikologiczna	120	–	–	–	–	20	25
Ogrodów Botanicznych i Arboretów	64	1	b.d.	b.d.	b.d.,		
Paleobotaniczna	50	3	b.d.	b.d.	b.d.	10	10
Pteridologiczna	26	–	–	–	–	–	–
Łącznie	976	12	308	45	79	35	38

– 20845 vol., 807 tytułów wydawnictw ciągłych.

Gromadzenie zbiorów w 2002 roku oparte było wyłącznie na wpływach z wymiany zagranicznej i niewielkim stopniu wymiany krajowej i darów. Biblioteka nie zakupiła żadnych wydawnictw.

Biblioteka utrzymuje kontakty wymiany wydawnictw z 296 kontrahentami zagranicznymi i 12 bibliotekami polskimi. W roku 2002 pięciu kontrahentów zrezygnowało z wymiany.

W 2002 roku do Biblioteki PTB wpłynęło łącznie 194 woluminów, w tym:

- z wymiany zagranicznej 2 tytuły wydawnictw zwartych, 364 egzemplarze wydawnictw ciągłych (140 woluminów, 119 tytułów);
- z wymiany krajowej 2 tytuły wydawnictw zwartych, 24 egzemplarze wydawnictw ciągłych (5 woluminów, 5 tytułów);
- jako dary wpłynęło 12 egzemplarzy wydawnictw zwartych i 139 egzemplarzy wydawnictw ciągłych (22 woluminy, 5 tytułów).

Łączna wartość nowych zbiorów wynosiła 24.980,41 zł (przy wycenie wpływów Biblioteka opiera się na aktualnym średnim kursie walut publikowanym przez NBP).

Małe wpływy wydawnictw zwartych wynikały z dużych zaległości w opracowaniu akcesyjnym i katalogowym książek. Biblioteka wysłała na wymianę tylko 90 egzemplarzy bieżących wydawnictw PTB. Na wysyłkę czeka obecnie 3468 numerów czasopism PTB. Zaległości wynikają z braku funduszy.

Opracowano 77 woluminów wydawnictw ciągłych i 17 woluminów wydawnictw zwartych. Uaktualniono też wykaz tytułów czasopism zagranicznych otrzymywanych przez Bibliotekę i notowanych przez Katalog Centralny Biblioteki Narodowej.

Z Biblioteki na miejscu skorzystały 184 osoby wypożyczając 192 książki, 280 czasopism i 91 odbitek. Poza Bibliotekę wypożyczono 16 książek, 131 czasopism i 7 odbitek. Biblioteka wykonała również kserokopie ze 170 różnych pozycji znajdujących się

w Bibliotece na 1501 stronach dla 30 zamawiających instytucji i osób.

Poza działalnością biblioteczną prowadzona była również wysyłka wydawnictw PTB dla członków honorowych, wysyłane są egzemplarze reklamowe i recenzyjne oraz sprzedaż numerów antykwarycznych. W roku 2002 wysłano tylko 27 egzemplarzy *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* członkom honorowym oraz sprzedano tylko 50 egzemplarzy antykwarycznych i 581 czasopism bieżących za łączną sumę 10.397 zł. Największym kontrahentem Biblioteki był Dom Handlowy Nauki Sp. z o.o. Księgarnia Naukowa w Warszawie (powstała na miejscu zlikwidowanej Księgarni Naukowej ORPAN-Bis).

Pozostała część zamówień będzie realizowana po zakończeniu remontu piwnic i zmianie sytuacji finansowej Biblioteki.

IX. DANE LICZBOWE O DZIAŁALNOŚCI STATUTOWEJ TOWARZYSTWA W 2002 ROKU

W roku 2002 Towarzystwo liczyło 1432 członków, w tym 1000 zwyczajnych, 302 nadzwyczajnych i 30 honorowych; przyjęto 36 nowych członków. Liczba członków zmniejszyła się o 46 osób, które zostały skreślone lub wystąpiły.

Szczegółowe dane dotyczące Oddziałów i Sekcji Towarzystwa znajdują się w załączonych tabelach 1–4.

Warto również zaznaczyć pamięć Towarzystwa o zmarłych członkach: w związku z uroczystością Wszystkich Świętych złożono kwiaty i zapalono znicze na grobach botaników w Oddz. Krakowskim i Łódzkim.

Alina STACHURSKA-SWAKOŃ

VARIA

WARTOŚĆ WIEDZY I NAUCZANIA PROFESORA DR ADAMA WODZICZKI

Value of Professor Adam Wodiczko's knowledge and teaching

Prof. dr Adam Wodiczko (1887–1948) to nauczyciel, wielki miłośnik i obrońca ojczystej przyrody. Był on botanikiem o wielostronnych zainteresowaniach, twórcą podstaw nowoczesnej ochrony przyrody jako samodzielnej dyscypliny wiedzy. Dzięki jego zabiegom i projektom utworzone zostały trzy par-

ki narodowe (Wielkopolski, Woliński i Słowiński) oraz dziesiątki rezerwatów. Jego wykłady na temat ochrony przyrody, niegdyś marginesowe w dziedzinie botaniki, a także działania na tym polu obudziły moje zainteresowanie zagadnieniem zdrowotności roślin i skłoniły mnie do specjalizacji w dziedzinie fitopatologii.

Profesor dr A. Wodiczko wszczepiał słuchaczom swoich wykładów zaciekanie ochroną przyrody, ponieważ mówił o tym z wielkim zaangażowaniem. Słowo „ochrona” zwracało uwagę na niebezpieczeństwo zagrażające największym skarbom, jakimi są naturalne zbiorowiska roślinne oraz pochodzące od nich uprawy, w których zasięg wkracza m.in. technika. Refleksje na ten temat skłaniały do poszukiwania sposobu zapobiegania groźnym szkodom, a temu właśnie służy fitopatologia. Praca w tej dziedzinie polega na wykrywaniu i poznawaniu szkodliwych, pasożytniczych, patogenicznych mikroorganizmów, którym sprzyja – lub utrudnia rozwój – środowisko roślin, ulegające obecnie różnym niekorzystnym zmianom. Osłabione z różnych przyczyn rośliny łatwo giną, ulegając wyniszczającym schorzeniom powodowanym przez mikroorganizmy wykorzystujące ich zmniejszoną żywotność, zarówno w zespołach naturalnych jak i uprawach.

Wśród botaników nieliczni interesują się tym działem badań. Wymagają one, oprócz prowadzenia obserwacji w terenie, pracochłonnych doświadczeń laboratoryjnych, takich jak hodowanie na sztucznych podłożach wyodrębnionych z roślin i gleby mikroorganizmów oraz ich oznaczanie. Większość osób specjalizujących się w tej dziedzinie to rolnicy i leśnicy, których zainteresowania czasem ograniczają się, ze względu na program studiów i charakter pracy, do niektórych tylko upraw lub gatunków.

Wiedza i nauczanie prof. dr A. Wodiczki, dzięki szeroko pojmowanej przez niego ochronie przyrody mają trwałą wartość i służą szeroko pojętej fitopatologii. Tym, którzy są u progu zdobywania wiedzy z tego zakresu przypomnę, aby poszerzali swoje zainteresowania ochroną przyrody, szukając tej miary mistrzów jak Adam Wodiczko. Ważne jest, aby osiągnięcia jednego pokolenia służyły następnym poprzez rozwijanie doświadczeń laboratoryjnych i edukacji, gdyż dopiero to świadczy o ich wartości dla ojczystej przyrody i człowieka.

Młodemu pokoleniu warto życzyć, by na swej drodze znajdowało takich profesorów jak Adam Wodiczko.

Wanda TRUSZKOWSKA

BYĆ ROŚLINĄ! BYĆ BOTANIKIEM!¹

To be a plant! To be a botanist!

..., Kwiaty,
dziewczeta,
marzenia,
dojrzewają między
zmierzchem a świtem"

Borys Russko – „Idę w noc”
w zbiorze „W strugach nocy”

DEKLARACJA NIE WYMAGAJĄCA UZASADNIENIA

Rośliny są najpiękniejszą częścią otaczającego nas świata. Sądu tego nie będę uzasadniał, pragnąc uniknąć bezpodstawnego sporu z miłośnikami ptaków, motyli, grzybów, krajobrazów, zabytków przeszłości, subtelnych rzeźb w zapuszczonych ogrodach, głębokich oczu dopiero co poznanej...

CO MAJĄ ROŚLINY Z NASZEGO ZAINTERESOWANIA?

Popatrz, ile roślin występuje, tu i tam, rozkwita w najlepszej dla siebie porze, obywając się bez wnikliwego spojrzenia botanika. Te, które pyszną się swą barwą, kształtem i wonią, te, które obiecują pożytki, narażone są na żądze posiadania. Inne, drobne, wątłe, ukryte wśród sąsiadów, nie wyróżniające się z tła, mogłyby nie być nigdy dostrzeżone. Gdyby nie zainteresowania zielarza i botanika, nie dowiedzielibyśmy się, że pojawiały się tu i tam na dłużej lub krócej, przenosiły się z miejsca na miejsce lub wyginęły na zawsze. Choć nasze zainteresowania zdają się być wnikliwe, ciągle nie znajdujemy odpowiedzi na najprostsze pytania: *Dlaczego więc tak wiele roślin ma tak skromną posturę, a inne pyszną się swoją urodą, kształtem i barwami? Dlaczego jedne trwają wraz ze swym potomstwem na raz zdobytym stanowisku, a inne ujawniają nieposkromione dążenia do zajęcia kolejnych miejsc?*

Ograniczając katalog pytań, chciałbym się jednak dowiedzieć: *Co rośliny mają z naszej nieustannej deklaracji zainteresowania, z afirmacji ich piękna, ze swej niezwykłości lub pospolitości? A co mają rośliny same z siebie?*

Wiemy, że rośliny zostały gwałtem zepchnięte ze swoich pierwotnych siedlisk, przeniesione do ogrodów lub na pola, posadzone wśród niechcianego towarzystwa, zmuszone do kojarzenia się, kwitnienia i owocowania, odpowiednio do kaprysu, mody lub za-

chcianek ogrodnika, do potrzeb wiecznie nienasyconego człowieka. Wiemy, że niektóre z roślin zasuszono i umieszczono w starożytnych zielnikach, inne zamrożono, czyniąc je depozytem bardzo osobliwego banku, jedne i drugie oddając na pastwę zapomnienia lub odradzającego się od czasu do czasu zainteresowania. Wiemy, że jeszcze inne, pozbawione warunków do życia, skorzystały z prawa do ucieczki i wędrówek wszelkimi dostępnymi środkami, że stają się przybłędami lub intruzami w nowej ojczyźnie.

A więc co mają rośliny?

1. Rośliny mają swój szczególny status wśród żywych tworów natury, niezwykle organy, zażyłe stosunki ze Słońcem, Wodą i Powietrzem, mają swoich partnerów i wrogów, swoje indywidualne i zbiorowe życie, które tym trudniej nam zrozumieć, im bardziej próbujemy je opisać w kategoriach naszych ludzkich pojęć i ludzkich doświadczeń.

2. Rośliny mają swoje imiona spisane w tych samych językach, co starożytni bogowie, tyle że zawsze opatrzone zabawnym dodatkiem: nazwiskiem tego, który to imię nadał. Zresztą zwierzętom przypadł podobny los. Nieomal każdy gatunek, choć już dawno nazwany, od czasu do czasu uzyskuje nowe imiona, dzięki którym zdaje się nam, że wreszcie odkryliśmy ostateczny ład w przyrodzie, poznaliśmy istotę zmienności, że odnajdujemy tropy ewolucji.

3. Rośliny mają swój inwentarz, który nazywa się florą, i który jest przedmiotem nieustannych porównań, radosnych odkryć, jałowych sporów, zabawnych pomyłek. Dzięki znajomości tego inwentarza kontrolujemy w przyrodzie przybytki i ubytki, i poszukujemy ich sprawców...

4. Rośliny mają swoje miejscowe towarzystwo, które z upodobaniem nazywamy zbiorowiskiem roślinnym, a któremu przypisujemy szczególne prawa, właściwą strukturę i kompozycję gatunkową, i dla którego próbujemy znaleźć niepodważalne miejsce w wymyślonym przez nas systemie. Odbывая dalekie podróże, usiłujemy poznać ich rozmieszczenie i niezliczone kompozycje wszystkiego co zielone, uzasadnić położenie w przestrzeni i przypisać szczególną rolę w środowisku i krajobrazie.

5. Rośliny mają swoje zagadki i tajemnicze związki, które próbujemy ujawnić. A więc dowiedzieliśmy się już, że za wielobarwnym życiem roślin kryją się podejrzanе związki ze zwierzętami, od zapyłania i rozsiewania począwszy, na wzajemnym odżywianiu kończąc. Ale nie sposób zapytać, czy rośliny mięsożerne i zwierzęta roślinożerne to właściwe odpowiedniki w przyrodzie, czy nie występuje tu jakieś *inaequilibrium*. Czy słyszeliście chrzęst chitynowych pokryw chrząszcza w objęciach włosków na liściach rosiczki, czy doszło was wołanie o ratunek zwierząt, które znalazły się w topieli zgotowanej im w specjalnie prze-

¹ Pamiętnik z podróży do Torunia (2001).

kształconych liściach kaptownicy lub dzbanecznika? Za mało być botanikiem, aby pojąć tę tajemnicę!

A JAKIE SĄ NASZE OCZEKIWANIA?

Ale pomimo tego coraz bardziej wytrwale pielęgnujemy w sobie przekonanie, że kiedyś jednak się tego dowiemy, że znajdziemy się wśród tych badaczy, którzy dawno odkryli strukturę komórkową organizmów i tych, którzy pół wieku temu znaleźli podwójną helisę; którzy ustalili powszechność rozmnażania płciowego, zasady dziedziczenia, podobieństwo budowy cząsteczek hemoglobiny i chlorofilu; znaleźli zadziwiające przystosowania do rozprzestrzeniania się, przetrwania niekorzystnych warunków, do zapamiętywania odległej przeszłości; wśród tych, którzy badając indywidualne biografie roślin, próbują dociec istoty ich wspólnego życia w populacji, w zbiorowisku, w biocenozie...

A więc najwięcej korzyści odnosimy w końcu my, botanicy, my, ekologowie, choć uchodzimy wśród biologów za najbardziej zatwardziały konserwatystów i zapobiegliwych konserwatorów, niechętnie kierujących się modą, ale zapamiętałe występujące w obronie wszelkich form bytu.

UTRATA NAJWIĘKSZEJ CZĘŚCI KRÓLESTWA

Już pogodziliśmy się z utratą największej części naszego ongiś królestwa. Grzyby okazały się być suwerennym Królestwem nad Królestwami. Dopuszczeni są do niego tylko wysoko wyspecjalizowani separatyści-mikologowie. Ale nas, botaników, grzyby nie przestały zajmować. Ich bezpośredni związek z roślinami poświadcza nie tylko powołanie do istnienia porostów. Czeką nas rozwiązania kolejnej zagadki: ujawnienie pełnej roli grzybów w owym misterium materii i energii, w przekazywaniu informacji między komponentami biocenozy. Bez rozwiązania tej zagadki nasze rozumienie przyrody i życia samych roślin nie posunie się zbyt daleko! Biologia czeka na nowego Darwina!

POCZĘCIE I NARODZINY BOTANIKA

Bycie botanikiem można sobie poczytywać za zaszczyt. Bycie botanikiem może być uważane za przejaw pewnego dziwactwa; tak przynajmniej twierdzą niektórzy z nas, nazywający siebie z upodobaniem nowoczesnymi badaczami, a za nimi powtarzają to samo księżowi, inżynierowie i ministrowie. Wątpliwość ta nie jest bezzasadna, zwłaszcza w czasach, gdy tylu ważnych i pożytecznych rzeczy wymaga się

od nauki i uczonych. A może botanikiem bywa się tylko od czasu do czasu, jak bywa się poetą?

Botanikiem nie zostaje się w wyniku deklaracji lub uzyskania uniwersyteckiego dyplomu.

Już doświadczyliśmy bezwarunkowych praw kierujących naszym dociekliwym życiem. Jeśli coś istotnego udało nam się wnieść do nauki o roślinach, to podobnie jak w innych dziedzinach, stało się to gdzieś między 25 a 40 rokiem życia. Pozostałe lata wypełniają: doskonalenie rzemiosła, wystraszanie narzędzi, wypełnianie planów wcześniej zakreślonych, gromadzenie współpracowników wokół wielkich przedsięwzięć, pogłębianie i/lub poszerzanie wiedzy, lub co gorsze – utwierdzanie się w przekonaniu o słuszności raz na zawsze przyjętych poglądów.

A może botanikiem zostaje się w istocie dopiero wówczas, gdy harmonijnie ukształtują się w nas cztery postawy:

Pierwsza to: trwale zainteresowanie światem roślin i gotowość nieustannego zgłębiania ich tajemnic, stawianie pytań roślinom, na które w istocie musimy sami poszukiwać odpowiedzi.

Druga to: szczery podziw dla piękna i niezwykłości roślin, który to podziw i troska o ich przyszłość nie mącą już naszego umysłu.

Trzecia to: nieustanna gotowość poddawania próbie naszej wiedzy i wyobrażeń o roślinach, zwłaszcza gotowość do wymiany doświadczeń i poglądów z tymi, którzy uprawiali równie wytrwale swoje działki i dążą do osiągnięcia tego samego celu: złożenia na powrót Rośliny z drobnych, jeszcze niespójnych części, na które ją uprzednio rozłożono, by zgłębić tylko to, co jest w stanie objąć jeden umysł. Pomocne jest w tym studiowanie książek o roślinach, ale nie zastąpi ono studiów nad roślinami.

Czwarta to: radość ze współuczestnictwa w dziele poznawania przyrody, radość, która zdołała wyprzeć z serca zazdrość o sukcesy innych.

Może nie trzeba wkraczać w sędziwy wiek, aby doczekać się ukształtowania w naszym umyśle i sercu owych czterech postaw. Może we właściwej porze należy uważnie wysłuchać kogoś, kto zaznawszy interesującego i owocnego żywota, gotów jest do zwierzenia tajemnicy poczęcia i narodzin botanika. Taka okazja była mi dana w grudniu 2001 r. w Toruniu i stała się podstawą nieustających rozważań. Czy nasze biografie rysują się wedle tego krakowsko-toruńskiego wzorca? Bohaterka naszego spotkania z radością wyznała, że poznawanie życia roślin było sensem jej życia, że miała niepospolitych mistrzów. Licznie przybyli następcy i uczniowie poświadczyli owocność takiego życia. Czy więc nasze biografie przebiegają według wypróbowanego wzorca: *od nasienia do nasienia*? A jak przedstawiają się biografie tych, którzy – jak twierdzą – od nikogo niczego się

nie nauczyli, wszystko zawdzięczają tylko sobie, następcom nie mają nic do przekazania...

Janusz Bogdan FALIŃSKI

Przedruk z *Wiadomości Ekologicznych* 49(3), 2003.

KILKA UWAG O CHITOZANIE

Some remarks on chitosan

Chitozan jest substancją otrzymywaną głównie z chitynowych pancerzyków kryla np. antarktycznego, ale można go otrzymywać także z niektórych grzybów np. *Absidia orchidis*. Ciężar cząsteczkowy chityny wynosi ponad 1000000, a ciężar cząsteczkowy chitozanu jest 2 – 15 razy niższy. Aktywność chitozanu zależy od stopnia jego deacetylacji (usunięcie grupy acetylowej $\text{CH}_3\text{CO}-$) oraz stopnia polimeryzacji. Z uwagi na swoje właściwości chitozan znajduje zastosowanie w różnych dziedzinach życia, a światowa produkcja tej substancji przekroczyła już 3000 t. Ostatnio odkryto m.in. jego właściwości bakteriobójcze, co stwarza możliwość wykorzystania chitozanu w medycynie i weterynarii, a także w rolnictwie.

W wielu polskich doświadczeniach [1] wykazano np., że chitozan hamuje rozwój groźnej bakterii *Pseudomonas syringae* pv. tomato na roślinach pomidora, a także chorób wirusowych na fasoli. Jako biopreparat dla ochrony roślin chitozan występuje w handlu pod nazwą Biochicol 020 PC. Preparat ten nie niszczy patogenów pochodzenia grzybowego, tylko jest elicitorem (wywoływaczem) odporności roślin na choroby powodowane przez te patogeny. W wyniku wieloletnich badań prowadzonych w Instytucie Warzywnictwa w Skierniewicach, autorzy tego opracowania [2] stwierdzili, że opryskiwanie chitozanem (Biochikolem 020 PC) istotnie ograniczało rozwój mączniaka prawdziwego (*Oidium lycopersicum*) na pomidorach odm. Corindo F₁ i innych. Wykazano, że pod wpływem tych opryskiwań w tkankach liści wytwarza się nadtlenek wodoru (H_2O_2), który w dużym stężeniu uniemożliwia kiełkowanie zarodników i rozwój grzybni, a tym samym rozwój choroby. Dlatego preparat ten jest najskuteczniejszy, jeżeli stosuje się go na kilka godzin przed zakażeniem roślin, a nie daje oczekiwanych efektów, gdy rośliny są już silnie porażone.

Stwierdzono także, iż pod wpływem chitozanu następuje silne zahamowanie rozwoju mączniaka rzekomego (*Pseudoperonospora cubensis*). Przy temperaturze ponad 8°C Biochicol 020 PC stymulował wzrost i poprawiał zdrowotność sałaty. Chitozan może także służyć do zaprawiania nasion fasoli przeciw chorobom grzybowym [3]. Omawiany preparat znajduje szerokie zastosowanie w uprawie roślin ozdob-

nych, ponieważ skutecznie zwalcza na różach dwa gatunki mączniaka: *Sphaerotheca pannosa* var. *rosae* i *Peronospora sparsa*, zabezpiecza również cebulki tulipanów i mietczyków oraz goździki przed atakiem grzybów patogenicznych występujących w glebie [4, 5]. Dodanie do gleby chitozanu ogranicza w niej rozwój licznych fitopatogenów, szczególnie z rodzaju *Fusarium* (4).

Warto podkreślić, że chitozan jako pochodna chityny nie jest szkodliwy dla ludzkiego zdrowia. Znajduje zastosowanie w produkcji preparatów do walki z nadwagą, a także opatrunków na trudno gojące się rany. Stwierdzono, że chitozan hamuje wzrost ok. 40% gatunków bakterii beztlenowych, które są groźne dla naszego uzębienia, dlatego bada się jego przydatność jako podkładu do plomb stomatologicznych.

Należy dodać, że w wielu przypadkach wyciąg z grejpfrutów skuteczniej wstrzymuje rozwój wymienionych chorób na różnych roślinach niż chitozan lub zawierający go preparat handlowy. Wyciąg z grejpfruta był już 500 lat temu używany w medycynie, a od ponad 20 lat jest badany jako preparat ochrony roślin i wiąże się z nim duże nadzieje.

Coraz więcej uwagi poświęca się także grzybom z rodzaju *Trichoderma*, których obecność w glebie lub substracie ogranicza rozwój wielu patogenów glebowych (należy je dodawać przed wysadzeniem roślin), co jest rzeczą istotną w ogrodnictwie, rolnictwie i leśnictwie.

Wyniki badań preparatów ekologicznych można znaleźć w *Bull. Pol. Ac. Sci. Biol.* t. 49 (2–3) 2001, t. 51 (2–3) 2003, oraz w artykule Orlikowskiego i współautorów [4]. Najnowsze wyniki badań nad chitozanem przedstawiono na X Seminarium Roboczym „Nowe aspekty w chemii i zastosowaniu chityny i jej pochodnych”, które odbyło się w Morskim Instytucie Rybackim w Gdyni we wrześniu 2003 roku. Referaty wygłoszone na tym Seminarium, obejmującym m.in. sesję interdyscyplinarną, medyczną i rolniczą, zostaną opublikowane przez Polskie Towarzystwo Chitynowe w roczniku *Progress on Chemistry and Application of Chitin and Its Derivatives, Monograph* 10, 2004. W dniach 31.VIII – 3.IX. 2004 r. odbędzie się w Poznaniu Międzynarodowa Konferencja Euchis '04 organizowana przez Europejskie Towarzystwo Chitynowe.

LITERATURA

- [1] MAĆKOWIAK A., POŚPIESZNY H. 2002. Dependence of antibacterial activity of chitosan on plant species. *Progress on Chemistry and Application of Chitin and Its Derivatives. Monograph* 8: 155–160. H. Struszczyk, Łódź.
- [2] BORKOWSKI J., DYKI B. 2003. Wpływ chitozanu, tytanu i innych preparatów na ograniczenie rozwoju mącz-

czniaka prawdziwego na pomidorach w szklarni. *Folia Horticulturae. Supplement* 1: 559–561.

- [3] PIĘTA D., PASTUCHA A., STRUSZCZYK H., NIEKRASZEWICZ A. 2003. The use of chitosan in controlling bean (*Phaseolus coccineus* L.) diseases. Progress on Chemistry and Application of Chitin and Its Derivatives. Monograph 9. H. Struszczyk, Łódź.
- [4] ORLIKOWSKI L. B., SKRZYPCZAK, WOJDYŁA A., JAWORSKA-MAKOSZ A. 2002. Wyciągi roślinne i mikroorganizmy w ochronie roślin przed chorobami. Zesz. Nauk. Akademii Rolniczej im. Kołłątaja w Krakowie, **387**: 19–32.
- [5] WOJDYŁA A. T. 2001. Chitosan in the control of rose diseases – 6-year-trials. *Bull. Pol. Ac. Sc. Biol.* **49**: 243–252.

Jan BORKOWSKI, Barbara DYKI

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH

Dictionary of Polish Botanists

49. JANINA MARIA JENTYS-SZAFEROWA

1. Data i miejsce urodzenia i śmierci – 24 VI 1895 Kraków – 16 I 1983 Kraków.
2. Rodzina – ojciec – Stefan Jentys, fizjolog roślin i chemik rolny, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, matka – Anna z domu Czermak, rodzeń-

stwo – Stanisław, inżynier rolnik, Władysław, dr praw, zginął w Oświęcimiu, Czesław, prawnik, mąż – Władysław Szafer, jeden z najwybitniejszych polskich botaników, profesor i rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek i wiceprezes Polskiej Akademii Umiejętności, a następnie Polskiej Akademii Nauk, dyrektor Instytutu Botanicznego i Ogrodu Botanicznego UJ, twórca i dyrektor Instytutu Botaniki PAN oraz organizator i kierownik Zakładu Ochrony Przyrody PAN [ślub w kościele św. Szczepana w Krakowie dn. 18 III 1919], syn – Tadeusz Przemysław (ur. 1920), emerytowany profesor architektury na Politechnice Krakowskiej, córka – Anna Staniszevska (ur. 1921), absolwentka polonistyki UJ, emerytowany pilot wycieczek Biura Podróży „Orbis” (biuro w Warszawie), malarka, członek Związku Polskich Malarzy i Grafików oraz Warszawskiego Stowarzyszenia Plastyków, autorka wielu wystaw indywidualnych i zbiorowych, syn – Stanisław (1923–1985).

3. Wykształcenie – [być może początkowo nauki pobierała w domu], 1907/1908–1909/1910 – Prywatne Gimnazjum Żeńskie im. Królowej Jadwigi w Krakowie [uczęszczała na kursy przygotowawcze I i II oraz do kl. V, 29 I 1910 – świadectwo odejścia], 1910/1911–1913/1914 – Prywatne Gimnazjum Żeńskie H. Strażyńskiej w Krakowie typu klasycznego [uczęszczała do kl. V–VIII], 1914 – matura tamże. 1915/1916–1918/1919 i 1925/1926 – studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego [dwie immatrykulacje: 22 X 1915 i 22 X 1925] głównie w zakresie przyrody; początkowo była to fizjologia (równorzędne studia botaniki i chemii), jednakże podczas ciężkiej zimy 1918/1919, gdy pracownice chemiczna i fizjologiczna były zamknięte z powodu braku opału, a ogrzewany Instytut Botaniczny dawał możliwość pracy naukowej, skierowała swe zainteresowania ku botanice. Studia zakończyła uzyskaniem absolutorium 30 IV 1930 [absolutorium potrzebne było do uzyskania stopnia doktora].
4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw – (6 VI 1930 – rygorozum z botaniki i chemii, 25 III 1931 – rygorozum z filozofii) 28 III 1931 – dr filozofii w zakresie botaniki [promocja na Wydziale Filozoficznym UJ, promotor: prof. Władysław Szafer] – Budowa błon pyłków leszczyny, woskownicy i europejskich brzoź oraz rozpoznawanie ich w stanie kopalnym. *Rozpr. Wydz. Mat.-Przyr. Pol. Akad. Umiejętn., Dz. B.* **68** (ser. 3, t. 28)(za 1928)(5): 299–339 [wyd. 1929]. 2 VI 1951 – kolokwium habilitacyjne, 4 VI 1951 – wykład habilitacyjny i nadanie przez

- Radę Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Jagiellońskiego stopnia docenta botaniki ze szczególnym uwzględnieniem systematyki roślin [6 XII 1951 – zatwierdzenie habilitacji przez Ministra Oświaty] – Analiza zbiorowego gatunku *Betula alba* L. na podstawie pomiarów liści. Część I: Cel i metoda pracy na przykładzie *Betula verrucosa* Ehrh. Analysis of the collective species *Betula alba* L. on the basis of leaf measurements. Part I: Aim and method of the work on the example of *Betula verrucosa* Ehrh. *Bull. Int. Acad. Polon. Sci. Lett., Cl. Sci. Math. Nat., Sér. B: Sci. Nat. (I)* **1949**(7–10): 175–214 [wyd. 1950], Analiza zbiorowego gatunku *Betula alba* L. na podstawie pomiarów liści. Część II: *Betula pubescens* Ehrh., *B. tortuosa* Ledeb., *B. carpatica* Waldst. et Kit. Analysis of the collective species *Betula alba* L. on the basis of leaf measurements. Part II: *Betula pubescens* Ehrh., *B. tortuosa* Ledeb., *B. carpatica* Waldst. et Kit. *Bull. Int. Acad. Polon. Sci. Lett., Cl. Sci. Math. Nat., Sér. B: Sci. Nat. (I)* **1950**(1–3): 1–63. 1951–1954 – docent „prywatny”. 30 VI 1954 – profesor nadzwyczajny (uchwała Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej dla Pracowników Nauki o nadaniu tytułu naukowego). 13 XII 1962 – profesor zwyczajny (uchwała Rady Państwa nr 49/62 o powołaniu na stanowisko profesora zwyczajnego).
5. Przebieg pracy zawodowej – 1918/1919–1939 – wolontariusz w Instytucie Botanicznym UJ [charakter tej pracy różnie określała w swych życiorysach, najczęściej jako „prywatny pracownik naukowy”]. 1936–1939 – Instytut Badawczy Lasów Państwowych w Warszawie: prace zlecone nad brzożami. 1945–1949 – Uniwersytet Jagielloński: 1 II – 31 III 1945 – asystent wolontariusz, 1 IV 1945–31 VIII 1948 – starszy asystent w Zakładzie Anatomii i Cytologii Roślin, 1 IX 1948–31 VIII 1949 – starszy asystent w Zakładzie Farmakognozji. 1 IX 1949–31 VIII 1950 – Polska Akademia Umiejętności – pracownik naukowy [brak dokładniejszych informacji na temat charakteru jej pracy]. 1 IX 1950–31 VIII 1953 – Państwowy Instytut Geologiczny w Warszawie: kierownik grupy biometrycznej w krakowskiej Pracowni Paleobotaniki Czwartorzędu. 1953–1965 – Zakład (od 1956 Instytut) Botaniki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie: X 1953–1956 – kierownik Pracowni Zmienności i Ewolucji Historycznej Roślin, 1 VI 1956–1965 – kierownik Zakładu Zmienności Roślin [1956–1957 – Zakładu Zmienności]. 1 I 1966 – przeszła na emeryturę.
6. Podróże naukowe – Austria (1961), Czechosłowacja (1962), Dania (1963), Grecja (1958), Jugosławia (1962), Kanada (1959), Niemiecka Republika Federalna (1962), Norwegia (1925), Rumunia, Stany Zjednoczone Ameryki Północnej (1959), Szwajcaria (1928, 1957, 1961), Szwecja (1925), Węgry (1962), Wielka Brytania (1930, 1931, 1956, 1964), Włochy (1958), Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich.
- 7a. Zakres badań botanicznych – systematyka, paleobotanika, morfologia (biometria). W zasadzie zajmowała się głównie biometrią zastosowaną zarówno do materiału kopalnego, jak i współczesnego.
- 7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych, miejsce opublikowania pełnej bibliografii prac, wykaz ważniejszych prac. Autorka co najmniej 78 prac (opublikowanych pod nazwiskiem Jentys-Szaferowa, Jentys-Szafer, Szaferowa). Bibliografia do 1970 opublikowana w: J. Staszewicz, 1970. Prof. dr Janina Jentys-Szaferowa. W 75-lecie urodzin. *Wiad. Bot.* **14**(4): 271–275; bibliografia od 1953 zamieszczona w: M. Nowak, 2003. *Instytut Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk (1953–2003)*, t. 2. *Bibliografia*. Inst. Bot. im. W. Szafera PAN Kraków, s. 120–122; pełna bibliografia zestawiona przeze mnie – w Muzeum Botanicznym i Pracowni Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ). Najważniejszych 10 prac (oprócz rozpraw doktorskiej i habilitacyjnej) – 1. 1921. *Betulaceae*. [w:] W. Szafer (red.): *Flora Polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych*. Tom II. *Dwuliścienne wolnoplatkowe: jednookwiatowe*. Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, Kraków, s. 3–17; 2. 1937 i 1938. Z badań biometrycznych nad zbiorowym gatunkiem *Betula alba* L. Biometrical studies on the collective species *Betula alba* L. Cz. I. Wielopostaciowość liści brzoż. Polymorphism of the leaves of birches. *Instytut Badawczy Lasów Państwowych, Rozprawy i Sprawozdania*, ser. A, **26**: 1–57. Cz. II. O możliwości krzyżowania się gatunków *Betula verrucosa* Ehrh. i *Betula pubescens* Ehrh. II. The possibility of hybridization between species *Betula verrucosa* Ehrh. and *Betula pubescens* Ehrh. *Instytut Badawczy Lasów Państwowych, Rozprawy i Sprawozdania*, ser. A, **40**: 1–84; 3. 1953. Owoce rodzajów *Carpinus* i *Ostrya*. Cz. I: Analiza cech i klucze do oznaczania. *Prace Instytutu Geologicznego* **10**: 5–36 [współautor: M. Białobrzaska]; 4. 1955. Wielopostaciowość liści drzew i jej przyczyny. *Acta Societatis Botanico-rum Poloniae* **24**: 207–236; 5. 1959. Graficzna metoda porównywania kształtów roślinnych. *Nauka Polska* **7**(3/27): 79–109; 6. 1960. Mor-

phological investigations of the fossil *Carpinus*-nutlets from Poland. *Acta Palaeobotanica* **1**(1): 3–43; 7. 1961. Anatomical investigations on fossil fruits of the genus *Carpinus* in Poland. *Acta Palaeobotanica* **2**(1): 1–33; 8. 1967. Badania systematyczno-doświadczalne nad *Betula oycoviensis* Besser. Experimental investigations on the taxonomy of *Betula oycoviensis* Besser. *Rocznik Dendrologiczny* **21**: 5–56; 9. 1970. J. Jentys-Szaferowa (red.): Zmienność liści i owoców drzew i krzewów w zespołach leśnych Białowieckiego Parku Narodowego. *Monographiae botanicae* **32**: 1–238; 10. 1975. Studies on the epidermis of recent and fossil fruits of *Carpinus* and *Ostrya* and its significance in the systematics and history of these genera. *Acta Palaeobotanica* **16**(1): 3–70.

- 7c. Główne osiągnięcia naukowe – 1. Systematyka – Opracowała rodzinę *Betulaceae* do II tomu *Flory Polskiej* [patrz: p. 7b, poz. 1], prace biometryczne w zastosowaniu do systematyki – patrz niżej. 2. Paleobotanika – Opracowała podstawy rozpoznawania w stanie kopalnym poszczególnych ziaren pyłku rodzajów *Corylus*, *Myrica* i *Betula*, opisała szereg nowych szczegółów strukturalnych i fizyko-chemicznych budowy egzyny (zewnętrznej warstwy ziarna pyłku) tych trzech rodzajów [rozprawa doktorska – p. 4], prowadziła wieloletnie badania nad zmiennością kopalnych okryw owocowych i samych owoców w rodzaju *Carpinus*, badania te naświetliły historię tego gatunku w neogenie i czwartorzędzie Europy [p. 7b, poz. 3, 6, 7 i 10]. 3. Biometria – Opracowała metodę graficzną porównywania kształtów roślinnych zwaną „metodą linii wielkości i kształtu” lub „metodą Jentys-Szaferowej”. Metoda ta polega na przyrównaniu poszczególnych prób statystycznych, scharakteryzowanych za pomocą średnich arytmetycznych, do jednej, podobnie scharakteryzowanej próby, określonej jako jednostka porównawcza. Wyniki rysowuje się następnie na wykres, otrzymując tzw. krzywe kształtu poszczególnych prób statystycznych w stosunku do jednostki porównawczej. Metoda ta daje możliwość jednoczesnego porównywania dowolnej liczby prób statystycznych pod względem dowolnej liczby cech (rezultat w postaci wykresu jest łatwo czytelny). Poprzez odpowiedni dobór próby typowej metoda ta pozwala na przebadanie podobieństwa i różnic pomiędzy poszczególnymi populacjami z różnych punktów, co daje większy stopień pewności otrzymanych wyników. Metoda linii wielkości i kształtu znalazła zastosowanie zarówno do systematyki wewnątrzgatunkowej, jak i – takso-

nów wyższej rangi. Jest to jedna z najbardziej produktywnych metod, jakie stworzono w botanice polskiej. Nadal używana jest z powodzeniem na całym świecie. Metodą tą opracowała wewnątrz- i międzygatunkową zmienność europejskich gatunków z rodzajów *Betula*, *Carpinus* i *Ostrya* [rozprawy habilitacyjne – p. 4, oraz p. 7b, poz. 2 i 5]; badając wielopostaciowość liści drzew i jej przyczyny stwierdziła związek postaci liści z fizjologicznym wiekiem drzewa, z położeniem ich na pędzie i w koronie drzewa, z tworzeniem się odrósłi i obecnością kwiatostanów [p. 7b, poz. 4]; wyjaśniła mieszańcowe pochodzenie *Betula oycoviensis* [p. 7b, poz. 8]; wraz z zespołem badawczym scharakteryzowała zmienność drzew i krzewów rosnących w warunkach puszczańskich w wybranych zespołach roślinnych Białowieckiego Parku Narodowego [p. 7b, poz. 9].

W 1947 opublikowała popularny klucz do celów dydaktycznych przeznaczony dla uczniów szkół podstawowych *Poznaj 100 roślin: klucz do oznaczania stu gatunków roślin kwiatowych dzikich i hodowanych*, który doczekał się aż 32 wydań (ostatnie w 1992, jest to praca botaniczna o prawdopodobnie rekordowej, największej liczbie wydań i największym łącznym nakładzie). Napisala wraz z mężem popularną książkę *Kwiaty w naturze i sztuce* (1939, II wyd. 1948, III wyd. 1958), zawierającą szereg zagadnień z historii botaniki, historii sztuki czy ekologii związanych z kwiatami.

8. Działalność dydaktyczna, organizatorska i kolekcjonerska – W okresie międzywojennym prowadziła ożywioną działalność społeczną polegającą na urządzaniu w szkołach oraz organizacjach harcerskich szeregu imprez oświatowych, kursów i odczytów z dziedziny nauk przyrodniczych i ochrony przyrody, zarówno w Krakowie, jak i na prowincji, wygłaszaniu pogadanek przyrodniczych w Polskim Radio oraz publikowaniu popularnych artykułów w wielu czasopiśmie i dziennikach. W Uniwersytecie Jagiellońskim prowadziła następujące zajęcia dydaktyczne: 1945/1946 – ćwiczenia zlecone w oznaczaniu roślin, a w następnych semestrach – ćwiczenia z anatomii roślin, semestr wiosenny 1952 – wykład monograficzny „Zagadnienia z morfologii drzew”, semestr jesienny 1952 – w ramach practicum dla studentów IV roku biologii w Instytucie Botanicznym: przeszkolenie w stosowaniu metod statystycznych w systematyce roślin, zagadnienia zmienności roślin w związku z warunkami zewnętrznymi oraz oznaczanie drzew i krzewów w stanie bezlistnym, semestr jesienny

1953 – wykład monograficzny „Metody badania zmienności w świecie roślinnym”. W tworzonego wtedy Zakładzie Botaniki PAN zorganizowała X 1953 Pracownię Zmienności i Ewolucji Historycznej Roślin (faktycznie funkcjonującą od wiosny 1954), przekształconą następnie 1956 w Zakład Zmienności Roślin Instytutu Botaniki PAN w Krakowie. X 1954 – zorganizowała „Podstawowy kurs metod badania zmienności roślin” dla botaników z całej Polski (uczestniczyli w nim m.in. J. Szwejkowski, S. Miczyński, A. Czartoryski).

9. Działalność w innych dziedzinach – [brak informacji].
10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach – Była członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego od początku jego istnienia (1922), a od 1972 – członkiem honorowym. Od 5 XI 1928 – współpracowniczką Komisji Fizjograficznej Polskiej Akademii Umiejętności [do końca istnienia Komisji, czyli do 9 VII 1945]. Od 1954 – członek Rady Naukowej Zakładu (od 1956 – Instytutu) Botaniki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, od X 1957 – członek Komisji Biologicznej Oddziału Krakowskiego PAN, od V 1958 – członek Komisji Ewolucjonizmu PAN, 1958–1972 – członek Rady Naukowej Zakładu Dendrologii i Pomologii PAN w Kórniku (od 1962 – Zakładu Dendrologii i Arboretum Kórnickiego).
11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia – [brak informacji].
12. Inne informacje – Zainteresowania naukami przyrodniczymi, a szczególnie botaniką, rozwinęła pod wpływem swego ojca. W Gimnazjum im. Królowej Jadwigi w Krakowie była uczennicą Romana Gutwińskiego (1860–1932), ówczesnie największego polskiego fykologa, a w Gimnazjum H. Strażyńskiej w Krakowie – uczennicą Franciszka Tondery (1859–1926), paleobotanika, fizjologa, anatoma i morfologa roślin, autora pierwszej polskiej pracy paleobotanicznej. Wybuch I wojny światowej i związane z tym zawieszenie działalności Uniwersytetu Jagiellońskiego uniemożliwiło jej wstąpienie na Uniwersytet zaraz po maturze. Podczas studiów była uczennicą Emila Godlewskiego sen., Edwarda Janczewskiego, Mariana Raciborskiego, Józefa Rostafińskiego, Kazimierza Roupperta, Władysława Vorbrodta, a przede wszystkim Władysława Szafera. Należała do krakowskiej szkoły geobotanicznej, w ramach której rozwinęła badania biometryczne. W okresie współpracy z Państwowym Instytutem Geologicznym rozpoczęła ba-

dania zmienności roślin wymarłych. Miała zdolności malarskie i przed wojną wykonała liczne ryciny do podręczników botanicznych lub książek swego męża, np. *U progu Sahary* (1925), *Yellowstone kraj gorących źródeł i niedźwiedzi* (1929). W czasie wojny, by utrzymać rodzinę, piekła torty i ciastka, które córka roznosiła do cukierni, a także wyrabiała mydło. Wraz z mężem utrzymywała również kontakty z otocznym ziemiaństwem krakowskim, które dostarczało produktów rolnych do przeżycia wojny im i innym rodzinom profesorskim w Krakowie. Materialnie bardzo pomagała wraz z mężem rodzinie w trudnych czasach po wojnie. Zawsze była elegancko ubrana. Była osobą surową, sprawiedliwą, dużo wymagającą od siebie i innych, budzącą respekt, szalenie zorganizowaną w pracy i punktualną. Stwarzała wrażenie osoby twardej i zimnej, choć w rzeczywistości była niesłychanie uczuciową, wrażliwą i dobrą. Była bardzo oddana nauce, do tego stopnia, że nawet stwierdziła kilkakrotnie, iż „nauka jest dla niej ważniejsza niż dzieci”. Znała biegle język francuski i niemiecki, a po wojnie nauczyła się angielskiego. Organizowała życie towarzyskie w Instytucie, stwarzała „oprawę” dla swego męża, umiała również umiejętnie i dyskretnie nim sterować. Pochowana jest razem z mężem na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie. Pod jej kierunkiem napisano co najmniej 5 prac magisterskich, 6 – doktorskich i jedną – habilitacyjną. Uczniami jej byli: dr Maria Białobrzeska (emerytowany pracownik Instytutu Botaniki PAN), dr hab. Adolf Korczyk (pracownik naukowy Instytutu Badawczego Leśnictwa, Zakład Lasów Naturalnych w Białowieży, nauczyciel akademicki Politechniki Białostockiej, Zamiejscowy Wydział Zarządzania Środowiskiem w Hajnówce), prof. dr hab. Jerzy Staszekiewicz (emerytowany pracownik Instytutu Botaniki PAN), dr Janina Truchanowicz (1923–1994) (były pracownik Instytutu Botaniki PAN), dr Irena Więckowska (Instytut Botaniki PAN, potem Biblioteka Jagiellońska, obecnie – emerytowana).

13. Wykaz najważniejszych źródeł – Archiwalne: Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie (ul. św. Jana 26, 31–018 Kraków): IB-20 (materiały Instytutu Botaniki PAN), PAU VIII-6 (Wydz. III Mat.-Przyr. Protokoły posiedzeń, 1926–1934); Archiwum Państwowe w Krakowie (ul. Sienna): Zespół „Prywatne Gimnazjum Żeńskie im. Królowej Jadwigi w Krakowie” – sygn. GŻKJ 6 („Katalog uczennic kl. I-VIII”, 1907/1908), GŻKJ 7 (ditto, 1908), GŻKJ 8 (ditto, 1909/1910), zespół: „Prywatne Gimnazjum

- Żeńskie H. Strażyńskiej w Krakowie” – sygn. GZS 11 („Katalog uczennic kl. I-VIII”, 1910/1911), GZS 12 (ditto, 1911/1912), GZS 13 (ditto, 1912/1913), GZS 14 (ditto, 1913/1914); Archiwum UJ: S II 516 („Księga immatrykulacyjna”, 1911/1912–1921/1922), S II 517 („Album studiosorum Universitatis Cracoviensis”, 1922/1923–1929/1930), S III 246 (Janina Szaferowa), WF II 50 („Protokoły posiedzeń Rady Wydziału Filozoficznego”, luty-lipiec 1945, k. 25), WF II 378 („Studenti Wydziału Filozoficznego UJ”, 1915/1916, I p.), WF II 419 („Studenti Wydziału Filozoficznego UJ”, 1925/1926, M-Ż), WF II 504 (Janina Jentys-Szaferowa), WMP 46 (Janina Jentys-Szaferowa); Biblioteka Jagiellońska: rkps Przyb. 796/76 („Kronika Instytutu i Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego od roku 1918–1938”); Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ): B 419. Publikowane: *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej dla Pracowników Nauki* nr 12 (Warszawa, 2 IX 1954), poz. 81; P. Köhler, 2002. *Botanika w Towarzystwie Naukowym Krakowskim, Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności. Botany at the Academic Society of Cracow, Academy of Sciences and Letters and the Polish Academy of Sciences and Letters (1815–1952)*. Studia i materiały do dziejów Polskiej Akademii Umiejętności, t. 2; *Sprawozdania z działalności Zakładu* [od 1956 – Instytutu] Botaniki PAN w Krakowie [za poszczególne lata]; J. Staszkievicz, 1970. Prof. dr Janina Jentys-Szaferowa. W 75-lecie urodzin. *Wiad. Bot.* 14(4): 269–275; J. Staszkievicz, 1987. Pro memoria prof. dr hab. Janina Jentys-Szaferowa (1895–1983). *Wiad. Bot.* 31(3): 139–142; A. Strus, 1963. Z prac Komisji Kwalifikacyjnej Pracowników Nauki i wydziałów Polskiej Akademii Nauk. *Nauka polska R.* XI, nr 2(44): 175–177; E. Zastawniak, P. Köhler, 2001. *Polskie badania paleobotaniczne trzeciorzędu. Polish palaeobotanical research of the Tertiary*. Botanical Guidebooks, t. 25: 63–64. Informacje ustne uzyskane od córki – Anny Stanisławskiej i bratanicy – Barbary Gaszyńskiej z domu Jentys.
14. Materiały ikonograficzne – Biblioteka Jagiellońska: rkps Przyb. 796/76 („Kronika Instytutu i Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego od roku 1918–1938”), Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ) oraz w posiadaniu rodziny. Publikowane: J. Staszkievicz, 1970. Prof. dr Janina Jentys-Szaferowa. W 75-

lecie urodzin. *Wiad. Bot.* 14(4): 269–275; J. Staszkievicz, 1987. Pro memoria prof. dr hab. Janina Jentys-Szaferowa (1895–1983). *Wiad. Bot.* 31(3): 139–142; W. Szafer, 1973. *Wspomnienia przyrodnika. Moi profesorowie – moi koledzy – moi uczniowie*. Zakł. Narod. im. Ossolińskich Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, ss. 315; E. Zastawniak, P. Köhler, 2001. *Polskie badania paleobotaniczne trzeciorzędu. Polish palaeobotanical research of the Tertiary*. Botanical Guidebooks, t. 25: 63–64.

Piotr KÖHLER

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH

Dictionary of Polish Botanists

50. MARYLA (MARIA) MARCHEWIANKA

1. Data i miejsce urodzenia i śmierci — 18 [według kalendarza gregoriańskiego, natomiast według obowiązującego wtedy w zaborze rosyjskim kalendarza juliańskiego – 6] X 1897 Tomaszów Mazowiecki, – 1939 [brak dokładniejszych informacji o dacie i miejscu śmierci].
2. Rodzina – ojciec – Mordka [Mordek?], kupiec, matka – Eta z domu Tempel [brak informacji o innych członkach rodziny].
3. Wykształcenie – 1907/1908–1914/1915 – Szkoła Żeńska Towarzystwa im. Elizy Orzeszkowej w Łodzi (ul. Spacerowa 21), 1916/1917 – uczęszczała dodatkowo na komplet maturalny zorganizowany przy tej szkole i 26 VI 1917 otrzymała świadectwo maturalne. Studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego głównie z zakresu botaniki: 7 II 1919 – immatrykulacja, 11 X 1924 – absolutorium. Dodatkowo: 1923/1924 – uczęszczała na Studium Pedagogiczne UJ.
4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw – 10 III 1928 – doktorat z filozofii w zakresie botaniki na podstawie pracy „Ze studiów nad glonami polskiego Bałtyku, cz. I–III” [promocja na Wydziale Filozoficznym UJ, promotor: prof. Władysław Szafer], pierwsze dwie części opublikowała (p. 7b, poz. 1, 2). 1 III 1930 – dyplom nauczyciela szkół średnich z biologii jako przedmiotu głównego i filozofii jako drugiego przedmiotu głównego z językiem wykładowym polskim Państwowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie dla Kandydatów na Nauczycieli Szkół Średnich.
5. Przebieg pracy zawodowej – 1925–1939 – nauczycielka w Gimnazjum Żeńskim im. E. Orzeszkowej w Łodzi. 1934/1935–1939 – starszy

- asystent na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Wolnej Wszechnicy Polskiej, Oddział w Łodzi [była asystentką prof. Marii Skalińskiej].
6. Podróże naukowe – 1922 – wzięła udział w wyprawie Zakładu Botanicznego im. E. Janczewskiego (Wydział Rolniczy UJ) nad Bałtyk.
 - 7a. Zakres badań botanicznych – fykologia.
 - 7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych, miejsce opublikowania pełnej bibliografii prac, wykaz ważniejszych prac – Opublikowała trzy prace botaniczne, poniższy wykaz jest jednocześnie pełną bibliografią jej prac: 1. 1924. Przyczynek do morfologii *Ceramium diaphanum* z Gdyni. *Kosmos* **49**: 843–854; 2. 1925. Z flory glonów polskiego Bałtyku. (Beiträge zur Algenflora der Ostsee). *Spraw. Komis. Fizjogr.* [za 1923 i 1924] **58 i 59**: 33–45; 3. 1927. Ze studjów nad glonami polskiego Bałtyku. *Czasopismo Przyrodnicze* (Łódź) **1**(2): 65.
 - 7c. Głównie osiągnięcia naukowe – podała nowe dla polskiego odcinka Bałtyku stanowiska kilku gatunków glonów [p. 7b, poz. 2]; opisała nowe szczegóły z morfologii krasnorosta *Ceramium diaphanum* [p. 7b, poz. 1]; w III części pracy doktorskiej zamieściła wykaz roślinnych epifitów i endofitów, usiłowała opisać nowy gatunek zielonicy *Endoderma Roupperti*, jednakże opis był niewystarczający, a cecha, na której oparła odrębność systematyczną gatunku (tworzenie pływek tylko na szczytowych, zewnętrznych nitkach plechy) – zmienna, nie przeprowadziła też dowodu na stałość tej cechy.
 8. Działalność dydaktyczna, organizatorska i kolekcjonerska – w gimnazjum nauczała przyrodoznawstwa; na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Wolnej Wszechnicy Polskiej, Oddział w Łodzi, prowadziła ćwiczenia z botaniki ogólnej i systematycznej, z systematyki roślin niższych, z anatomii i morfologii roślin, opiekowała się również salą ćwiczeń botanicznych.
 9. Działalność w innych dziedzinach – [brak informacji].
 10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach – od 28 I 1927 była członkiem Towarzystwa Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi, a w 1930–1938 – członkiem jego zarządu. 10 VI 1927 – została zatwierdzona przez Wydział III Matematyczno-Przyrodniczy Polskiej Akademii Umiejętności jako współpracowniczka Komisji Fizjograficznej. Była również członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego – wstąpiła między 1923 a 1926.
 11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia – [brak informacji].
 12. Inne informacje – Na świadectwie urodzenia wpisano (cyrylicą) imię: Marila, jednakże, prawdopodobnie na skutek pomyłki, w późniejszych dokumentach figurowała jako Maria (Marja); dopiero w 1928 uzyskała przywrócenie pierwotnego zapisu jej imienia: Maryla. W latach 1922–1924 opracowywała glony polskiego odcinka Bałtyku w Zakładzie Botanicznym im. E. Janczewskiego (na Wydziale Rolniczym UJ) pod kierunkiem prof. Kazimierza Roupperta; rezultaty przedstawiła jako swą pracę doktorską.
 13. Wykaz najważniejszych źródeł – Archiwalne: Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie (ul. św. Jana 26) – PAU W III-6 (Protokoły posiedzeń Wyd. Mat.-Przyr. PAU, 1926–1934), k. 33; Archiwum Państwowe w Łodzi (Al. T. Kościuszki 121): zespół „Towarzystwo Przyrodnicze im. S. Staszica w Łodzi”, sygn. 19 (deklaracje członkowskie) i 74 (spis nauczycieli-przyrodników w Łodzi, 1928–1929); Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego: PKEN 26 (Maryla Marchewianka), PKEN 37 („Dyplomy na nauczycieli szkół średnich”, 1926–1930), S II 523 („Liber promotionum Universitatis Jagellonicae”, 1926–1932) nr 7685, WF II 504 (Maria Marchewianka); Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ): B 418. Publikowane: K. Baranowski, 1977. *Oddział Wolnej Wszechnicy Polskiej w Łodzi 1928–1939*. PWN Warszawa – Łódź, s. 70 i 113; P. Köhler, 2002. *Botanika w Towarzystwie Naukowym Krakowskim, Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności. Botany at the Academic Society of Cracow, Academy of Sciences and Letters and the Polish Academy of Sciences and Letters (1815–1952)*. Studia i materiały do dziejów Polskiej Akademii Umiejętności, t. 2; *Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych*. (red. Z. Zagórowski). Książnica Polska, Lwów–Warszawa 1926, s. 187; *Wolna Wszechnica Polska, Oddział w Łodzi. Skład osobowy i spis wykładów na rok akademicki 1935/36*. Łódź 1935; *Wolna Wszechnica Polska, Oddział w Łodzi. Skład osobowy i spis wykładów na rok akademicki 1936/37*. Łódź 1936; *Wolna Wszechnica Polska, Oddział w Łodzi. Skład osobowy i spis wykładów na rok akademicki 1937/38*. Łódź 1937; *Wolna Wszechnica Polska, Oddział w Łodzi. Skład osobowy i spis wykładów na rok akademicki 1938/39*. Łódź 1938.
 14. Materiały ikonograficzne – [brak informacji].

POLEMIKI I DYSKUSJE POLEMICS AND DISCUSSIONS

JESZCZE O „MYKOLOGII”

Again about „mycology”

Do podjęcia tego tematu, pozornie rozstrzygniętego już dawno przez nasze największe autorytety naukowe, i do polemiki ze zwolennikami *mikologii* skłoniły mnie dwie niedawne wypowiedzi. Autorem pierwszej jest zasłużony nasz grzyboznawca, profesor Władysław Wojewoda, który zaatakował uczonych z uniwersytetu w Olsztynie za utworzenie Zakładu Mykologii [18]. Skierowany do nich apel Pana Profesora o zajęcie się swoimi sprawami i nie wchodzenie w kompetencje językoznawców przypomina mi nieco głośne w swoim czasie wezwanie naszych władz „studenci do nauki, pisarze do pióra, syjoniści do Syjonu!”. Ta rada, może słuszną na pierwszy rzut oka, nie zawsze jednak jest dobra. Nie uwzględnia mianowicie tak teraz modnej „różnorodności biologicznej” świata, którego częstką i my stanowimy. Sytuacja, w której na jakiś temat są różne zdania i trafia się przecież często, widać to codziennie i wszędzie – zarówno w polityce jak i w rodzinie; populacja uczonych na pewno nie jest wyjątkiem. Świeżym przykładem na poparcie tej tezy jest druga ze wspomnianych wyżej wypowiedzi, profesora Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej Krzysztofa Grzywnowicza, zawarta w przedmowie do tekstu popularnego wykładu „Grzyby i ludzie” [9]. Za pomocą argumentów filologicznych uzasadnia on poprawność słowa *mykologia*. Mamy więc kontynuację dyskusji, która toczy się w naszej literaturze przyrodniczej od co najmniej 150 lat. Chyba warto ją podsumować.

Za formą *mikologia* opowiadają się, jak już wspomniałem, niewątpliwe autorytety: spośród znawców grzybów właśnie profesor Wojewoda w specjalnym artykule [17], oraz profesor Alina Skirgiełło, dopuszczająca tylko tę formę w założonym i redagowanym przez siebie czasopiśmie *Acta Mycologica*. Nasi wybitni językoznawcy wypowiadali się w tym samym duchu. Największe znaczenie miał tu opublikowany

w 1951 r. artykuł Witolda Doroszewskiego [6], uznający – trzeba podkreślić, że w sposób mało zdecydowany – poprawność *mikologii*. Na artykuł ten powołuje się z kolei szeroko znany „Słownik poprawnej polszczyzny” Stanisława Szobera [16]¹. Ostatnio poparł tę formę nasz znany językoznawca, Profesor Jan Miodek [14]. W tej sytuacji sprawa używania jedynie słusznej nazwy *mikologia* wydaje się przesądzona. Teraz, gdy ktoś chce użyć w druku słowa *mykologia*, trafia prędzej lub później na starannego redaktora, który zdjętym z półki słownikiem Szobera i oskarżeniem „błąd ortograficzny!” gwałtownie ucina dyskusję.²

Jednak mimo wypowiedzi tych niewątpliwych znawców przedmiotu ciągle jeszcze tli się opozycja, czego dowodem są ukazujące się nowe publikacje z niepoprawnym słowem *mykologia*. Można by wymienić ich wiele, pisanych zarówno przez zawodowych botaników³, jak i ludzi zupełnie nie związanych z nauką o grzybach. Wymienię najświeższe: artykuł w tym samym czasopiśmie, w którym ukazała się opinia profesora Miodka [4], oraz nowy „Praktyczny słownik wyrazów obcych” [2].

Skąd biorą się te ciągle wątpliwości? Trzeba ich szukać w historii botaniki. Profesor Doroszewski wypowiedział się w roku 1951 na ten temat tak, jakby problem był nowy, a polskie słowo na oznaczenie nauki o grzybach nie istniało. Píše on dosłownie: „omawiane wyrazy [*mikologia*, *mikoryza* i in.] w słownikach ortograficznych dotychczas nie figurują”. W swoim „Słowniku języka polskiego” [7] słowa *mykologia* także nie notuje, a jednak słowo to od dawna znane było naszej naukowej polszczyźnie i notowane w słownikach języka polskiego. Nasuwa się przypuszczenie, że Doroszewski gromadząc materiały do swojego „Słownika” zlekceważył polskie piśmiennictwo przyrodnicze, albo też świadomie pomijał wyrazy, które mu się nie podobały. Spróbujmy uzupełnić te luki.

Nauka o grzybach zaczęła się wyodrębniać jako osobna gałąź botaniki już w początku XIX wieku. Przy tworzeniu polskiej terminologii przyrodniczej nie istniał chyba wówczas zwyczaj (niewątpliwie godny polecenia) zasięgania rad filologów, znawców starożytnej greki i jej ówczesnej, oryginalnej wymowy. Tę terminologię tworzyli przyrodnicy. Słowa pochodzenia greckiego przyjmowali poprzez łacinę,

¹ Nawiasem mówiąc, za III wydaniem *Słownika poprawnej polszczyzny*, w którym pojawiła się *mikologia*, nie stoi autorytet Szobera, który już wówczas od dawna nie żył, lecz redaktora tego słownika, W. Doroszewskiego.

² Ale i wtedy zwolennik *mykologii* nie jest bez szans, czego dowiodłem publikując w swoim czasie życiorys Ludwika Garbowskiego, *mykologa* [13]. Redaktor mógł jedynie zaznaczyć w komentarzu do tekstu swoją dezaprobatę.

³ Oczywiście wszyscy wiemy, że grzyby nie są już roślinami, ale odcięcie się nas, grzyboznawców, od szeroko pojmowanej botaniki nie wyjdzie nam na dobre.

Mykioić, ił, i, sn. nd. posp. mataczyć. Jankiel ja-
koś mykioił, na terminach nie stawał.

Mykietograf, a, lm. owie, m. opisujący botanicznie
grzyby; zajmujący się mykietografią.

Mykietograficzny, a, e, p. do mykietografji nale-
żący.

Mykietografja, ji, 1) blm. ż. bot. opisywanie, nauka
o grzybach. 2) =, *lm. je, ż.* traktat o téj nauce.

Mykietolog, a, lm. owie, m. autor mykietologii.

Mykietologiczny, a, e, p. do mykietologii nale-
żący.

Mykietologia, ji, blm. ż. część botaniki, nauka
o grzybach i gąbkach.

Mykita, y, lm. y, ż. prow. 1) kozak. 2) = szybki,
obrotny na koniu.

Mykolog, Mykologiczny, Mykologia, ob. My-
kietolog, Mykietologiczny, Mykietologia.

Mylić, ił, i, szc. nd. Mylać, ał, a, częst. 1) w omył-
kę kogo wprawiać, w błąd kogo wprowadzać. *Mylić kogo*

Ryc. 1. Fragment strony 692 „słownika wileńskiego” (1861).

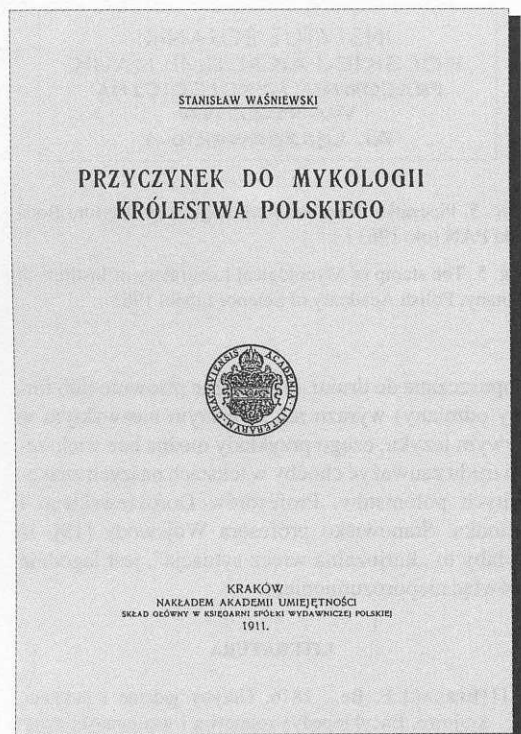
Fig. 1. The fragment of page 692 of „Vilnius' dictionary” (1861).

niekiedy zresztą – w wypadku wiedzy o roślinach – łacinę skażoną, tzw. botaniczną. Łacińskie słowo *mycologia* i jego pochodne, oznaczające naukę o grzybach, a występujące choćby w klasycznych dziełach Persoona „Observationes mycologicae” (1796–1799) i „Mycologia europaea” (1822–1828) spolszczali jako *mykologia*, *mykologiczny*. W dodatku mogły tu istnieć wpływy języków zachodnioeuropejskich – niemieckiego, francuskiego i angielskiego, które podobnie przyswoiły sobie te terminy (*Mykologie*, *mycologie*, *mycology*). Prawda, że są też języki, które przyjęły pisownię przez *i*, jak hiszpański, włoski i rosyjski, ale ich wpływ na tworzenie polskiej terminologii naukowej był mniejszy niż niemieckiego i francuskiego. Wyjątkiem mógł być znaczniejszy wpływ formy rosyjskiej „mikołogia” w dawnym zaborze rosyjskim, stąd mniej tam raziła wymowa zmiękczonego. Być może te różnice utrzymują się w naszym społeczeństwie do dziś (np. dla profesora Miodka [14] oczywista jest forma *mirmekofilia*, dla mnie – nie⁴).

W polskiej literaturze botanicznej słowo *mykologia* (pisane przez *y*) jest częste w końcu XIX wieku. Kiedy pojawiło się po raz pierwszy? Na pewno musiało być w użyciu – może tylko werbalnym – co najmniej od połowy tego wieku, gdyż znajduje się już w tzw. „słowniku wileńskim” wydanym w 1861 r. [20]. Mamy tam *mykologię*, ale, co ciekawe, autorzy, języ-

koznawcy, nie uznają tego słowa za poprawne z filologicznego punktu widzenia: wolą *mykietologię* (Ryc. 1). *Mykologia* występuje w ważnym artykule Feliksa Berdaua [1] z 1876 roku. Po nim, od lat osiemdziesiątych, formę tę przyjęli prawie wszyscy polscy botanicy piszący o grzybach: Krupa („Zapiski mykologiczne” 1886), Eichler („Przyczynek do flory mykologicznej okolic Międzyrzecza” 1892), Raciborski („Studia mykologiczne” 1896), Chełkowski („Nowa praca z zakresu mykologii Królestwa” 1903), Rouppert i Namysłowski („Zapiski mykologiczne” 1906), Stecki („Przyczynki do mykologii Galicji” 1910), Trzebiński (w r. 1913 założył w warszawskiej Stacji Ochrony Roślin Pracownię mykologiczną), Wróblewski, Wodziczko, Waśniewski (Ryc. 2), Szafer („Studia nad jawańskimi mykocecydiami” 1915), w okresie międzywojennym Siemaszko („Badania mykologiczne w górach Kaukazu” 1923) (Ryc. 3), Zweigbaumówna, Szulczewski, Karpiński, Skupieński (założył Laboratorium Mykologiczno-Chemiczne), Dominik („Zagadnienie mykorhizy” 1935), Orłowski. W tzw. „słowniku warszawskim” Karłowicza, Kryńskiego i Niedźwiedzkiego [11] mamy *mykologa*, *mykologię* i *mykozę* (przy czym autorzy znowu wolą *mykietologa* i *mykietologię*), ale i *mikoryzę*. Nie można zaprzeczyć, że w dawnej literaturze botanicznej pojawia się i forma *mikologia*, lecz rzadziej i później, głównie w pra-

⁴ Podobnie jak dla redaktorów encyklopedyj Państwowego Wydawnictwa Naukowego i dla większości naszych zoologów, używających formy *myrmekofilia*.

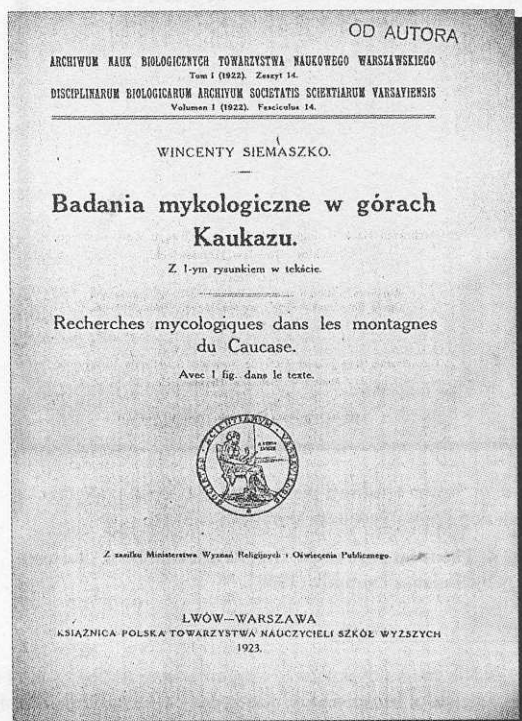
Ryc. 2. Strona tytułowa pracy Stanisława Waśniewskiego (odbitka ze „Sprawozdań Komisji Fizjograficznej”, 1911).

Fig. 2. The front page of Stanisław Waśniewski's paper (reprint from the *Annual Report of the Physiographical Committee*, 1911).

cach Garbowskiego i Hryniewieckiego oraz ich uczniów (w przypadku tych uczonych, niewątpliwie wybitnych, można doszukiwać się tu skutków ich długiego pobytu w Rosji). W r. 1951, a więc jednocześnie z opublikowaniem artykułu Doroszewskiego, Tadeusz Dominik wydał pierwszy polski podręcznik poświęcony grzybom (Ryc. 4), zatytułowany „Podstawy mykologii” [5]. W wielu różnego typu słownikach widzimy brak zdecydowania autorów, która forma wyrazów z członem *myko* – jest poprawna. Tak jest w wymienionym „słowniku warszawskim”, tak też np. w słowniku wyrazów obcych Trzaski, Everta i Michalskiego [12], gdzie obok *mikologa* i *mikologii* są *mykolit*, *mykorrhiza* i *mykoza*, a w „Praktycznym słowniku współczesnej polszczyzny” [21] jest *mikolog*, jest i *mykotoksyna*. Wielu lekarzy trzyma się tradycji: w naszej dawnej i nowej literaturze medycznej widzimy nieraz *mykologię lekarską*, *mykotoksyny*, *mykozy*, *mykoplazmy*, *mykofagi* itd. [3], [10], [15],

[19]. Zoologowie wolą np. *mykozę* od *mikozy* [8]. Od trzydziestu lat istnieje we Wrocławiu Polskie Stowarzyszenie Mykologów Budownictwa. Muszę też przypomnieć profesorowi Wojewodzie, że Dyrekcja i Rada Naukowa Instytutu Botaniki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie utworzyły w pierwszych latach istnienia tegoż Instytutu Pracownię Mykologiczną (jako dawny jej pracownik, zresztą kolega profesora Wojewody, który też w niej pracował, przechowuję dotychczas pieczęć z tą nazwą – Ryc. 5). Nie przypuszczam, aby można było uznać uczonych, którzy podjęli tę decyzję (profesorowie Szafer, Pawłowski i wiele innych, legendarnych już dziś postaci polskiej botaniki) za niekompetentnych dyletantów.

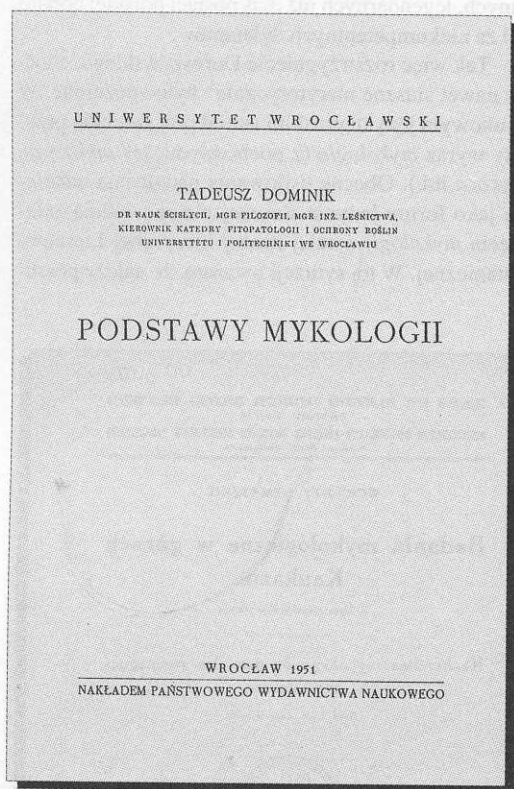
Tak więc rozstrzygnięcie Doroszewskiego, choćby nawet słuszne merytorycznie⁵, było spóźnione. W naukowym języku polskim istniał powszechnie przyjęty wyraz *mykologia* (z pochodnymi, jak *mykoryza*, *mykoza* itd.). Obecne usiłowania narzucenia *mikologii* jako formy jedynie słusznej nie spowodują zniknięcia *mykologii* z całej naszej klasycznej literatury botanicznej. W tej sytuacji uważam, że należy porzu-

Ryc. 3. Okładka pracy Wincentego Siemaszki (1923).

Fig. 3. The cover of Wincenty Siemaszko's paper (1923).

cić te próby i pogodzić się z istnieniem dwóch dopuszczalnych i językowo poprawnych form obocznych: *mykologia* i *mikologia*, z oczywistym wskazaniem na *mykologię* jako tę, która powinna być preferowana; dotyczy to naturalnie i innych wyrazów z przedrostkiem *myko-*. Przemawia za tym nie tylko pierwszeństwo i powszechna obecność tej formy w naszym dawnym piśmiennictwie botanicznym. Uznawana jest ona za lepszą i dziś jeszcze przez wielu botaników, może nawet przez większość osób mających związek z grzybami, nie jest jednak przez redaktorów

Ryc. 4. Strona tytułowa pierwszego polskiego podręcznika mykologii piora Tadeusza Dominika (1951).

Fig. 4. The front page of the first Polish handbook of mycology by Tadeusz Dominik (1951).

INSTYTUT BOTANIKI
POLSKIEJ AKADEMII NAUK
PRACOWNIA MYKOLOGICZNA
WARSZAWA
Al. Ujazdowskie 4

Ryc. 5. Pieczęć Pracowni Mykologicznej Instytutu Botaniki PAN (ok. 1963 r.).

Fig. 5. The stamp of Mycological Laboratory of Institute of Botany, Polish Academy of Science (about 1963).

dopuszczana do druku. Dwie różne pisownie (lub formy odmiany) wyrazu nie są niczym niezwykłym w żywym języku, czego przykłady można bez większego trudu zauważyć choćby w tekstach naszych znakomitych polonistów, Profesorów Doroszewskiego i Miodka. Stanowisko profesora Wojewody [18], iż byłaby to „kuriozalna wręcz sytuacja”, jest łagodnie mówiąc nieporozumieniem.

LITERATURA

- [1] [BERDAU] F. Be... 1876. Grzyby jadalne i jadowite krajowe. Encyklopedia rolnictwa i wiadomości związanych z nim mających (Warszawa), t. 3 s. 75–155.
- [2] BRZozowska R., CABA A., FILIPOwska E., LATOŃ D., LATUSEK A. 2002. Praktyczny słownik wyrazów obcych. Wyd. Zielona Sowa, Kraków, ss. 646.
- [3] CZERWIECKI L. 1985. Metody badania pozostałości mykotoksyn. Wydawnictwa metodyczne P.Z.H., Warszawa, ss. 4 nlb., 4.
- [4] DASZKIEWICZ T. 1996. Szczypta mykogastronomii. *Wiedza i Życie* 1996 (10): 29–30.
- [5] DOMINIK T. 1951. Podstawy mykologii. PWN, Warszawa, ss. 370.
- [6] [DOROSZEWSKI] W. D. 1951. Objasnienia wyrazów i zwrotów. *Poradnik Językowy* 1951 (5): 29–32.
- [7] DOROSZEWSKI W. (red.). 1962. Słownik języka polskiego, t. 4 L–Nić. Wiedza Powszechna, Warszawa, ss. 8 nlb., 1331, 5 nlb.
- [8] GRABDA E., RAABE Z., SZWEJKOWSKI H., FELIKSIAS S., NEUMAN T. 1964. Polskie słownictwo parazytologiczne. PWN, Warszawa, Wrocław, ss. 226.
- [9] GRZYBNOWICZ K. 2002. Grzyby i ludzie czyli od etnomykologii do mykotechnologii. Wyd. UMCS, Lublin, ss. 86.

⁵ Nie śmiem dyskutować z argumentami filologicznymi naszych najwybitniejszych, wspomnianych wyżej polonistów, nie czuję się tu kompetentny. Ale żywy język rządzi się własnymi prawami: powstające nowe słowa i ich odmiana mogą nie być zgodnymi z prawami logiki i regułami, które formułują językoznawcy, a z kolei ich propozycje nie muszą być przyjmowane przez przyrodników, jak to było z *mykietologią*. Narzucanie form poprawnych i logicznych w miejsce wyrazów zadowolonych w polszczyźnie nie zawsze jest pożyteczne, i może prowadzić, tak jak w tym przypadku, do dezorientacji użytkowników języka.

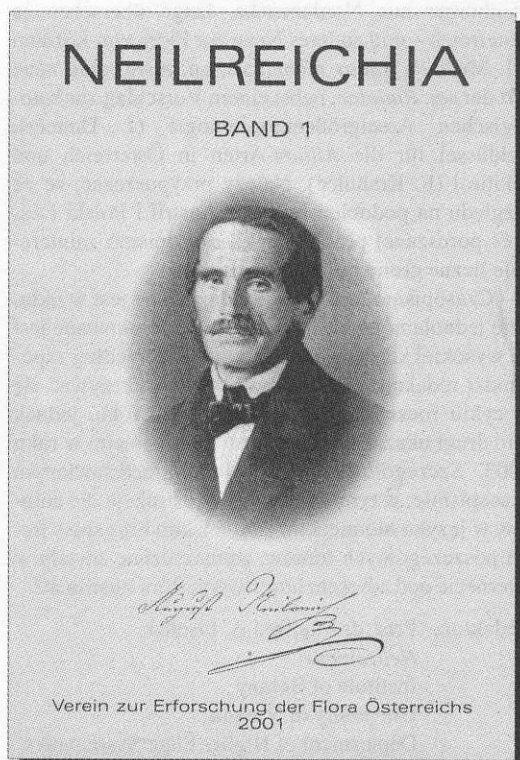
- [10] JAWETZ E., MELNICK J. L., ADELBURG E. A. 1991. Przegład mikrobiologii lekarskiej. Tłum. G. ABGAROWICZ i in. Wyd. II. PZWL, Warszawa, ss. 876.
- [11] KARŁOWICZ J., KRYŃSKI A., NIEDŹWIEDZKI W. 1902. Słownik języka polskiego, t. 2 H–M. Warszawa, ss. XIII, 1090.
- [12] LAM S. (red.) 1939. Trzaski, Everta i Michalskiego Encyklopedyczny słownik wyrazów obcych. Warszawa, szp. 2445.
- [13] MAJEWSKI T. 1981. Ludwik Garbowski, polski fitopatolog i mykolog. *Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych* **250**: 1–123.
- [14] MIODEK J. 1997. Dlaczego mikologia? *Wiedza i Życie* 1997 (8): 51.
- [15] SEŃCZUK W. (red.) 1999. Toksykologia. Podręcznik dla studentów, lekarzy i farmaceutów. Wyd. III. Wyd. Lek. PZWL, Warszawa, ss. 888.
- [16] SZOBER S. 1958. Słownik poprawnej polszczyzny. Wyd. III. Państw. Inst. Wyd., Warszawa, ss. 857.
- [17] WOJEWODA W. 1973. „Mikologia” czy „Mykologia”. *Wiadomości Botaniczne* **17**: 167–168.
- [18] WOJEWODA W. 2001. [recenzja] LISIEWSKA M., ŁAWRYNOWICZ M. (red.), Monitorowanie grzybów (...), Poznań – Łódź, 2000. *Wiadomości Botaniczne* **45**(1/2): 130–132.
- [19] ZAREMBA M. L., BOROWSKI J. 1997. Mikrobiologia lekarska dla studentów medycyny. Wyd. II. Wyd. Lek. PZWL, Warszawa, ss. 864.
- [20] ZDANOWICZ A., BOHUSZ SZYSZKO M., FILIPOWICZ J., TOMASZEWICZ W., CZEPIELIŃSKI F., KOROTYŃSKI W., TRENTOWSKI B. 1861. Słownik języka polskiego. Część I A–O. Wilno, ss. 2 nłb., VIII, 952.
- [21] ZGÓŁKOWA H. (red.) 1999. Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny, t. 21, 22. Wyd. Kurpisz, Poznań, ss. 461, 463.

Tomasz MAJEWSKI

NOWE PERIODYKI I SERIE NEW JOURNALS AND SERIES

NEILREICHIA

Neilreichia (ISSN 1681–5947) jest nowym czasopismem austriackiego towarzystwa Verein zur Erforschung der Flora Österreichs, redagowanym i wydawanym przez Institut für Botanik der Universität Wien. Zastępuje ono czasopismo *Florae Austriacae Novitates*, którego sześć zeszytów ukazało się w latach 1994–2000. Tytuł czasopisma upamiętnia nazwisko Augusta Neilreicha (1803–1871), wybitnego austriackiego botanika, autora takich monumentalnych dzieł, jak *Flora von Wien* (1846) czy *Flora von Nieder-Oesterreich* (1857–1858). Portret patrona za-

mieszczony jest na okładce. W czasopiśmie *Neilreichia* drukowane są prace w języku angielskim i niemieckim z zakresu taksonomii i biogeografii roślin naczyniowych (włącznie z mszakami) z obszaru Europy Środkowej, a także z pokrewnych dyscyplin, jak np. etnobotaniki, ochrony przyrody i historii botaniki. Wszystkie nadesłane manuskrypty kierowane są do recenzentów. Poszczególne prace zaopatrzone są w abstrakty w języku angielskim i niemieckim oraz w słowa kluczowe. Profil czasopisma najlepiej charakteryzują tytuły wybranych prac zamieszczonych w dotychczas wydrukowanych tomach *Neilreichia*: *Aphanes australis* (Rosaceae) in Österreich (A. Tribsch), *Drei neue Alchemilla*-Endemiten (Rosaceae) aus den österreichischen Alpen (S. E. Fröhner), *Bestimmungsschlüssel der Untergattung Hieracium subg. Pilosella* in Österreich und Südtirol (F. Schwerk, M. A. Fischer), *Verbreitung und Vorkommen alpinen Arten der Gattung Draba* (Brassicaceae) im Karwendel-Gebirge, Tirol an italienischen *Hieracium*-Sammlungen, I. (C. Lüth), *Crepis pannonica* (Asteraceae-Lactuceae): karyology, growth-form, phytogeography, occurrence and habitats in Austria; including subsp. *blavii* comb. et stat. nov. (D. Dimitrova i in.), *Sporobolus vaginiflorus* (Poaceae), ein

Neubürger aus Nordamerika, lange übersehen in Österreich – und anderes Neue zur Flora von Kärnten (H. Melzer), *Rubus muhelicus*, sp. nova, eine neue Art der ser. *Radulae*, nebst einem Vorschlag zur batologischen Arealgrößenterminologie (J. Danner), Schlüssel für die *Allium*-Arten in Österreich und Südtirol (F. Krahulec). Należy przypuszczać, że ze względu na podobieństwo flor Austrii i Polski i zakres poruszanej problematyki, czasopismo zainteresuje liczne grono polskich botaników.

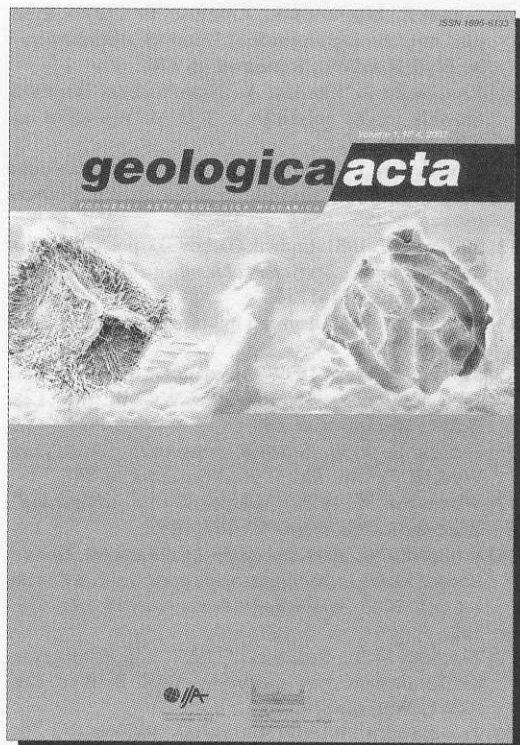
Czasopismo *Neilreichia* redagowane jest w układzie jednołamowym, w formacie B5, drukowane jest na wysokiej klasy papierze kredowym. Według zapowiedzi redakcji, czasopismo powinno ukazywać się w cyklu rocznym, w grudniu danego roku, jednak tom drugi ukazał się łącznie z tomem trzecim w roku 2003. Szczegółowe informacje o przedstawianym czasopiśmie, w tym szczegółowa instrukcja dla autorów w języku niemieckim i angielskim oraz spisy treści poszczególnych tomów, zamieszczone zostały w internecie pod adresem <http://www.flora-austria.at/>.

Redaktor: Prof. dr Manfred A. Fischer
Neilreichia
 Institute of Botany
 University of Vienna
 Department of Higher Plant Systematics
 and Evolution
 Rennweg 14
 A-1030 Vienna, Austria
 e-mail: manfred.a.fischer@univie.ac.at

Jan J. WÓJCICKI

GEOLOGICA ACTA

Nowe czasopismo *Geologica Acta* (ISSN022-4389) wydawane w Hiszpanii jest wspólnym przedsięwzięciem Institut de Ciències de la Terra „Jaume Almera” (C.S.I.C.) i Facultat de Geologia Divisió III Ciències Experimental i Matemàtiques Universitat de Barcelona. Kontynuuje ono tradycje renomowanego czasopisma *Acta Geologica Hispanica*, które ukazywało się w latach 1966–2002. Wzorem swego prekursora, w *Geologica Acta* drukowane są prace z zakresu nauk o ziemi, głównie obszaru iberyjskiego i iberoamerykańskiego, w tym szeroko pojętej paleontologii, z tą jednak różnicą, że wszystkie prace ukazują się w języku angielskim, podczas gdy w *Acta Geologica Hispanica* drukowane były prace zarówno w języku angielskim, jak hiszpańskim i francuskim, a nawet katalońskim. Prace publikowane w *Geologica Acta* są recenzowane przez niezależnych recenzentów, co zapewnia ich wysoki poziom. W tomie pier-

wszym *Geologica Acta* ukazał się bardzo interesujący artykuł przeglądowy „The fossil record and evolution of freshwater plants: A review” (C. Martin-Closas), który zainteresuje zapewne nie tylko paleobotaników, ale szerokie grono czytelników *Wiadomości Botanicznych*.

Czasopismo *Geologica Acta* ukazuje się w cyklu rocznym, na jeden tom składają się cztery numery. Redagowane jest w ekonomicznym układzie dwułamowym, według standardów przyjętych obecnie dla publikacji przyrodniczych. Czasopismo wydawane jest w formacie A4, co pozwala na zamieszczenie tablic fotograficznych odpowiednich rozmiarów, a także dużych tabel zbiorczych, bez konieczności wyłączenia ich w załączniki lub wkładki. Objętość poszczególnych numerów, które ukazały się dotychczas, nie przekracza 150 stron. Dodatkowe informacje o czasopiśmie *Geologica Acta*, a także spisy treści poszczególnych numerów oraz udostępnione nieodpłatnie wersje on-line artykułów w formacie pdf, zainteresowani mogą znaleźć na internetowej stronie czasopisma pod adresem <http://www.geologica-acta.com>.

Redakcja: Geologica Acta
 Faculty of Geology

Universitat de Barcelona
Martí i Franquès s/n
08028 Barcelona, Spain
E-mail: geologica-acta@ija.csic.es

Jan J. WÓJCICKI

RECENZJE BOOK REVIEWS

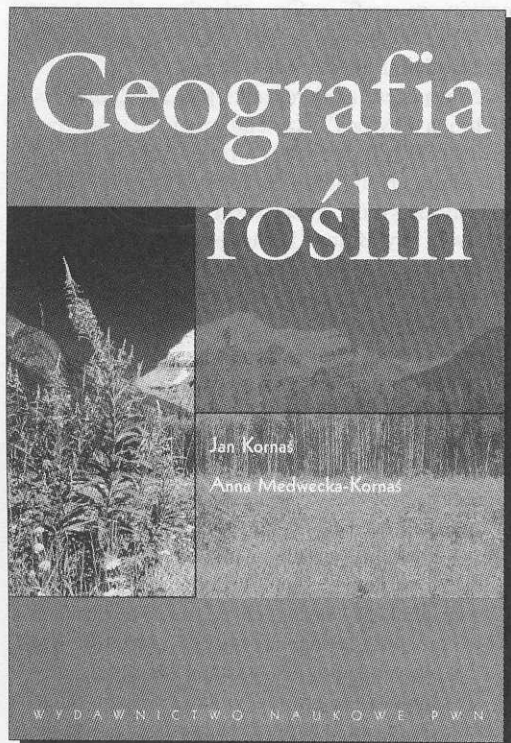
KORNAŚ J., MEDWECKA KORNAŚ A. *Geografia roślin*. Wyd. 2, nowe. PWN, Warszawa, 2002. 634 str. + 62 fot. barwne. ISBN 83-01-13782-7.

Biogeografia obejmuje swoim zasięgiem badania biologię ewolucyjną, ekologię, paleontologię, systematykę, a częściowo nawet ochronę przyrody. Zatem trudno sobie wyobrazić inną dziedzinę wiedzy o tak syntetycznym charakterze. Podejmuje pytania i tworzy programy badawcze dotyczące podstawowych zagadnień historii Ziemi, szaty roślinnej i świata zwierzęcego oraz zmian środowiska naturalnego w czasie geologicznym. Są to problemy o znaczeniu

podstawowym, które kształtują nasz sposób myślenia o przyrodzie. Jednym z takich zagadnień, które uwzględnia w swoich rozważaniach biogeografia jest wzajemna relacja formy, przestrzeni i czasu (Humphrey 2000). Przyciąga ona uwagę biogeografów już od dwustu lat; można wymienić tu dla przykładu A. Humboldta – *Essais de géographie botanique* (1805), A. De Candolle'a – *Géographie botanique raisonnée* (1855), S. A. Caina – *Foundations of Plant Geography* (1944), W. Szafera – *Ogólna geografia roślin* (1964) i L. Croizata – *Space, time, form; the biological synthesis* (1964).

Omawiając drugie, poprawione i rozszerzone wydanie podręcznika akademickiego Jana Kornasia i Anny Medweckiej-Kornas *Geografia roślin*, należy bezpośrednio odwołać się do klasyki biogeografii. Wynika to z faktu, że dzieło to swoim zasięgiem koncepcji i sposobem prezentacji nawiązuje bezpośrednio do najwyższych standardów wykładu tego przedmiotu na poziomie uniwersyteckim, przedstawiając fakty i uogólnienia dotyczące zagadnień rozmieszczenia geograficznego i historii szaty roślinnej Ziemi. Jak podkreśla jeden z autorów we wstępie do drugiego wydania, czytelnik otrzymuje książkę na przełomie wieków, która zarazem powinna być punktem wyjścia w rozpoczęty, nowy wiek. Pierwsze wydanie podręcznika pochodzi z roku 1986. Rozwój biogeografii w ostatnim dwudziestolecu XX w. skłaniał autorów do napisania jego wersji rozszerzonej. Niestety, śmierć prof. Jana Kornasia w 1994 r. pokrzyżowała te plany. Drugie, nowe wydanie *Geografii roślin* swój ostateczny kształt zawdzięcza inicjatywie i pracy prof. Anny Medweckiej-Kornas. Jego wartość jest trudna do przecenienia. W zasadzie podsumowuje dorobek geografii roślin – najważniejsze fakty i koncepcje dotyczące całego obszaru Ziemi. W pełni wyraża epokę i styl badań terenowych skoncentrowanych na studiowaniu organizmów w ich naturalnym środowisku.

Rdzeniem tak ujętej geografii roślin jest biogeografia historyczna. W wyczerpującym wykładzie zestawione są tutaj dwie podstawowe szkoły: dyspersalizm i wikaryzm, uzupełnione w nowym wydaniu o ujęcia panbiogeografii, kladystyki i inne. W porównaniu z pierwszym wydaniem, wzrosła objętość dzieła uzupełnionego o nowe materiały ilustracyjne i literaturę. Przykładowo, podrzdział „Zasiedlanie nowo powstałych wysp” w porównaniu z poprzednim wydaniem został obecnie wzbogacony o dwie ryciny oraz o kilka nowych pozycji literatury. Tak jest w przypadku większości rozdziałów, zatem szczegółowe przedstawienie wszystkich uzupełnień nie jest możliwe. Można jedynie ograniczyć się do najważniejszych.

Podręcznik w obszernym Wstępie zawiera przegląd definicji, określa zakres geografii roślin jako dyscypliny naukowej oraz wprowadza w najważniejsze jej pojęcia. Nowymi rozdziałami są: „Zagadnienia różnorodności biologicznej”; „Kryteria wyróżniania jednostek taksonomicznych, metody molekularne, kladystyka”; „Cechy populacji istotne dla geografii roślin” i „Mapy geobotaniczne”. Dalszą część podręcznika autorzy poświęcili ekologicznej geografii roślin. Znajdujemy tu także nowe rozdziały. Część z nich naświetla tematykę od dawna przyciągającą uwagę nie tylko specjalistów: „Antropogeniczne zanieczyszczenia atmosfery”; „Wpływ zanieczyszczeń powietrza na lasy” i „Prognozy zmian klimatu i roślinności”. Należy tu wymienić, chociaż pochodzące z innej części podręcznika, uzupełnione w nowym wydaniu rozdziały: „Powstawanie zbiorowisk antropogenicznych, zanikanie zbiorowisk segetalnych” i „Ogólny bilans zmian antropogenicznych we florach, inwazje biologiczne”. Inne, nowe rozdziały to: „Rośliny typu C₃ i C₄” i „Sukcesja roślinności”. Niektóre z nich zostały uzupełnione, np. „Genetyczne typy gleb” poszerzono o klasyfikację FAO/UNESCO, natomiast podrozdziały „Mieszkańce i ich znaczenie”, „Poliploidy” i „Kompleksy apomiktyczne” – o najnowsze ujęcia i metody.

Stosunkowo niewiele zmian, ale istotnych, znajdujemy w następnym dużej części podręcznika zatytułowanej „Florystyczna geografia roślin”. W nowym wydaniu znalazły się materiały ilustracyjne i fakty pochodzące z programów badawczych, których opracowanie przyniosły dopiero ostatnie lata XX w. Ograniczając się do autorów polskich są to: H. Piękoś-Mirkowa i wsp. – *Endemic vascular plants in the Polish Tatra Mts. Distribution and ecology* (1996), R. Ochrya – *The moss flora of King George Island* (1998), J. Kornaś i wsp. – *Pteridophyte Flora of Zambia* (2000), H. Bednarek-Ochrya i wsp. – *The liverwort flora of Antarctica* (2000), A. Zajac i M. Zajac (red.) – *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce* (2001), R. Kaźmierczakowa i K. Zarzycki (red.) – *Polska czerwona księga roślin* (2001), a także opracowywany *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Karpatach*.

Najwięcej uzupełnień i nowych ujęć Czytelnik znajdzie w części „Historyczna geografia roślin”. Już na pierwszych stronach uderzają zmiany: dodatkowa rycina makroszczątków wczesnooligocenских i nowa tabela stratygraficzna. Nie sposób w krótkiej recenzji omówić wszystkie zauważone zmiany w tym najbardziej rozbudowanym fragmencie podręcznika. Można jedynie ograniczyć się, tytułem przykładu, do wskazania nowych rozdziałów i najważniejszych

uzupełnień. Większość z nich dotyczy wyników uzyskanych metodami molekularnymi, które w czasie tworzenia pierwszego wydania *Geografii roślin* były jeszcze nieznane, albo dopiero wchodziły w szersze użycie. Dobór przykładów dotyczących najnowszych badań fylogeograficznych naprowadza nas na ich cel: przedstawienie, w jaki sposób wyniki analiz molekularnych wpływają na dotychczasowe ustalenia geografii roślin. W rezultacie widzimy, jak niektóre „klasyczne” zagadnienia biogeografii, jak np. drogi holocenских migracji drzew, rola pomostu Beringii w migracjach czwartorzędowych, powiązanie flor Azji i Ameryki Północnej, znajdują swoje pogłębione rozwiązania. Nowymi rozdziałami w tej części są: „Korzyści łączenia metod molekularnych i paleobotanicznych”, „Masowe wymieranie gatunków w minionych epokach”, „Koncepcja flory boreotropikalnej i jej dysjunkcji (badania kladystyczne)”, „Kladystyczne kierunki w biogeografii historycznej, panbiogeografia”, „Zagadnienia fitogeograficzne miast”. Za istotne należy uznać uzupełnienia odnotowane w rozdziałach: „Mechanizmy ewolucji a zasięgi roślin” i „Metoda kariologiczna, badania molekularne”.

Prawie niezmieniony w stosunku do pierwszego wydania pozostał „Przegląd państw roślinnych Ziemi”. Koncepcja Englera z 1899 jest jednym z fundamentów geografii roślin, opierająca się upływowi czasu bez większych zmian (o których mowa w nowym wydaniu) po dzień dzisiejszy.

Nową częścią podręcznika jest „Geografia roślin a ochrona przyrody”. Czytelnik znajdzie tutaj – podane w skrótovej, rzeczowej formie – informacje, wraz z literaturą przedmiotu, dotyczące różnych aspektów ochrony przyrody: gatunkowej, obszarowej i krajo-brazowej. Wyjaśnione jest także znaczenie stosunkowo nowego kierunku ochrony przyrody „conservation biology”.

Niektórzy twierdzą, że status biogeografii jako dyscypliny naukowej jest niejasny. Nie ma profesorów biogeografii, brak też instytutów noszących ten sztyld. Taki widocznie jest los dziedziny, której istota leży w szerokim horyzoncie ujęcia przedmiotu badań. Jest to domena wiedzy, która w czasach postępującego redukcjonizmu w badaniach naukowych może wydawać się niemodna. Nic bardziej błędnego. Dzięki swemu syntetycznemu charakterowi dyscyplina ta scala w zrozumiałą jedność ogromną liczbę poszczególnych, niekiedy drobnych faktów, które „same z siebie” nie niosą żadnej informacji. Jej wartość wynika z lepszego rozumienia świata, w którym żyjemy.

Ewolucjonizm i jego przyrodnia siostra – biogeografia, zajmują się tym poziomem organizacji przyrody, który najpełniej wyjaśnia miejsce i rolę człowieka

w przyrodzie. Dlatego też w *Geografii roślin* autorzy tak dużo miejsca poświęcają historycznej roli człowieka w kształtowaniu szaty roślinnej Ziemi. Aż do czasów współczesnych, kiedy człowiek, obok sił naturalnych, stał się równoprawnym w zasięgu oddziaływania, partnerem. W podręczniku znajdziemy bogactwo faktów i refleksję poświęconą temu istotnemu zagadnieniu.

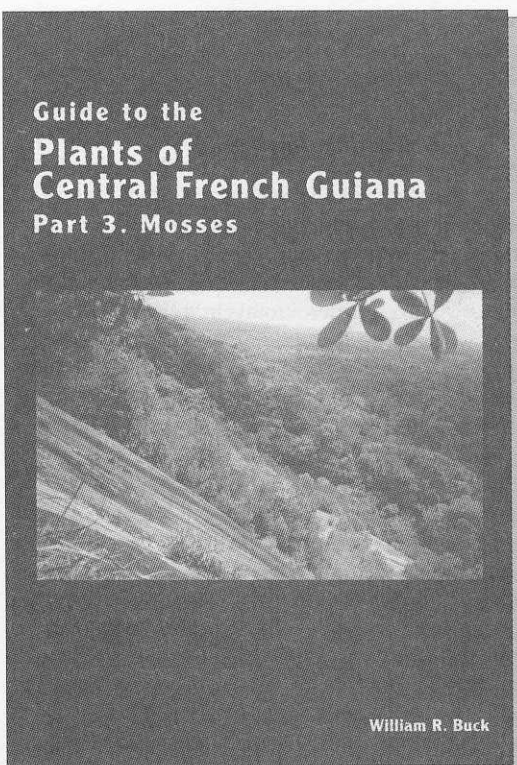
Omawiany podręcznik reprezentuje bardzo wysoki poziom edytorski; wystarczy rzut oka i porównanie z wydaniem pierwszym. Staranne przygotowanie tekstu sprawia, że nie znajdujemy w nim prawie w ogóle błędów. Zauważono jedynie przedstawienie opisu do ryciny 3.5. na stronie 216; a w opisie ryciny obrazującej dynamikę flor na wyspach według koncepcji McArthur'a i Wilsona (rycina 4.149, strona 496) na osi „y” we wszystkich trzech diagramach zamiast „współczynnik” powinno być „tempo”, np. tempo imigracji (I) i wymierania (E).

Podręcznik zaopatrzony jest w bogatą i starannie dobraną bibliografię oraz skorowidz nazw łacińskich. Na końcu książki znajdujemy wklejkę z sześćdziesięcioma dwoma, w zdecydowanej większości barwnymi, fotografiami. Są one istotnym, merytorycznym uzupełnieniem treści podręcznika. Brak skorowidzu rzeczowego, którego utworzenie w następnych wydaniach znacznie ułatwiłoby korzystanie z podręcznika.

Reasumując, w naszym kraju powstał podręcznik geografii roślin o najwyższych światowych standardach, napisany w najbardziej dla nas zrozumiałym języku – ojczystym. Zarazem dzieło to obejmuje cały zakres tej dziedziny – jest zatem niezastąpionym kompendium wiedzy dotyczącym wszystkich składowych dyscyplin, wymienionych na wstępie recenzji. Jest przede wszystkim adresowany do studentów i doktorantów kierunków biologicznych, w tym także rolniczych. Pomocą będzie służył także nauczycielom biologii wszystkich stopni nauczania, którzy pragną poszerzyć i uaktualnić wiedzę ogólnoprzyrodniczą, a także osobom zainteresowanym teoretycznymi i praktycznymi zagadnieniami ochrony przyrody. W zasadzie, dzieło *Geografia roślin* powinno się znaleźć na półce każdego przyrodnika, który rozumie i docenia wagę badań terenowych.

Józef MITKA

BUCK W. R. *Guide to the plants of Central French Guiana. Part 3. Mosses*. Memoirs of the New York Botanical Garden, Volume 76, Part 3, New York Botanical Garden, New York, 2003, 167 str., 145 ryc. Opr., format 27,2 × 19,2 cm. Cena: 38,00 USD. ISBN 0-89327-447-X.

Wciśnięta między Surinam i Brazylię w północno-wschodniej części Ameryki Południowej Gujana Francuska jest jednym z czterech zamorskich departamentów Francji, zajmującym powierzchnię ok. 3,5 raza mniejszą od Polski. Jest to kraj nizinny o dość silnie pofalowanej powierzchni, wznoszący się na wysokość do 700 m n.p.m. i mający wybitnie wilgotny klimat równikowy. Duża monotonia rzeźby terenu, który w przeważającej części pokrywa wilgotne lasy równikowe oraz brak większych wychodni skalnych sprawiają, że flora mchów Gujany Francuskiej, podobnie jak i sąsiednich obszarów położonych w dorzeczu Amazonki czy Orinoko, jest bardzo uboga pod względem liczby gatunków, a koszarne warunki terenowe (słynne „zielone piekło”) sprawiały, że kraj ten był z daleka omijany przez briologów i jego brioflorze poświęcono zaledwie kilka niewielkich przyczynków florystycznych. Obszar ten objęty jest projektem badawczym „Flora of the Guianas” i w jego ramach opracowana została już flora mchów, chociaż w znacznej mierze oparta jest ona na materiałach z sąsiedniego Surinamu (dawna Gujana Holenderska), który ma znacznie lepiej zbadaną florę mszaków. W 1964 r. P. A. Florschütz zainicjował wyda-

wanie flory mchów Surinamu (wówczas w ramach projektu „Flora of Suriname”), a po jego śmierci dzieło to kontynuowała jego żona K. Florchütz-de Waard, która ukończyła dwa pozostałe tomy w latach 1986 i 1996¹ (ten ostatni już w ramach projektu „Flora of the Guianas”). Niniejsza Flora jest przewodnikiem do oznaczania mchów okolic Saül w centralnej części Gujany Francuskiej. Prezentuje ona wyniki badań terenowych przeprowadzonych przez autora, jednego z najbardziej doświadczonych briologów amerykańskich, w trakcie czterokrotnych wyjazdów do tego kraju w latach 1990–2000. Jest to pierwsze tego typu opracowanie dla Gujany Francuskiej i mimo że dotyczy niewielkiego w sumie obszaru o powierzchni ok. 143 tys. hektarów, można je uznać za w pełni reprezentatywne dla całego kraju.

Na obszarze objętym niniejszą Florą autor stwierdził ponad 150 gatunków mchów, które należą do 62 rodzajów i 22 rodzin. Dla każdego taksonu podany jest szczegółowy opis, a każdy gatunek jest zilustrowany. Ryciny w tylko niewielkim procencie są oryginalne, a większości wypadków są reprodukowane z różnych Flor i opracowań taksonomicznych, w szczególności z Flory mchów plagiotropowych Indii Zachodnich wydanej przez autora w 1998 r. Opisom towarzyszą klucze do oznaczania rodzajów w obrębie rodzin, klucze do identyfikacji gatunków dla każdego rodzaju, krótkie notki ekologiczne oraz informacje o lokalnym rozmieszczeniu. Nie są natomiast cytowane konkretne okazy.

Flora zawiera szereg nowości taksonomicznych i fitogeograficznych. *Porotrichum usagarum* Mitt., gatunek dotychczas znany tylko z tropikalnej Afryki wschodniej podany jest po raz pierwszy z neotropików. Ponadto *Macromitrium xenizon* B. H. Allen & W. R. Buck, *Sematophyllum allinckxiorum* W. R. Buck, *S. squarrosus* W. R. Buck, *Vesicularia eligiana* W. R. Buck i *Fissidens weirii* Mitt. var. *bistratosus* W. R. Buck są nowo opisanymi dla nauki taksonami mchów, zaś *Porotrichum stipitatum* (Mitt.) W. R. Buck jest nową kombinacją nomenklatoryczną.

Sama Flora wydana jest bardzo atrakcyjnie od strony redakcyjnej i prezentuje się nienagannie pod względem poligraficznym. Jest to jedna z ciągle bardzo nielicznych opisowych Flor mchów w Ameryce Południowej i chociaż formalnie dotyczy ona niewielkiego obszaru w samym sercu Gujany Francuskiej, jej znaczenie będzie znacznie wykraczać poza ten kraj. Ze względu na znaczne podobieństwo flor mchów w nizinnych

dżunglach równinowych Ameryki Południowej, omawiana Flora będzie mogła być z powodzeniem używana do oznaczania mchów także w innych obszarach dorzecza Orinoko czy Amazonki.

Ryszard OCHYRA

IGNATOV M. S., IGNATOVA E. A. *Flora mchov srednej časti evropejskoj Rosji. Tom 1. Sphagnaceae – Hedwigiaceae*. Arctoa, a Journal of Bryology, Volume 11, Suppl. 1, Scientific Press Ltd., Moskva, 2003, 608 str., 421 ryc. Opr., format 27,3 × 19,3 cm. Cena: nie podano. ISSN 0131–1379; ISBN 5–87317–104–1.

Jeszcze do niedawna głównym ośrodkiem badań briologicznych w Rosji był St. Petersburg, zwany w okresie władzy sowieckiej Leningradem. Tutaj, w słynnym Instytucie Botaniki im. Komarowa, działali najwybitniejsi rosyjscy briolodzy z L. I. Sawicz–Lubicką, Z. N. Smirnową, I. I. Abramowem i A. L. Abramową na czele, a ich dziełem były liczne Flory oraz opracowania taksonomiczne i florystyczne poświęcone mszakom ogromnego imperium rosyjskiego. Tę chlubną tradycję rosyjskiej briologii kontynuuje dziś z powodzeniem małżeństwo Ignatowów, któ-

¹ Patrz recenzje R. Ochry, *Kosmos* 38: 563 (1989) i *Wiadomości Botaniczne* 41(3–4): 142–144 (1997).

rzy są pracownikami Głównego Ogródu Botanicznego Rosyjskiej Akademii Nauk w Moskwie. Ich dziełem jest powołanie do życia w 1992 r. znakomitego czasopisma briologicznego „Arctoa”¹, w którym publikowana jest obecnie większość najważniejszych opracowań poświęconych brioflorze Rosji i dawnych republik imperium, a co najważniejsze dla briologów nie znających języka rosyjskiego, również w języku angielskim, co jeszcze do niedawna było nie do pomyslenia w tym kraju. Właśnie jako suplement do 11 tomu tego czasopisma ukazała się niedawno Flora mchów środkowej części europejskiej Rosji. Jest to pierwszy z dwóch planowanych tomów obejmujący mchy szczytozarodniowe. Opracowany on został w całości przez Michaiła i Elenę Ignatowów i tylko rodzinę *Bryaceae* przygotował ich bliski współpracownik W. I. Zołotow.

Swym zasięgiem omawiana Flora pokrywa ogromny obszar, od obwodu pskowskiego i leningradzkiego na zachodzie po Ural na wschodzie i obwody archangielski i komski na północy. Z Flory wyłączony jest cały Kaukaz oraz Karelia. Jest to dzieło na wskroś nowoczesne, zupełnie odbiegające sposobem prezentacji niektórych danych od wszystkich tradycyjnych Flor publikowanych wcześniej w Rosji. Dotyczy to przede wszystkim rozmieszczenia geograficznego gatunków. Autorzy podają informacje o występowaniu każdego gatunku w poszczególnych obwodach, a na wewnętrznej stronie frontowej okładki znajduje się mapa europejskiej Rosji z zaznaczonymi obwodami i ich alfabetycznym wykazem.

Sama Flora ma układ tradycyjny, chociaż autorzy wprowadzili tu szereg innowacji. Wprawdzie w całym tomie dominują ryciny kreskowe, ilustrujące wszystkie opisane w nim gatunki, ale dla wielu z nich zamieszczone są również zdjęcia z mikroskopu skaningowego, którymi autorzy posługują się dla zilustrowania przede wszystkim zębów perystomu i ornamentacji zarodników, a w przypadku torfowców porównania komórek blaszki liściowej.

W części wstępnej przedstawiona jest charakterystyka gromady *Bryophyta*, do której zgodnie z obecnie akceptowanymi poglądami zalicza tylko mchy liściaste. Szczegółowo opisane są tu poszczególne struktury morfologiczne i anatomiczne, a większość z nich jest zilustrowana rycinami kreskowymi lub zdjęciami z mikroskopu skaningowego. Na specjalną uwagę zasługują zestawione na osobnych tablicach ilustracje włosków kątowych oraz parafyliów i pseudoparafyliów. Omówione są też pokrótce zasady przyjętego systemu klasyfikacyjnego oraz zestawione

klucze do oznaczania rodzajów i rodzin przy zastosowaniu cech gametofitu i sporofitu. Obok tradycyjnych kluczy dychotomicznych zaprezentowany jest to także wielotorowy (politomiczny) klucz tabelaryczny do oznaczania rodzin. Podobne klucze zostały w dalszej części skonstruowane do gatunków rodziny *Dicranaceae* i części rodziny *Ditrichaceae* oraz *Pottiaceae*. Flora obejmuje 364 gatunki i 5 odmian. Każdy takson jest szczegółowo opisany i opatrzony komentarzem, w którym omówiona jest ekologia, ogólne i lokalne rozmieszczenie geograficzne oraz cechy różniące od pokrewnych lub podobnych pod względem morfologicznym gatunków.

Autorzy przyjęli powszechnie akceptowany obecnie system klasyfikacyjny mchów, w którym gromada *Bryophyta* podzielona jest na 3 klasy: *Sphagnopsida*, *Andreaeopsida* i *Bryopsida*. Tę ostatnią dzielą na kilka nieformalnych grup, odpowiadających podklasom, w oparciu o kryteria budowy perystomu. Przy okazji zaproponowali pewne innowacje klasyfikacyjne, np. wyróżnienie osobnego rzędu *Catoscopiales* dla monotypowego rodzaju *Catoscopium*, ale formalnie nazwa tego rzędu jest nieważnie opublikowana z powodu braku diagnozy. Rodzina *Ephemeraceae* przeniesiona została do rzędu *Dicranales*, a rodzaj *Leptobryum* do rodziny *Meesiaceae*.

Ujęcia gatunków i rodzajów odpowiadają najnowszemu standardowi. Nomenklatura jest na ogół poprawna, a zaobserwowane błędy, np. przypisanie rodzaju *Amblyodon* Bruchowi i Schimperowi a nie Palisotowi de Beauvois, autorstwa bazonimu *Meesia triquetra* Richterowi a nie Jolyclercowi, czy opisanie *Tortella fragilis* W. D. Hookerowi i Wilsonowi, a nie Drummondowi spotykane są nagminnie w literaturze briologicznej. Autorzy błędnie podają również *Schistidium pulvinatum* (Hedw.) Brid. jako typ nazwy rodzajowej *Schistidium*, podczas gdy jest to *nomen conservandum* z zachowanym typem *S. maritimum* (Turner) Bruch & Schimp. Nie obniżają one w żadnej mierze wysokiej oceny na jaką ta Flora zasługuje.

Książka zawiera ogromną ilość informacji na temat mchów górnozarodniowych i nie znający języka rosyjskiego winni tego żałować, bo omija ich okazja bezpośredniego zapoznania się z nimi. Sama książka prezentuje się również nienagannie od strony edytorskiej i poligraficznej, a na szczególnie podkreślenie zasługują bardzo dobre reprodukcje zdjęć. Można tylko żywić nadzieję, że w niedługim czasie do rąk briologów trafi drugi tom tego bardzo ważnego dla europejskiej briologii dzieła. Florę tę należy gorąco polecić polskim briologom, którzy przy jej pomocy winni oznaczyć prawie każdy gatunek mchu górnozarodniowego w naszym kraju.

Ryszard OCHYRA

¹ Patrz recenzja R. Ochry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 38: 104 (1993).

PFEIFFER T. *Terricolous bryophyte vegetation of New Zealand temperate rain forests. Communities, adaptative strategies and divergence patterns*. Bryophytorum Bibliotheca, Band 59, J. Cramer in der Gebrüder Borntraeger Verlagsbuchhandlung, Berlin – Stuttgart, 2003, 147 str., 11 aneksów, 54 ryc. Mięka opr., format 14,2 × 22,5 cm. Cena: 80,00 euro. ISBN 3-443-62031-0; ISSN 0258-3348 (cała seria).

Mimo że Nowa Zelandia posiada jedną z najciekawszych flor mszaków, bogatą w liczne endemiczne taksony, to stopień jej zbadania ciągle pozostawia wiele do życzenia. Jest to m.in. wynikiem braku w tym kraju profesjonalnych briologów, co sprawia, że w poznawaniu brioflory tego egzotycznego wyspiarskiego kraju w dalszym ciągu poważną rolę odgrywają briolodzy europejscy i północnoamerykańscy. Nie tylko stale opisują oni nowe dla nauki taksony na podstawie przesyłanych im do badania okazów zielnikowych, ale coraz częściej prowadzą również badania stacjonarne na tym obszarze. Dotyczy to nie tylko problematyki czysto florystycznej czy taksonomicznej, ale również ekologicznej, a w tej ostatniej nowozelandzka briologia należy do najbardziej zapóźnionych w świecie.

W ramach finansowanego przez Deutsche Forschungsgemeinschaft projektu badawczego Bryo-Austral zostało opublikowanych kilkanaście opracowań poświęconych mszakom Antypodów, a jednym z nich jest omawiane tu studium poświęcone mszakom naziemnym w lasach deszczowych strefy umiarkowanej na Nowej Zelandii. Naziemne zbiorowiska mszyste odgrywają w nich ogromną rolę biocenotyczną, osiągając w niektórych typach lasów na Wyspie Południowej do 90% pokrycia. Jest to pierwsza i zarazem dość udana próba przeniesienia na Antypody metody Braun-Blanqueta, szeroko znanej w Europie Środkowej i powszechnie stosowanej przy opisie zbiorowisk roślinnych. Badania przeprowadzone zostały na obu wyspach Nowej Zelandii wzdłuż siedmiu transektów przebiegających przez wszystkie piętra wysokościowe, od nizin nadmorskich po piętro subalpejskie na Mt. Ruapehu i Franz-Josef-Glacier. Zostały one dokładnie opisane w części wstępnej, która ponadto zawiera ogólne informacje na temat badanego obszaru, jego geomorfologii, historii geologicznej, klimatu i szaty roślinnej. Jest to ciekawa lektura, w której zainteresowany czytelnik znajdzie zwięzły, ale zarazem bardzo treściwie napisany zarys warunków naturalnych Nowej Zelandii, oparty na najnowszej literaturze przedmiotowej. Dość istotnym uchybieniem jest bardzo pobieżna i nazbyt ogólna charakterystyka zbiorowisk leśnych, których istotnym elementem są

zbiorowiska naziemne mszaków będące przedmiotem badań autorki.

Na podstawie 225 zdjęć fitosocjologicznych autorka wyróżniła 15 zbiorowisk mszystych. Ich skład florystyczny i stosunki ilościowe w analizowanych płatach zostały przedstawione w klasycznych tabelach fitosocjologicznych. Naziemne zbiorowiska mszyste nowozelandzkich lasów cechuje ogromna mozaikowość i tworzenie jednogatunkowych skupień, nie wykazujących jednak wybitnego przywiązania do określonych mikrosiedlisk. Uniemożliwia to ich klasyfikację w klasycznym sensie fitosocjologicznym i dlatego autorka nie nadała wyróżnionym zbiorowiskom rangi zespołów synuzjalnych, ani nie zaproponowała żadnej klasyfikacji syntaksonomicznej wyróżnionych zbiorowisk.

Sporo miejsca w swych rozważaniach autorka poświęca zagadnieniom strategii adaptacyjnych mszaków w zbiorowiskach leśnych. Kładzie przy tym szczególny nacisk na biologię rozmnażania przewodnich gatunków mszaków, zwłaszcza na ich reprodukcję wegetatywną i klonalną. Pod względem poznawczym ta część opracowania jest znacznie ciekawsza od części fitosocjologicznej, gdyż przynosi wiele interesujących obserwacji na temat form życiowych i systemów rozmnażania szeregu egzotycznych gatunków, których na próżno by szukać w klasycznych Florach opisowych.

Książka jest bogato udokumentowana, zarówno licznymi rycinami, jak i wykresami i zestawieniami tabelarycznymi, które dobrze ilustrują opisywane zjawiska. Na pewno w wielu wypadkach autorka prezentuje bardzo powierzchowne i pobieżne obserwacje. Pewnym usprawiedliwieniem może tu być bardzo krótki okres prowadzenia badań terenowych (nie wiele ponad miesiąc). Stąd też opracowanie to należy traktować jako wstępne studium na temat mszaków w ekosystemach leśnych Nowej Zelandii, które jako istotny czynnik biocenotyczny na pewno zasługują na bliższe i bardziej szczegółowe badania. Ale te powinny być dziełem lokalnych briologów i ekologów nowozelandzkich, gdyż wymagają one prowadzenia długich, często wieloletnich stacjonarnych obserwacji, które są zupełnie niemożliwe do przeprowadzenia przez przyjezdnych badaczy.

Ryszard OCHYRA

LI X.-J. (red.), *Flora yunnanica. Tomus 18 (Bryophyta: Musci)*. Science Press, Beijing, 2002, [9] + 525 str., 202 ryc. Opr., format 26,7 × 18,7 cm. Cena: 110,00 RENMINBI. ISBN 7-03-009901-X.

Jünnan jest czwartą pod względem wielkości prowincją Chin, o powierzchni znacznie większej od

Polski i o zbliżonej liczbie ludności, położoną w południowo-zachodniej części tego kraju i graniczącą z Myanmarem, Laosem i Wietnamem. Jest to kraina górzysto-wyżynna, zajęta w części wschodniej przez Wyżynę Jünnanisko-Kujczuoską, a na zachodzie i północy przez Góry Sino-Tybetańskie, z najwyższymi szczytami osiągającymi wysokość ponad 3700 m n.p.m. Wybitnie urozmaicona rzeźba terenu w połączeniu z panującymi na całym obszarze klimatami subtropikalnym i monsunowym sprawia, że flora Jünnanu jest bardzo bogata i odznacza się dużym stopniem endemizmu. Jest ona głównym przedmiotem badań Instytutu Botaniki Chińskiej Akademii Nauk w Kunmingu, stolicy prowincji, który od lat wydaje wielotomową „Flora yunnanica”. W ramach tego wielkiego przedsięwzięcia przewidziane są również tomy poświęcone mszakom i właśnie ukazał się drukiem pierwszy z nich. Obejmuje on mchy górnorodniowe, a w jego opracowaniu wzięło udział dziewięciu briologów z całych Chin.

Podobnie jak flora roślin naczyniowych, również brioflora tej prowincji jest bardzo bogata. W omawianym tomie znajdują się opisy 471 gatunków zaliczonych do 104 rodzajów i 19 rodzin. Realna liczba gatunków jest zapewne inna, gdyż w niektórych przypadkach, np. kompleksu *Schistidium apocarpum*, zaprezentowane ujęcia taksonomiczne są bardzo przestarzałe i nie oddają aktualnego stanu wiedzy na temat niektórych taksonów. Ujęcia takie powtarzają się zresztą we wszystkich regionalnych Florach mchów, które licznie ukazują się ostatnio w Chinach.

Dla briologów spoza Chin i nie znających języka chińskiego znaczenie omawianej flory będzie ograniczone. Wyjątkiem jest na pewno dobra ikonografia, zwłaszcza ilustracje szeregu gatunków azjatyckich mniej znanych ogółowi briologów. Jednakże w wielu wypadkach ryciny są zupełnie nietrafione i nie oddają adekwatnie cech diagnostycznych ilustrowanych gatunków. Dla przykładu, co mówią trzy liście *Cynodontium fallax* Limpr. mające kształt typowy dla całej rodziny *Dicranaceae*, skoro istotne cechy ich budowy anatomicznej nie zostały zaprezentowane.

Nowości taksonomiczne i nomenklatoryczne są w omawianym tomie nieliczne. *Tortula satoi* Sak. została zredukowana do synonimu *T. sinensis* (Müll. Hal.) Broth., a *Orthodontium bilimbatum* X.-J. Li & D. C. Zhang jest konspiracyjnie z *O. lignicola* (Broth.) D. C. Zhang. Ta ostatnia nowa kombinacja jest jedyną nowością nomenklatoryczną w omawianej Florze, a gatunek ten był oryginalnie opisany jako *Funaria lignicola* Broth. Trzeba dodać, że autorzy stosują tu niewłaściwą pisownię nazwy gatunkowej, błędnie przypisując epitetowi gatunkowemu formę

przymiotnikową, podczas gdy, jak wszystkie wyrazy łacińskie zakończone na *-ola*, jest to rzeczownik oznaczający organizm rosnący na drewnie.

Pomimo rozlicznych uchybień natury taksonomicznej i dość licznych błędów drukarskich w pisowni nazw taksonów i nazwisk autorów, omawiana Flora jest na pewno wartościowym przyczynkiem do azjatyckiej literatury briologicznej. Wypełnia ona bowiem istotną lukę w literaturze briologicznej, gdyż dotyczy jednego z najbogatszych pod względem florystycznym obszarów Azji.

Ryszard OCHYRA

GAO CH., LAI M.-J. (red.), *Illustrations of bryophytes of China*. SMC Publishing Inc., Taipei, 2003, lxxv + 1313 str., 592 ryc., 196 wielobarwnych fotografii. Opr., format 26,8 × 19,5 cm. Cena: 1600,00 RENMINBI. ISBN 957-638-616-0.

Trwa wielka ofensywa chińskiej briologii. Z dużym rozmachem wydawana jest wielotomowa Flora mszaków Chin, zarówno w wersji chińskojęzycznej¹ jak i anglojęzycznej², której znakomitym uzupełnieniem są liczne Flory regionalne. Do tej bogatej kolekcji Flor briologicznych dochodzi teraz monumentalne dzieło ikonograficzne, które, używając standardów europejskich, można by określić jako klucz do oznaczania wybranych gatunków mchów, wątrobowców i glewików Chin. Na specjalną uwagę zasługuje fakt, że książka ta jest wspólnym dziełem briologów z Chin kontynentalnych oraz z Tajwanu, co jest wydarzeniem bezprecedensowym, biorąc pod uwagę napięte stosunki polityczne między obu krajami. Jak wiadać briologia może łagodzić obyczaje i niniejsza książka jest najlepszym przykładem możliwości ułożenia współpracy naukowej wbrew oficjalnym trendom politycznym. Omawiana książka jest opracowaniem zbiorowym, które powstało przy współpracy sześciu briologów w Chin, dwóch z Tajwanu i dwóch z Hongkongu, pod redakcją chińsko-tajwańską i wydany na Tajwanie.

Książka w całości napisana jest po chińsku, ale ze względu na bogatą ikonografię winna cieszyć się szerokim zainteresowaniem briologów, nie tylko azja-

¹ Patrz recenzje R. Ochry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Series Polonica* 3: 443–444 (1996), *Wiadomości Botaniczne* 41(1): 85 (1997) i *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 9: 48 (2002) i 10: 258 (2003).

² Patrz recenzje R. Ochry, *Wiadomości Botaniczne* 44(3–4): 92–93 (2000), 46(1–2): 94–95 (2002), 47(1–2): 116–118 (2003) i 47(3–4): 106–108 (2003).

tyckich. Zawiera ona opisy i ilustracje 764 gatunków mchów oraz 544 gatunków wątrobowców i glewiaków, co stanowi w przybliżeniu 2/3 wszystkich gatunków tych roślin znanych z Chin. Książka zawiera klucze do oznaczania rodzin, rodzajów i gatunków, krótkie opisy wszystkich taksonów oraz ich dość szczegółowe ryciny, zebrane na pełnostronicowych tablicach, zwykle prezentujących szczegóły budowy 2–3 gatunków. Oczywiście dla briologów spoza Chin i nie znających języka chińskiego przedmiotem specjalnego zainteresowania będzie ikonografia mniej znanych gatunków azjatyckich, ponieważ ryciny pospolitych gatunków panholarktycznych można z łatwością znaleźć w licznych europejskich czy północnoamerykańskich Florach. Obok rycin kreskowych blisko 200 gatunków jest przedstawionych na wielobarwnych zdjęciach, ukazujących pokroje roślin w świetle spolaryzowanym oraz zarodniki kilkunastu gatunków.

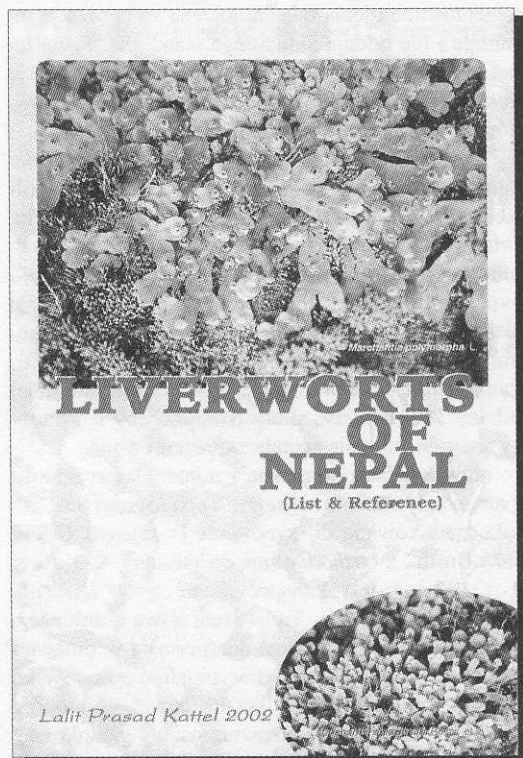
Jak większość dzieł ikonograficznych opracowanie to, będące wynikiem wieloletniej pracy najwybitniejszych chińskich briologów, winno cieszyć się sporym wzięciem. Zwłaszcza dla kolekcjonerów literatury briologicznej będzie stanowić ono niemałą

gratkę, chociaż pewną przeszkodą może być dość wysoka cena książki, nawet jak na chińskie stosunki.

Ryszard OCHYRA

KATTEL L. P. *Liverworts of Nepal (List and references)*. Format Printing Press, Kathmandu, 2002, [11] + 82 str., 2 mapy, 4 tablice. Miękka opr., format 29,8 × 21,1 cm. Cena: 11,20 US\$. ISBN 99933–54–81–3.

Nepal, niewielkie księstwo położone w samym sercu Himalajów, jest dobrze znany chyba każdemu mieszkańcowi naszego globu, ale o nauce nepalskiej nie jest zbyt głośno w świecie, jeśli w ogóle ktoś zna bliższe szczegóły na jej temat. Jako swoistą ciekawostkę należy więc odnotować fakt istnienia w tym państwie Departamentu Zasobów Roślinnych, który wydał szereg książek poświęconych florze i roślinom leczniczym Nepalu. A już prawdziwą sensację stanowi fakt opublikowania dwóch katalogów mszaków Nepalu. Nikomu nieznanemu autorowi Lalit Prasad Kattel wydał w 1992 r. wykaz mchów Nepalu, a w 10 lat później omawiany tu katalog wątrobowców i glewiaków tego kraju. Pierwsza z tych publikacji pozostawała zupełnie nieznaną ogółowi briologów i nie była

odnotowana w żadnym wykazie literatury briologicznej, a o jej istnieniu wiedzieli zapewne tylko nieliczni badacze zajmujący się azjatycką brioflorą.

Omawiany katalog zawiera wykaz taksonów wątrobowców i glików, stwierdzonych w literaturze briologicznej i ułożonych w porządku alfabetycznym według nazw rodzin. Zasadniczą część opracowania poprzedza krótki wstęp, w którym autor podaje najważniejsze dane o warunkach naturalnych Nepalu, krótki zarys historii badań briologicznych w tym kraju oraz podstawowe informacje o głównych typach siedlisk zajmowanych przez wątrobowce. Jak dotychczas wszystkie istniejące dane dotyczące wątrobowców i glików pochodzą z centralnej i wschodniej części Nepalu, podczas gdy brioflora zachodniej części kraju pozostaje nadal zupełnie niezbadana. W sumie autor stwierdził w literaturze dane o występowaniu 395 gatunków tych roślin w Nepalu, z których 247 zostało stwierdzonych w części wschodniej, a tylko 31 w części centralnej. Spośród pozostałych gatunków, 89 znanych jest z obu części, a 28 jest podanych z Nepalu bez bliższych danych. Dla każdego gatunku wyliczone są wszystkie stanowiska, podany zasięg pionowy oraz dane na temat podłoża. Lista gatunków nie jest z całą pewnością wyczerpująca. Na przykład, autor nie uwzględnia *Jungermannia conchata* Grolle & Váňa, gatunku opisanego w 1992 r. w 37 tomie naszego czasopisma *Fragmenta Floristica et Geobotanica* ze wschodniego Nepalu.

Katalog zamyka pięć dodatków. Pierwszy z nich zawiera bardzo schematyczną i zgeneralizowaną mapkę Nepalu, zaś drugi wykresy ukazujące bezwzględny i procentowy udział gatunków w poszczególnych regionach i piętrach roślinnych. Bardzo interesujący jest trzeci apendyks zawierający wykaz 16 gatunków stwierdzonych w piętrze niwalnym Himalajów powyżej 5000 m n.p.m., przy czym najwyżej zanotowane stanowiska *Tetralophozia filiformis* (Steph.) Urmi i *Anastrophyllum assimile* (Mitt.) Steph. pochodzą z 5400 m n.p.m. W dodatku czwartym zestawione są 34 endemiczne dla Nepalu gatunki wątrobowców, a w ostatnim dane o zaliczaniu niektórych rodzajów do różnych rodzin.

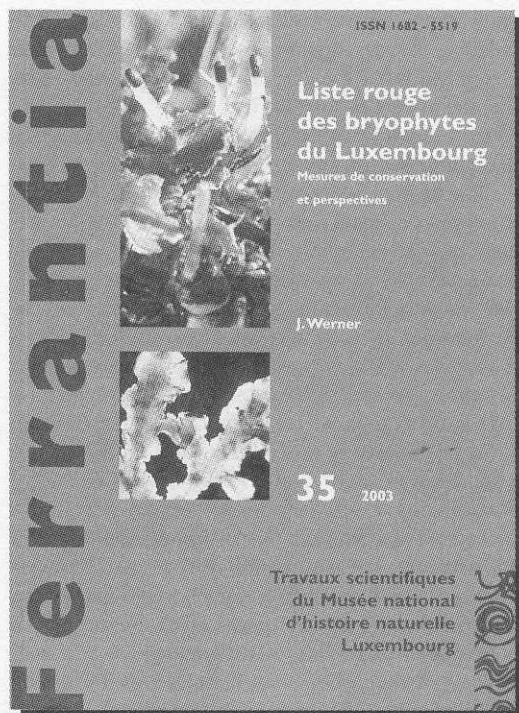
Pomijając liczne błędy drukarskie, katalog prezentuje się dość korzystnie od strony edytorskiej. Manuskrypt przejrzał krytycznie i uzupełnił jeden z czołowych japońskich briologów Masanobu Higuchi z Tokio, co stanowi dobrą rękojmię, że uwzględniona została cała najważniejsza literatura hepaticologiczna dotycząca Nepalu, jako że obszar Himalajów znajduje się od dawna w orbicie zainteresowań japońskich briologów. Niemniej jednak przypadek *Jungermannia conchata* pokazuje dobitnie jak trudno jest zesta-

wić wyczerpujący wykaz gatunków, nawet z tak niewielkiego obszaru jakim jest Nepal.

Ryszard OCHYRA

WERNER J. *Liste rouge des bryophytes du Luxembourg. Mesures de conservation et perspectives*. Ferrantia 35, Travaux scientifiques du Musée national d'Histoire naturelle Luxembourg, Luxembourg, 2003, 71 str., 15 ryc. Miękka opr., format 24 × 17 cm. Cena: nie podano. ISSN 1682-5519.

Niewielkie księstwo Luksemburg, zajmujące powierzchnię naszego średniej wielkości województwa, ma dobrze zbadaną florę mszaków, która liczy 587 taksonów mchów, wątrobowców i glików. Duża jest w tym zasługa m.in. autora omawianej publikacji, amatora-briologa, który nieprzerwanie od ponad 20 lat poświęca swój czas i energię badaniu luksemburskich mszaków. W 1987 r. Jean Werner opublikował pierwszą czerwoną listę mszaków Luksemburga, a obecna publikacja zawiera nową, uaktualnioną jej wersję. Jej opracowanie stało się koniecznością, gdyż w okresie ostatnich 15 lat jaki upłynął od czasu wydania pierwszej listy, brioflora Luksemburga wzbogaciła się o wiele nowych taksonów, jak też nagromadziło się sporo nowych obserwacji na temat wielu gatunków. Zmieniły się również zasady definiowania kate-

gorii zagrożeń i w omawianej tu liście autor zastosował kryteria IUCN z 1994 r.

Spośród 587 taksonów mszaków znanych z księstwa Luksemburg, na czerwonej liście znalazło się 198 taksonów (33,7%). Ponadto 63 taksony (10,8%) uznane zostały za bliskie zagrożenia, a 316 taksonów (53,8%), czyli ponad połowę wszystkich taksonów znanych z Luksemburga, autor traktuje jako zagrożone w niewielkim stopniu. Spośród gatunków zagrożonych 8 uznanych zostało za wymarłe, 61 za silnie zagrożone lub szybko zanikające w ostatnim czasie, 52 za zagrożone w mniejszym stopniu, a 77 za narażone na zanikanie.

W części wstępnej autor obszernie omawia gwałtowne zmiany w szacie roślinnej Luksemburga jakie można obserwować w ostatnim okresie oraz przedstawia najnowsze wyniki badań florystycznych i taksonomicznych, które doprowadziły m.in. do odkrycia dalszych nowych gatunków we florze tego kraju (*Riccia subbifurca*, *Grimmia dissimulata*, *Orthotrichum patens*, *Uloa macrospora*), a także do skreślenia jednego gatunku (*Schistidium confertum*) z brioflory Luksemburga. Szeroko dyskutuje też aktualnie przyjęte kategorie zagrożenia, wyraźnie podkreślając kłopoty i trudności związane z ich aplikacją na niewielkich obszarach. Autor słusznie zdecydował się na pewne modyfikacje tych kryteriów, aby uniknąć umieszczenia na liście zbyt wielkiej liczby gatunków. Sposoby oceny stopnia zagrożenia zostały omówione na przykładzie konkretnych gatunków, a na poparcie swoich decyzji dla kilku z nich autor prezentuje mapy rozmieszczenia w Luksemburgu.

Lista opatrzona jest obszernym komentarzem, a szczególnie szeroko dyskutowane są gatunki wymarłe, silnie zagrożone i zanikające. Autor unika dokładniejszych porównań z wcześniejszą listą z 1987 r. uznając, że była ona oparta na znacznie uboższym materiale faktycznym, wynikającym ze słabszego wówczas zbadania Luksemburga od strony brioflorystycznej. Również sama ocena skali zagrożeń naturalnego środowiska, zwłaszcza ze strony zanieczyszczonego powietrza, jest obecnie bardziej optymistyczna. Gatunki umieszczone na czerwonej liście analizowane są również od strony ekologicznej. Jak można się było spodziewać, z 19 grup ekologicznych najwięcej gatunków na czerwonej liście związanych jest z kwaśnymi i wapiennymi torfowiskami, namuliskami i wilgotnymi piaskami. Autor wytypował 28 obszarów o szczególnie dużych walorach biologicznych, a jednocześnie najbardziej zagrożonych zniszczeniem. Za specjalnie zagrożone zostało uznanych 8 z nich, położonych w środkowo-wschodniej części księstwa (Petite-Suisse) w piaskowcowych wąwozach.

Sama lista opublikowana jest niezwykle efektywnie i prezentuje się nienagannie od strony edytorskiej i poligraficznej. Może ona zostać uznana za wzór dla wszelkich krajowych lub regionalnych czerwonych list mszaków.

Ryszard OCHYRA

BACZURINA G. F., MELNICZUK W. M. *Flora mchów Ukrainy. Andriewi, briewi. Wipusk 4. Izobrialni, hukierialni, hipnobrialni*. Nacjonalna Akademia Nauk Ukrainy, Instytut Botaniki im. M. G. Chołodnogo, Kijiw, 2003, 255 str., 19 ryc. Miękka opr., format 25 × 17 cm. Cena: nie podano. ISBN 966-8002-69-5.

Po długiej, trwającej 14 lat przerwie, ukazał się wreszcie drukiem czwarty i zarazem ostatni tom Flory mchów Ukrainy. Początkowo tempo jej wydawania było wręcz imponujące, gdy w latach 1987–1989 co roku ukazywał się jeden tom¹. Jednakże później, wskutek zbiegu wielu niesprzyjających okoliczności, wydanie tomu czwartego znacznie się przeciągało. Przede wszystkim w 1987 r. zmarła pierwsza autorka, G. F. Baczurina, a w 7 lat później odszedł również na zawsze drugi z autorów, W. M. Melniczuk. W tej sytuacji trudu ostatecznego przygotowania znacznie zaawansowanego w opracowaniu manuskryptu musieli się podjąć inni autorzy. Całą skomplikowaną historię finalizowania druku omawianego tomu przedstawiła w przedmowie L. J. Partika. Duży wpływ na tak późne jego wydanie miały również historyczne przemiany ustrojowe na Ukrainie i związane z nimi problemy natury ekonomicznej. Cieszyć się więc należy, że pomimo wszystkich tych obiektywnych trudności, całe dzieło zostało doprowadzone do szczęśliwego zakończenia i ukraińscy briolodzy dostali do rąk nową Florę mchów swego kraju.

Ostatni tom omawianej Flory obejmuje wszystkie mchy boczozarodniowe, do których na Ukrainie należy 185 gatunków, które autorzy zaliczyli do 69 rodzajów i 20 rodzin. Został on przygotowany dokładnie według tego samego schematu jak trzy wcześniejsze tomy, ale w odróżnieniu od nich został on wydrukowany normalną techniką drukarską na dobrej jakości papierze, a nie metodą zapomnianej już sławetnej „małej poligrafii”, która w poprzedniej epoce była nader często stosowana przy druku niskonakładowych pozycji naukowych, nie tylko zresztą na Ukrainie czy w Rosji, ale także u nas.

Podobnie jak we wcześniejszych tomach zaprezentowane ujęcia taksonomiczne są w kilku przypad-

¹ Patrz recenzje R. Ochry, *Kosmos* 38: 279–281 (1989) i 39: 297–299 (1990).

kach wybitnie konserwatywne. Dotyczy to m.in. koncepcji rodzin *Entodontaceae* i *Rhytidiaceae* oraz rodzajów *Neckera*, *Hylocomium*, *Isopterygium*, *Campyllum*, *Cratoneuron*, *Plagiotheciella*, *Homalothecium* i *Drepanocladus*. Również nazewnictwo taksonów niekiedy pozostawia wiele do życzenia., jak np. zachowanie nieuprawnionej nazwy *Dolichotheca* Lindb. dla rodzaju *Herzogiella* Broth. czy *Microthuidium* (Limpr.) Warnst. dla rodzaju *Cyrto-hypnum* Hampe. Cytując nazwiska autorów nazw rodzin autorzy popełnili również parę błędów, np. przypisując autorstwo rodziny *Fontinalaceae* J. Cardotowi a *Leskeaceae* L. Rabenhorstowi, podczas gdy faktycznie rodziny te opisał po raz pierwszy W. P. Schimper. Na szczęście przyjęte koncepcje gatunków odpowiadają najczęściej aktualnie obowiązującym ujęciom taksonomicznym. Ma to istotne znaczenie, gdyż każda Flora jako zasadniczy cel stawia sobie przede wszystkim umożliwienia wszystkim jej użytkownikom poprawne oznaczenie materiałów. Wielka jednak szkoda, że autorzy nie przygotowali ogólnego klucza do oznaczania rodzajów, gdyż w obecnej formie z Flory tej korzystać będą mogli przede wszystkim zaawansowani briolodzy i będzie ona trudna do oznaczania dla początkują-

cych adeptów briologii. Dla briologów spoza Ukrainy istotne znaczenie będą miały na pewno dane odnośnie do rozmieszczenia geograficznego każdego gatunku. Zestawienie dokładniejszych danych chorologicznych dla tej części Europy zawsze stanowiło poważny problem dla wszystkich badaczy zasięgów mchów, który zniknie właśnie dzięki tej Florze.

Mimo pewnych braków i nieco staromodnych ujęć taksonomicznych, fakt ukończenia Flory mchów Ukrainy należy przyjąć z dużym zadowoleniem. Na pewno będzie ona miała stymulujący wpływ na rozwój badań briologicznych u naszego wschodniego sąsiada, a należy pamiętać, że zostały one zainicjowane w XIX stuleciu właśnie przez polskich badaczy, takich jak H. S. Łobarzewski, E. Wołoszczak, A. Rehmann czy J. Krupa, którzy poświęcili szereg prac mchom Karpat Wschodnich położonych obecnie w granicach Ukrainy.

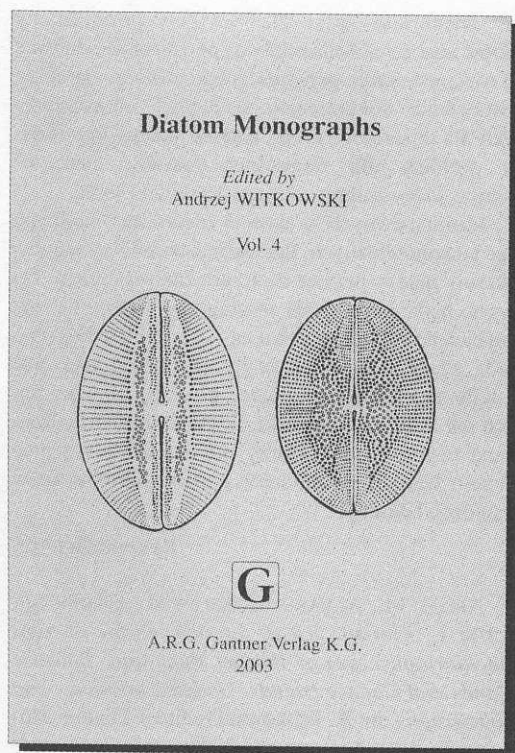
Ryszard OCHYRA

ABOAL M., ALVAREZ-COBELAS M., CAMBRA J., ECTOR L. *Floristic list of the non marine diatoms (Bacillariophyceae) of Iberian Peninsula, Balearic Islands and Canary Islands. Updated taxonomy and bibliography.* In: A. Witkowski (editor): *Diatom Monographs*, Vol. 4. Szczecin, 2003. A. R.G. Gantner Verlag K. G. 639 str. (Rozpowszechnianie przez: Koeltz Scientific Books, P. O. Box 1360, D – 61453 Königstein, Niemcy). ISBN 3–906166–08–2.

Trzech autorów hiszpańskich i jeden z Luksemburga zestawili taksony okrzemek występujące w wodach śródlądowych, podane w literaturze dotyczącej Hiszpanii, Portugalii, Andory oraz Wysp Kanaryjskich i Balearów. Zamiarem autorów było zebranie dotychczasowych wiadomości o florze tego regionu, bogatego w wody słodkie i brakiczne. Uwzględniając stanowiska z poszczególnych prowincji zaznaczono na mapce granice 69 prowincji, które można z grubsza porównać z załączoną mapką geologiczną i z mapkami średnich temperatur najzimniejszego i najcieplejszego miesiąca. Tych wskazówek ekologicznych nie da się jednak powiązać z podanymi dalej stanowiskami gatunków.

Dane o taksonach zestawiono według przyjętego systemu przedstawionego na początku dzieła, a w zamieszczonym na końcu książki indeksie taksonów podano strony, na których są te dane.

Studiując układ wiadomości podanych przy taksonach znajdujemy: 1) aktualną nazwę taksonu z podaniem jej autora i datę opublikowania; 2) wykaz podstawowych dzieł z literatury światowej zawierających jego opis, z uwzględnieniem podanych ilustra-

cji; 3) synonimy istniejące w światowej literaturze; 4) listę pozycji bibliograficznych podających ten takson, zestawioną według alfabetycznie ustawionych prowincji (kolejno, o ile istnieją) dla Andory, Hiszpanii, Balearów, Wysp Kanaryjskich i Portugalii. Nie podano informacji, w których pozycjach można znaleźć opisy i ilustracje okazów; ta wiadomość jest jednak ważna, bo tylko one uwiarygodniają poprawność identyfikacji, co jest potrzebne przy pisaniu krytycznej monografii flory.

Przy czterdziestu taksonach M. Aboal, nie dodając żadnych uwag, wprowadziła nową nazwę, dodając „comb. nov.” Spisano je wszystkie na osobnej stronie pod koniec opracowania.

Uwzględniona bibliografia zawiera zarówno pozycje odnoszące się do uwzględnionych taksonów okrzemek, jak i wykorzystane publikacje z literatury światowej. W związku z tym może szkoda, że zaciera się dorobek dotyczący omawianego regionu.

Mozna mieć pewne uwagi co do korekty indeksu z końcowych kart książki. Nazwy rodzajów nie są umieszczone na początku kolumny należących do nich gatunków, ale na miejscu przypadkowym, wybranym przez komputer. Nazwy łacińskie rzędów, podrzędów i rodzin znalazły się pod hasłami „Order”

„Suborder” i „Family”. Bardzo często mylnie zastosowano kursywę, zwykłą czcionkę, lub wytłuszczenie; często nazwy synonimów pisane są mniejszą czcionką niż normalnie.

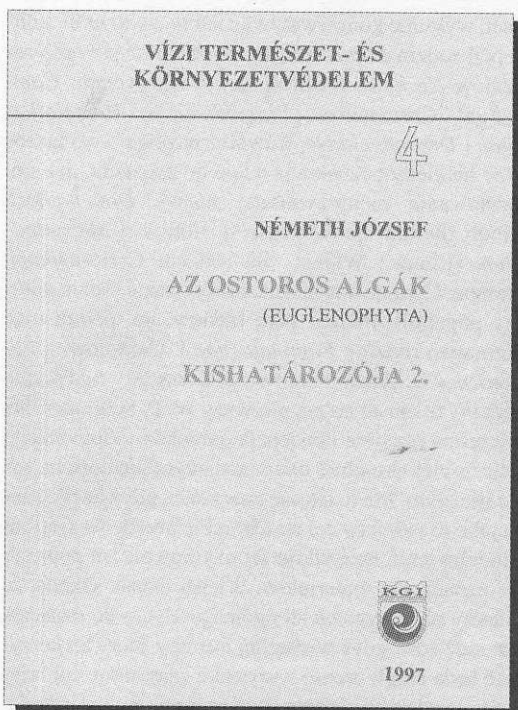
Opracowanie tego dzieła wymagało wiele pracy. Zawiera ono dużo cennego materiału, wskazuje na stan zbadania tego terenu i może stanowić pomoc dla krytycznego opracowania jego flory i przy porównawczych studiach nad bioróżnorodnością.

Jest to już czwarty, pięknie wydany, tom w serii „Diatom Monographs” redagowanej w Polsce, w Uniwersytecie Szczecińskim, przez prof. Andrzeja Witkowskiego. Pogratulować!

Jadwiga SIEMIŃSKA

NÉMETH J. Az *ostoros algák* (Euglenophyta) kishatározója 2. (A Guide for identification of Euglenophyta occurring in Hungary, II), Vizi természet és környezetvédelem 4, KGI, Budapest 1997, 254 str., 129 tablic, format 13,8 × 20 cm. ISSN 1219-5669, ISBN 963 602 724 2, ETO 582.251.7

Pierwszy tom zawierający informacje o eugleniach występujących na terenie Węgier, z wyłączeniem rodzajów *Strombomonas* i *Trachelomonas*, pojawił się w 1980 roku, i prezentowałem go na łamach czasopisma *Kosmos*, a w 1997 r. pojawiło się jego

drugie wydanie oraz prezentowany obecnie tom II dotyczący tylko rodzajów *Strombomonas* i *Trachelomonas*, który trafił do moich rąk dopiero teraz.

Podczas gdy systematyka gatunków wszystkich innych rodzajów euglenin (Euglenophyta) oparta jest na cechach budowy monad, to dotychczasowa systematyka gatunków rodzajów *Strombomonas* i *Trachelomonas* jest sztuczna. Opiera się bowiem przede wszystkim na cechach morfologicznych domków (loricae) i ich kształcie, ornamentacji, strukturze i wymiarach, a nie na cechach monad, które je wytwarzają. Systemy używane w monografiach, zarówno tych klasycznych (Playfair 1915, 1921; Dreżepolski 1925; Swirenko 1938; Deflandre 1926, 1930; Ballech 1944; Conrad 1952; Huber-Pestalozzi 1955), jak i opracowanych w ostatnim czterdziestoleciu (Popova 1966; Asaul 1975; Vetrova 1986, 1993; Starmach 1983; Tell, Conforti 1986; Dillard 2000), nadal oparte są na morfologicznym różnicowaniu domków. Dzieje się tak, ponieważ monady nie są widoczne w nieprzejrzyistych domkach i bardzo trudno je z nich wyizolować. Na takim też systemie oparł się autor recenzowanej książki, biorąc za podstawę przede wszystkim wspomniane wyżej opracowania: Deflandre (1926, 1930), Conrada (1952) i Huber-Pestalozziego (1955).

Jak w każdym opracowaniu tego typu, tak i w tej książce można wyróżnić dwie zasadnicze części, ogólną i szczegółową. Po krótkim wstępie autor przedstawił informacje o morfologii rodzajów, ilustrując tekst dwoma schematycznymi rysunkami domków wraz z opisami po węgiersku. To ułatwia nieco korzystanie z tego węgierskojęzycznego opracowania. Po tym rozdziale zamieszczonych jest parę uwag taksonomicznych, które zamykają ogólną część książki. W tej części zabrakło jednak informacji o osiągnięciach w badaniach nad ultrastrukturą domków i mechanizmem ich powstawania. Wiele w tym zakresie zostało już zrobione (Leedale 1975, Rosowski 1975, Conforti i Tell 1986, West i Walne 1980, Dunlap i Walne 1985 i wielu innych).

Część systematyczna rozpoczyna się spisem wszystkich taksonów *Strombomonas* i *Trachelomonas*, o których informacje zamieszczono w tym opracowaniu.

Główna część opracowania składa się z prostych kluczy dychotomicznych, których ciągi przerywane są niezbyt szczęśliwie opisami gatunków i ich rysunkami. Po nazwie taksonów podano w nawiasach synonimy. W opisach przedstawiono podstawowe cechy taksonomiczne, a dalej zamieszczone są informacje o wartości wskaźnikowej dla niektórych gatunków. Po każdym opisie podano dane z literatury o występowaniu taksonu na terenie Węgier. Dla każde-

go taksonu zamieszczono dokumentację rysunkową, najczęściej jednak cytowaną z literatury. Rysunki kopiowane są bardzo starannie.

Ogółem autor opracowania zamieścił skrócone opisy 18 gatunków *Strombomonas* i 112 gatunków *Trachelomonas* wraz z szeregiem ich odmian i form. Niestety, w tym opracowaniu podobnie jak i wielu wcześniejszych monografiach traktujących o rodzaju *Trachelomonas* (Deflandre 1926, Conrad 1952, Huber-Pestalozzi 1955, Starmach 1983), powielany jest nadal błąd natury nomenklatorycznej, gdyż cysty chryzofitów są opisane jako gatunki *Trachelomonas*; dotyczy to: *Trachelomonas furcata* Dolgoff 1922, *T. aculeata* Dolgoff 1922, *T. aculeata* var. *extenta* Uherk. 1976, *T. aculeata* var. *brevispinosa* Prescott 1925, oraz *T. rasumovskensis* Dolgoff 1922.

Recenzowana monografia daje obraz stopnia zbadania flory rodzaju *Strombomonas* i *Trachelomonas* Węgier, wnosi wiele do poznania biogeografii omawianych rodzajów i w tym celu będzie wykorzystywana przez specjalistów z innych krajów. Jednak napisanie jej w języku węgierskim utrudnia posługiwanie się nią. Trudno też jest krytycznie odnieść się do szczegółów w niej zawartych.

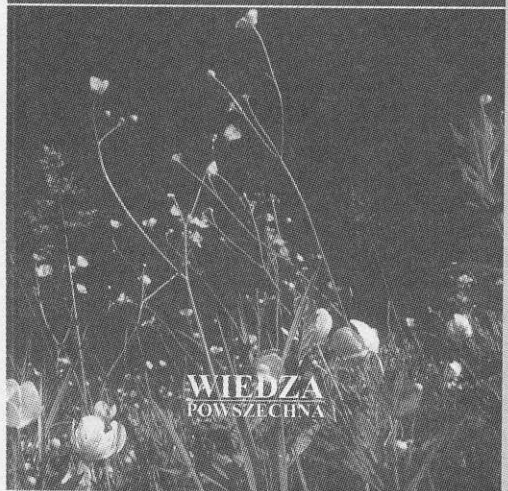
Jak wynika z cytowanej literatury, do opracowania flory euglenin Węgier przyczynili się głównie T. Hortobagyi, I. Kiss, E. Kol, G. Uherkovich i autor tomu – J. Nemeth. Prace wymienionych autorów włączone są do ogólnego, bardzo obszernego spisu literatury zawierającego aż 520 pozycje (str. 205–240). Wśród cytowanych prac jest wiele o charakterze hydrobiologicznym, w których zwykle podawane są tylko listy, spisy gatunków bez dokumentacji. Z polskich opracowań cytowane są prace Dreżepolskiego (1922, 1925), Namysłowskiego (1921), Starmacha (1983), Wołoszyńskiej (1912) i opracowanie Zakrys (1986). Całość opracowania zamyka starannie przygotowany indeks taksonów, w którym w nawiasach podano synonimy.

Konrad WOŁOWSKI

A. SZWEYKOWSKA, J. SZWEYKOWSKI (red.), *Słownik Botaniczny*. Państwowe Wydawnictwo „Wiedza Powszechna”, Warszawa, 2003, 1136 str., 208 barwnych fotografii, twarda opr., ISBN 83–214–1305–6. Cena: 130.70 PLN

Botanika jest nauką o roślinach, ich budowie, rozwoju, funkcjach, klasyfikacji, rozmieszczeniu i zależności od środowiska. Tak zdefiniowała tę dziedzinę wiedzy profesor Alicja Szweykowska w pierwszym wydaniu *Słownika Botanicznego* z roku 1993. I tak można również określić zakres tematyczny tego

SŁOWNIK botaniczny

encyklopedycznego dzieła, skromnie zatytułowanego Słownikiem.

Drugie wydanie *Słownika Botanicznego* zachowuje układ i wiele haseł z pierwszego wydania, zainicjowanego i zredagowanego przez Alicję i Jerzego Szwejkowskich. Wiedzę o grzybach i bakteriach jako o elemencie wiedzy botanicznej tradycyjnie utrzymano; nowe wydanie zostało jednakże poszerzone, poddane gruntownej aktualizacji i uzupełnione przez doborowy zespół specjalistów z uczelni poznańskich, co jest konsekwencją dynamicznego rozwoju nauk o roślinach w okresie ubiegłej dekady. Wynikiem tego jest także pewne rozszerzenie obszaru tematycznego zakreszonego przez pierwszych redaktorów.

Bez wątpienia Słownik jest obecnie najobszerniejszym i najbardziej kompetentnym polskim opracowaniem tego typu dotyczącym szeroko pojętej biologii roślin. Zawiera on około 5000 haseł, których objętość waha się od dwuwierszowej definicji do kilkustronicowego opracowania monograficznego. W Słowniku znajduje się 6300 nazw gatunków, rodzajów, rodzin i rzędów roślin i grzybów. Hasła i noty encyklopedyczne są konsekwentnie ułożone w porządku alfabetycznym, tym niemniej szczegółowe skorowidze nazw polskich i łacińskich stanowią waż-

ną pomoc w korzystaniu ze Słownika. Starannie wydane dzieło jest ilustrowane licznymi rysunkami i pięknymi barwnymi fotografiami oraz zawiera ośmiostronicowy Dodatek, w którym przedstawiono wzory chemiczne niektórych substancji występujących w świecie roślinnym i schematy najważniejszych cykli metabolicznych.

Użytkownikiem Słownika będzie każdy zainteresowany światem roślin, zarówno profesjonalnie jak i amatorsko. Wydaje się, że założeniem tego typu opracowania nie jest umożliwienie rozszerzenia wiedzy specjalisty w reprezentowanej przez niego dziedzinie nauki o roślinach, a raczej jest stworzenie mu możliwości uzupełnienia wiadomości z dziedzin pokrewnych. Tak jak fizjologowi czy biologowi molekularnemu roślin Słownik ułatwi zapoznanie się np. ze współczesnymi systemami klasyfikacji taksonomicznej lub z rodziną lebiachowatych i rzędem rogatkowców, albo z listą gatunków objętych ścisłą ochroną, tak ekolog dowie się ze Słownika czym różnią się rośliny typu C-3 od roślin C-4, a systematyk zapozna się z mechanizmami percepcji światła czynnego morfogenetycznie. Nie mówiąc już o tym, że właściciel działki może dowiedzieć się wielu ważnych rzeczy o uprawianych przez siebie krzewach, drzewach owocowych czy warzywach.

Jak już wspomniano, tematyka *Słownika Botanicznego* obejmuje niesłychanie szeroki zakres wiedzy o roślinach. Recenzent, będąc pod wrażeniem ogromu wiedzy zawartej w Słowniku, czuje się kompetentny tylko w niektórych fragmentach tego obszaru i z pewnością nie w takich podstawowych działach botaniki, jak np. systematyka czy ekologia roślin. Toteż wymienione poniżej uwagi dotyczą tylko niektórych elementów nauki o roślinach.

Dobór haseł Słownika w zasadzie nie budzi wątpliwości. Jest rzeczą oczywistą, że przygotowując leksykon o tak szeroko zakrojonej tematyce nie było możliwe omówienie wszystkich terminów związanych z nauką o roślinach. Jednakże wydaje się, że uzupełnienie Słownika o niektóre ważne hasła (np. *akropetalny*, *enzym*, *fototropizm*, *gen*, *genom*, *geotropizm*, *gawimorfizm*, *kinaza*, *telomer*, *wakuolizacja* i kilka innych), bez zwiększenia w znaczący sposób objętości, usunęłoby pewien niedosyt u czytelnika. Natomiast na szczególną uwagę zasługują, zdaniem recenzenta, niektóre noty encyklopedyczne ze względu na ich całościowy sposób naświetlenia zagadnienia (np. *botanika*, *substancje wzrostowe*, *ściana komórkowa*), bądź też ze względu na ich zwięzłość i precyzyjność (np. *ferredoksyna*, *glikozydy*, *inżynieria genetyczna*, *programowana śmierć komórki*). To tego

typu hasła stanowią, wraz z wszechstronnością opracowania, o wyjątkowej wartości Słownika.

Z drugiej strony jednakże autorom nie udało się uniknąć pewnych niedociągnięć, nieścisłości, a nawet drobnych błędów. Z obowiązku recenzenta przytaczam niektóre z nich, tytułem przykładu. Konsekwentne używanie w całym Słowniku terminu *wodniczka*, który kojarzy się raczej z komórką zwierzęcą, nie tylko odbiega od przyzwyczajzeń botaników, ale jest prawdopodobną przyczyną braku terminu *wakuolizacja*. Podobnie, pewien niepokój może budzić hasło *obronność roślin* (str. 560), a także niewspółczesne zdefiniowanie pojęcia *aklimatyzacja* (str. 15) oraz celowość umieszczenia obok siebie dwóch haseł – *jasmoniany* i *jasmonidy* o niemal identycznym zasobie informacji (str. 323). Wśród *metabolitów pierwotnych* (str. 510) należało wymienić także *kwasy nukleinowe*. Ewentualną pomyłką jest umieszczenie w Dodatku na str. 1065 błędnego wzoru *kwasy ferulowego* (poprawny wzór znajduje się na str. 1067).

Mimo wymienionych powyżej (i podobnych) potknięć, ocena całości omawianej pracy jest niezwykle wysoka. *Słownik Botaniczny* jest pozycją, która zajmie niezastąpione miejsce nie tylko w każdej przyrodniczej bibliotece naukowej i w pracowniach biologów roślin, ale powinna znaleźć się także w domach wszystkich miłośników roślin, a być może również w bibliotekach szkolnych.

Stanisław LEWAK

NADCHODZĄCE SPOTKANIA FORTHCOMING MEETINGS

● WISE USE OF PEATLANDS – 12TH INTERNATIONAL PEAT CONGRESS, 6–11 VI 2004

Informacja: IPS 2004, TSG-Congress Tampere Ltd., Hämeenkatu 9A, FIN-33100 Tampere, FINLAND
Tel. +358(0)-201-301-355
Fax: +358(0)-201-301-389
E-mail: ips2004@tsgcongress.fi

● FIRST INTERNATIONAL PHYLOGENETIC NOMENCLATURE MEETING, PARIS, 28 VI–1 VII 2004

Informacja: Michel Laurin, UMR 8570, Evolution et Adaptation des Systèmes Ostéomusculaires Université Paris 7 – Denis Diderot, case 7077, 2, place Jussieu, 75005 Paris, FRANCE
Tel. +(331) 44 27 36 92
Fax: +(331) 44 27 56 53
E-mail: laurin@ccr.jussieu.fr <http://systbiol.org/>

● THE 7th INTECOL INTERNATIONAL WETLANDS CONFERENCE IN UTRECHT, 25–30 VII 2004

Informacja: FBU Congress Bureau, c/o INTECOL, Universiteit Utrecht, P. O. Box 80125, NL-3508 TC Utrecht, THE NETHERLANDS
Fax: +31 30 253 5851
E-mail: INTECOL@fbu.uu.nl
<http://www.bio.uu.nl/intecol/>

● XI INTERNATIONAL PALYNOLOGICAL CONGRESS (IPC), 4–9 VII 2004

Informacja: EUROCONGRES S. A., Avda. Constitución 18, bq. 4, bajo, 18012 Granada, SPAIN
Tel. +[34] 958 208650–958 209361
Fax: +[34] 958 209400
E-mail: eurocongres@eurocongres.es
<http://www.ugr.es/local/bioevg>

● THE 14TH CONGRESS OF THE FEDERATION OF EUROPEAN SOCIETIES OF PLANT BIOLOGY, 23–27 VIII 2004

Informacja: Congress Secretariat, The Franciszek Górski Department of Plant Physiology, Polish Academy of Sciences, Niezapominajek 21, 30–239 Kraków
Tel: +(12) 639514
Fax: +(12) 6395142
E-mail: fespb.congress@zfr-pan.krakow.pl
<http://www.zfr-pan.krakow.pl/konf/>

● 13TH INTERNATIONAL CONGRESS OF PHOTOSYNTHESIS, 29 VIII–3 IX, 2004

Informacja: Secretariat: Opus 3 inc., Palais des congrès de Montréal, Québec, CANADA
Tel. +(514) 395–1808
Fax: +(514) 395–1801
E-mail: info@opus3.com <http://www.uqtr.ca/ps2004>

● II KONFERENCJA „BIOLOGICZNE METODY OCENY STANU ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO”, 2–4 IX 2004

Informacja: Prof. dr hab. Janina Nowak lub dr inż. Dariusz Kłódka, Katedra Biochemii, Akademia Rolnicza, ul. Słowackiego 17, 71–434 Szczecin
Tel. +(91) 4250370 lub 4250364
E-mail: dklodka@agro.ar.szczecin.pl

● 18TH INTERNATIONAL DIATOM SYMPOSIUM 2004, 2–7 IX 2004

Informacja: Prof. dr Andrzej Witkowski, Chair, IDS2004, Department of Paleooceanology, Institute of Marine Sciences, University of Szczecin, ul. Wąska 13, 71–415 Szczecin
Tel.: +48 91 4441694 lub 4441691
Fax: +48 91 4441691 lub 4441513
E-mail: witkowski_ids@univ.szczecin.pl
<http://sus.univ.szczecin.pl/~paleooc/>

● 53 ZJAZD POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO – „PRZYRODA POLSKI W EUROPEJSKIM DZIEDZICTWIE DÓBR NATURY”, 6–11 IX 2004

Informacja: Sekretariat 53 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Katedra Botaniki i Ekologii, Wydział

Rolniczy, Akademia Techniczno-Rolnicza, ul. Prof. Sylwestra Kaliskiego 7, 85-796 Bydgoszcz
E-mail: zjazdptb@atr.bydgoszcz.pl
http://wr.atr.bydgoszcz.pl/confer/53_zjazd_ptb.html

●13th INTERNATIONAL CONFERENCE ON AQUATIC INVASIVE SPECIES, IRELAND, 19-23 IX 2004

Informacja: Elizabeth Muckle-Jeffs, Conference Administrator, 1027 Pembroke Street East, Suite 200, Pembroke ON K8A 3M4 Canada
Fax: + 613-732-3386
E-mail: profedg@renc.igs.net
http://www.aquatic-invasive-species-conference.org/

●8TH CONFERENCE OF THE INTERNATIONAL SOCIETY FOR PLANT ANAEROBIOSES (ISPA), 20-24 IX 2004

Informacja: Tim Colmer, University of Western Australia, School of Plant Biology, 35 Stirling Highway, Crawley 6009 WA, AUSTRALIA
E-mail: tcolmer@cyllene.uwa.edu.au
http://www.ibba.cnr.it/ispa/

●RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA ŚRODOWISK WODNYCH POLSKI – STAN I ZMIANY, 8-9 X 2004

Informacja: Dr Tomasz Mieczan, Katedra Hydrobiologii i Ictiobiologii, Akademia Rolnicza w Lublinie, ul. Akademicka 13, 20-950 Lublin
Tel. +81 4456864
E-mail: tmieczan@ursus.ar.lublin.pl
http://www.pan-ol.lublin.pl http://www.pth.home.pl

●XVII INTERNATIONAL BOTANICAL CONGRESS, Vienna, 17-23 VII 2005

Informacja: Dr. Josef Greimler, Secretary General, XVII

IBC 2005, Institute of Botany, University of Vienna, Rennweg 14, A-1030 Vienna, AUSTRIA
Tel. +43-1-4277-54123
Fax: +43-1-4277-9541
E-mail: office@ibc2005.ac.at http://www.ibc2005.ac.at/

●THE INTERNATIONAL UNION OF FOREST RESEARCH ORGANIZATIONS (IUFRO) WORLD CONGRESS, „FORESTS IN THE BALANCE”, 8-13 VIII 2005

Informacja: Russell J. Haines, Queensland Forestry Research Institute, (QFRI), AUSTRALIA
Tel. +61 7 38969714
Fax +61 7 38969628
E-mail: hainesr@qfri1.se2.dpi.qld.gov.au
http://iufro.boku.ac.at

●8TH INTERNATIONAL PHYCOLOGICAL CONGRESS, 13-19 VIII 2005, Durban, Kwazulu Natal, SOUTH AFRICA

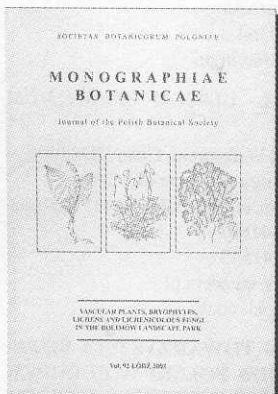
Informacja: Margaret Clayton, Chair, International Organizing Committee, 8th International Phycological Congress
E-mail: margaret.clayton@sci.monash.edu.au

●X EUROPEAN ECOLOGICAL CONGRESS „ECOLOGY WITHOUT BORDERS”, 1-6 XI 2005

Informacja: Prof. dr Umit Erdem, Pine Bay Holiday Resort Kusadasy, TURKEY
Tel: +90 232 388 96 59
Fax: +90 232 388 59 52 lub 388 67 31
Tel. kom.: +90 532 337 20 54
E-mail: erdem@ziraat.ege.edu.tr
http://www.euburo.de/isa_events

Opracował: Jan J. WÓJCICKI

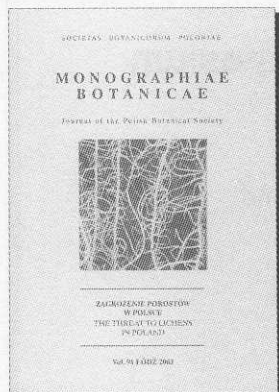
LITERATURA BOTANICZNA • BOTANICAL LITERATURE

Vascular plants, bryophytes, lichens and lichenicolous fungi in the Bolimów Landscape Park – Rośliny naczyniowe, mszaki, porosty i grzyby naporostowe Bolimowskiego Parku Krajobrazowego. 2003. Monographiae Botanicae, Vol. 92, Societas Botanicorum Poloniae, Łódź, ss. 277. ISSN 0077-0655; ISBN 83-86292-64-4. Cena 20.00 zł

Prezentowany tom *Monographiae Botanicae* zawiera trzy opracowania, w których przedstawiono wyniki wieloletnich badań kartograficznych nad roślinami naczyniowymi (J. Jakubowska-Gabara, L. Kucharski, A. U. Warcholińska), mszakami (A. Sanderska, E. Filipiak, W. Pisarek) oraz porostami i grzybami naporostowymi (K. Czyżewska) Bolimowskiego Parku Krajobrazowego. Zasadniczą część poszczególnych opracowań stanowią krytycznie skomentowane atlasy rozmieszczenia gatunków roślin i porostów na terenie Parku. Mapy rozmieszczenia gatunków zostały przedstawione na kartogramach w sieci kwadratów ATPOL o boku 1 km.

Dystrybucja: Dom Handlowy Nauki Sp. z o.o., Naukowa Księgarnia Wysyłkowa, ul. Szczyliwicka 2/17, 02-352 Warszawa; tel./fax (22) 8229869, e-mail: księgarnia@dhn.pl; Prenumerata czasopism: tel. (22) 6581558; e-mail: czasopismakraj@dhn.pl

Zagrożenie porostów w Polsce – The threat to lichens in Poland. 2003. Monographiae Botanicae, Vol. 91, Societas Botanicorum Poloniae, Łódź, ss. 249. ISSN 0077-0655; ISBN 83-86292-63-6. Cena 20.00 zł

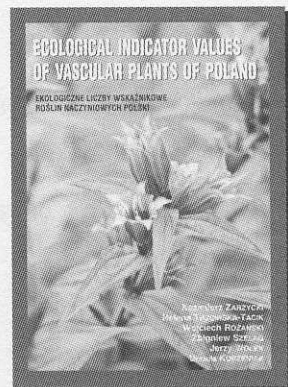
Tom zawiera aktualny stan wiedzy o zagrożeniach porostów na terenie Polski w skali całego kraju, a także na obszarach wybranych regionów (Pomorzanie Gdańskie, Bory Tucholskie, Polska Północno-Wschodnia, Puszcza Białowieska, Pilicka i Koziennicka, Góry Świętokrzyskie, Gorce, Śląsk Opolski i Górny Śląsk oraz polska część Sude-tów) przedstawiony w formie skomentowanych "czerwonych list". Listy przygotowa-no zgodnie z ujednoliconymi kryteriami zagrożeń zaproponowanych przez IUCN, co pozwoli na porównanie stopnia zagrożenia porostów na różnych obszarach występo-wania tych organizmów. W dwóch opracowaniach przedstawiono ponadto zagadnie-nie znaczenia porostów jako wskaźników niżowych lasów puszczańskich, a także ocenę zagrożenia bioty porostów w Polsce.

Dystrybucja: Dom Handlowy Nauki Sp. z o.o., Naukowa Księgarnia Wysyłkowa, ul. Szczeńska 2/17, 02-352 Warszawa; tel./fax (22) 8229869, e-mail: księgarnia@dhn.pl; Prenumerata czasopism: tel. (22) 6581558; e-mail: czasopismakraj@dhn.pl

K. ZARZYCKI, H. TRZCIŃSKA-TACIK, W. RÓŻAŃSKI, Z. SZELAĆ, J. WOLEK, U. KORZENIAK 2002. Ecological indicator values of vascular plants of Poland – Ekologiczne liczby wskaźnikowe roślin naczyniowych Polski. Biodiversity of Poland – Różnorodność biologiczna Polski. Vol. 2. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, ss. 183. ISBN 83-85444-95-5. Cena 32.00 zł

Drugi tom serii "Różnorodność biologiczna Polski" jest krytycznie poprawioną i uzupełnioną wersją opracowania K. Zarzyckiego – *Ekologiczne liczby wskaźnikowe roślin naczyniowych Polski*, które ukazało się w ograniczonym nakładzie w roku 1984. Lista obejmuje około 2000 taksonów (gatunków i podgatunków) roślin dziko rosnących i zdomowionych w kraju. Użyteczność informacji o ekologicznych liczbach wskaźnikowych jest wieloraka. Pozwalają np. na charakteryzowanie wymagań siedliskowych roślin, a krótkie, zwięzłe i ujednolicone zapisy opracowane tą samą metodą dla wielu taksonów są łatwo ze sobą porównywalne. Porównanie liczb ekologicznych flory danego terenu w interwałach czasowych daje obraz zmian warunków edaficznych na tym terenie.

Dystrybucja: Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, ul. Lubicz 46, 31-512 Kraków; tel. (12) 4241731, fax (12) 4219790, e-mail: ed-office@ib-pan.krakow.pl

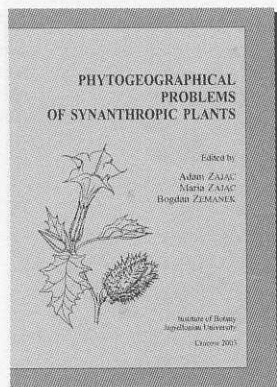

A. ZAJĄC, M. ZAJĄC, B. ZEMANEK (red.) 2003. Phytogeographical problems of synanthropic plants. Institute of Botany, Jagiellonian University, Cracow, ss. 353. ISBN 83-915161-4-8. Cena 25.00 zł

Przedstawiana książka jest zbiorem 44 artykułów stanowiących imponujący plan międzynarodowej konferencji "Phytogeographical problems of synanthropic plants" zorganizowanej przez Instytut Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w sierpniu 2000 roku. Prace zostały podzielone na cztery grupy tematyczne. W pierwszej zamieszczono opracowania o charakterze ogólnym i przeglądowym, w drugiej – prace przedstawiające problematykę dotyczącą rozmieszczenia geograficznego antropofitów, w trzeciej – prace dotyczące zagadnienia roli antropofitów w różnych zbiorowiskach roślinnych, a w czwartej – prace koncentrujące się na roli antropofitów we florach lokalnych. Aktualna problematyka współczesnych przemian bioróżnorodności w aspekcie fitogeograficznym zainteresuje zapewne szerokie grono czytelników.

Dystrybucja: Mgr Małgorzata Matyjaszkiewicz, Instytut Botaniki, Uniwersytet Jagielloński, ul. Kopernika 27, 31-501 Kraków; tel. (12) 6633600, fax (12) 4230949, e-mail: matyjaszkiewicz@fagus.ib.uj.edu.pl

Opracował: Jan J. Wójcicki

18th International Diatom Symposium 2004

2-7 September 2004, Międzyzdroje, Poland

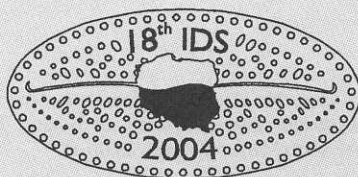
International Society for Diatom Research
and University of Szczecin, Poland

Supported by

Diatom Collection, California Academy of Sciences
San Francisco, USA

Phycological Section of the Polish Botanical Association

Baltic Marine Biologist

Second Circular